

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

MOLDOVA'DAKİ GAGAUZ TÜRKLERİNİN DİL VE EĞİTİM
DURUMLARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK
BİR ARAŞTIRMA

Marina ZOTOVICI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

MOLDOVA'DAKİ GAGAUZ TÜRKLERİNİN DİL VE EĞİTİM
DURUMLARI ÜZERİNE SOSYOLOĞİK
BİR ARAŞTIRMA

Marina ZOTOVICI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

TEŞEKKÜR

Yabancı bir ülkede bulunmak ve oranın dilinde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamlayabilmek kolay değildir. Bu süreç acılarla birlikte hayatımda geçirdiğim en anlamlı süreçlerden birisi olup, asla unutamayacağım bir hayat tecrübesini kazandırmıştır. Bu uzun zamanın içinde çok değerli ve önemli desteklerini sunan, yapıcı eleştirilerde bulunan birçok kişiye kalbimden teşekkür etmek istiyorum.

En başta, Hacettepe Üniversitesin'deki lisans ve yüksek lisans dönemlerinin her aşamasında yardım ve desteğini esirgemeyen, yönlendiren ve öğreten, akademik hayatıma önemli katkılarda bulunan çok değerli Hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Maddi ve manevi desteği ile her zaman yanımda olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın uygulama kısmında gerçekleştirdiğim mülakata Gagauziya'dan katılan katılımcılara, bilgi ve düşüncelerini paylaşmaları ve zaman ayırmalarından ötürü çok teşekkür ederim.

Lisansüstü aldığı eğitimden ve mezunu olmaktan gurur duyduğum Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümündeki tüm kıymetli hocalarıma ve arkadaşlarıma en içten duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

ZOTOVICI, Marina. *“Moldova’daki Gagauz Türklerinin Dil ve Eğitim Durumları Üzerine Sosyolojik bir Araştırma”*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020

23 Aralık 1994'te Moldova parlamentosunda Gagauziya Özerk Bölge Birimi'nin (Gagauz Yeri) oluşturulmasına ilişkin bir yasa çıkarıldı. Bu yasanın resmi adı “Gagauziya'nın özel yasal statüsü (rus. “Zakon ob osobom pravovom statuse Gagauzii (Gagauz Yeri)”) olarak geçmektedir ve yasanın asli amacı kısmında Gagauz Türk halkının özerklik statüsünün tanındığını görebilmekteyiz. Aynı yasaya göre Gagauziya'nın kendi milli bayrağı, marşı ve sembolü belirtilmiş ve bunlar Moldova devleti tarafından da tanınmış oldu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Gagauz Türklerinin siyasi statüleri değiştikçe, sosyo-kültürel yapısı ve kimlik inşasında değişimler gerçekleşmiştir.

Bu çalışma kapsamında Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerinin kültürlerini sürdürme durumları, *dil ve eğitim durumları*, aile yapısı, sosyal etkileşim durumları, aidiyet duygusu ve kültürel aktarım süreçleri incelenmiştir.

Araştırma bölgesi olarak özellikle Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerinin bulunduğu yerin seçilmesindeki amaç, Gagauz Türklerinin kendilerine ait sadece bu bölgede özerk bir yapıya sahip olmaları.

Nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmanın alan araştırması Moldova’da gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise kartopu örnekleme tekniği kapsamında Moldova’da yaşayan Gagauz Türk toplumunun çeşitli kesimlerini temsil eden 29 katılımcı ile yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile veri toplanmış ve analiz edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerine Sovyetler Birliği sonrasında uygulanan eğitim politikalarına göre, eğitim durumlarının yüksek seviyede olduğunu söylemek mümkündür. Gagauz okullarında eğitim ağırlıklı olarak Rus dilinde verilmektedir. Eğitimin kalitesi yüksek olup, yüksek eğitimde fakülte seçenekleri çoktur. Ancak ülkede ekonomik

sıkıntılar mevcut olduğundan dolayı genç Gagauz Türkleri eğitim dili olarak Rus dilini benimsemektedirler. Bunun yanında Gagauz Türkleri kendi kültürünü ve Gagauz dilini sonraki nesillere aktarılabilir. Gagauz Özerk Bölgesi yasal statüsünü aldıktan sonra, kendi ana Gagauz dilini koruyabilmektedir. Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerinin, Sovyetler Birliği'ndeki gibi çekirdek aile yapısına sahip oldukları belirtilmiştir ve aile içi konuların karar alma sürecinde, tüm aile bireyleri eşit bir şekilde rol oynamaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte dini kısıtlamalar da ortadan kalkmıştır. Gagauz Türkleri için dini teamüllere uyulması önemli olduğunu ifade etmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler:

Gagauz Türkleri, Gagauz Kültürü, Gagauz Dili, kültürel aktarım, kimlik inşası.

ABSTRACT

ZOTOVICI, Marina. *"A Sociological Research on Language and Educational Situation of Gagauz Turks in Moldova"*. Master Thesis, Ankara, 2020.

On December 23, 1994, law has been given for the establishment of the Gagauziya Autonomous Territorial Unit (Gagauz Place) at the Moldovian parliament. The official title of this law is "Special legal status law of Gagauziya (rus." Zakon ob osobom pravovom statuse Gagauzii "). According to this law, it has been declared as the primary source of autonomous status of the Gagauz people and Gagauziya's own national flag, anthem and the symbol have been created and also recognized by the Republic of Moldova. With the dissolution of the Soviet Union, as the political status of the Gagauz Turks changed, changes occurred in their socio-cultural structure and identity construction as well.

Within the scope of this study, the prolongation of culture, language and education status, family structure, social interaction situations, sense of belonging and cultural transfer processes of Gagauz Turks living in Moldova were examined.

The purpose of choosing the place where Gagauz Turks living in Moldova are located as the research area is that Gagauz Turks have an autonomous structure that belongs to them only in this particular region.

Field researches of this study with qualitative methods were used, was conducted in Moldova. In the qualitative part of the research, within snowball sampling, data was gathered by semi-structured interview technique among 29 participants who represented various groups of the Gagauz Turkish community living in Moldova.

According to the results; It is possible to say that Gagauz Turks living in Moldova have a high level of education according to the education policies implemented after the Soviet Union. Education in Gagauz schools is held mainly in Russian. The quality of education is high, and there are many faculty options with on higher education. However, due to the economic difficulties in the country, young Gagauz Turks adopt the Russian language as their language of education. In

addition, Gagauz Turks can pass their own culture and Gagauz language to the next generations. After Gagauz Autonomous Region acquires its legal status, it can preserve its native Gagauz language. It has been stated that the Gagauz Turks living in Moldova have a nuclear family structure as in the Soviet Union, and all the family members play an equal role in the decision-making process of domestic issues. With the collapse of the Soviet Union, religious restrictions also disappeared. It is possible to state that it is important for Gagauz Turks to comply with religious practices.

Key words:

Gagauz Turks, Gagauz Culture, Gagauz Language, cultural transmission, identity construction.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	3
1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	3
1.1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	6
1.2.1. Araştırmanın Katılımcıları	7
1.2.2. Araştırmada Verilerin Toplanması	8
1.2.3. Araştırmanın Veri Analiz Süreci	8
1.2.4. Araştırmanın Problem Cümleleri	9
1.2.5. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler	9
2. BÖLÜM: MOLDOVA'DAKİ GAGAUZ TÜRKLERİ	15
2.1. GAGAUZ TÜRKLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	15
2.1.1. Gagauzların Tarihi	18
2.1.2. Gagauz Türkçesi	19
2.1.3. Gagauz Özerkliğin Ekonomik Yapısı	20
2.2. GAGAUZ YERİ ÖZERK BÖLGESİNİN OLUŞUMU	25
2.2.1. Siyasi ve Hukuki Statü	29
3. BÖLÜM: GAGAUZ TÜRKLERİNİN YAŞANTISINDA UYGULANAN DİL VE EĞİTİM POLİTİKALARI	33
3.1. GAGAUZ DİL POLİTİKALARI	33
3.2. GAGAUZ ÖZERK BÖLGESİNDE UYGULANAN EĞİTİM POLİTİKALARI	44

4. BÖLÜM: GAGAUZ TÜRKLERİNDE AİLE YAPISI VE İNANÇ	51
4.1. GAGAUZ TÜRKLERİNDE KÜLTÜREL YAPI	51
4.2. GAGAUZ TÜRKLERİNDE AİLE YAPISI	61
4.3 GAGAUZ TÜRKLERİNDE İNANÇ.....	66
4.4. GAGAUZLARIN GELENEKSEL DEĞERLERİ VE KİMLİK AKTARIMI	72
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	79
KAYNAKÇA.....	84
EK 1. GAGAUZLARIN GELENEKSEL SEMBOLLERİ	90
EK 2. ALAN ARAŞTIRMASINA İLİŞKİN FOTOĞRAFLAR	91
EK 4. ETİK KURUL İZİNİ FORMU	98
EK 5. YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	99

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 2: Moldova Cumhuriyet nüfusunun etnik yapısının dinamikleri (%)

Tablo 3: 2014 yılına göre Gagauz Yeri bölgesinin etnik yapısı

Tablo 4: Gagauz Bölgesi'ndeki Nüfusun Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (sayı olarak)

Tablo 5: Moldova Cumhuriyeti Temel Ekonomik Göstergeler

Tablo 6: Moldova'da eğitim kurumlarının sayısı ve öğrenci sayısı

Tablo 7: Moldova'da Öğretmen Sayısı

GİRİŞ

Gagauz Türkleri en eski Türk kavimlerinden biridir. Günümüze kadar Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar göç etmişlerdir ve günümüzde farklı yerlerde azınlık olarak yaşamaktadırlar. Türk dünyasının batı ucunda yaşayan, Ortodoks Hristiyanlığını benimsemiş olan Gagauzlar, Türk topluluğunun bir parçasıdır. Günümüzde en kalabalık Gagauz Türkleri, Moldova Cumhuriyetinin Gagauz özerk bölgesinde yaşamaktadırlar.

Sovyet Birliğinin idaresi altında kalan Gagauzlar, kendi kültürünü, dilini, örf ve adetlerini korumaya çalışmışlardır. Gagauz Cumhuriyeti, SSCB'den bağımsız olduğunu ilan ettikten sonra, 23 Aralık 1994'te Moldova parlamentosunda Gagauziya Özerk Bölge Birimi'nin (Gagauz Yeri) oluşturulmasına ilişkin yasa Gagauz Türklerine yeni perspektifler yaratmıştır.

Gagauz dili Türk dilleri ailesi içerisinde yer almaktadır ve günümüzde Türk dilleri arasında en az araştırma yapılanlardan biridir. Bunun sebeplerinden biri, Gagauz dilinin resmi bir yazılı alfabesi olmamasından kaynaklanmaktadır. Gagauz Türkçesinin ilk alfabesi Sovyet bilim adamlarının katkılarıyla oluşturulmuştur. 30 Temmuz 1957 tarihli MSSR'in Yüksek Sovyet Başkanlık Divanı'nın kararnamesi ile, Gagauz dilinin alfabesi resmi olarak yürürlüğe girmiştir. Bu karar Gagauz halkı için kültürel ve tarihi açıdan büyük anlam taşımaktadır. Gagauz yazı dilinin gelişmesiyle birlikte Gagauzların bilimsel araştırmaları da genişletilmiştir. Bilimsel araştırmalar vasıtasıyla, Gagauz kültür, dil ve tarihinin özellikleri resmi kayıt altına alınarak korunmaktadır ve gelecek kuşakların gelişimi açısından sağlam bir temel oluşturmaktadır. Günümüzde Gagauz Türkçesinde gazeteler, kitaplar, edebi eserler, sözlükler oluşturulmaktadır. Ayrıca, televizyon ve radyo kanallarında da Gagauz Türkçesinde programlar yapılmaktadır.

Günümüzde Gagauz Özerk Bölgesinde çoğu okullarda eğitim rus dilinde yapılırken, Gagauz dili ise sadece ders olarak verilmektedir. Komrat şehrinde bulunan Komrat Devlet Üniversitesinde 'Gagauz Filolojisi ve Tarihi' adında bir bölüm açılmıştır. Bu bölümde verilen eğitim Gagauz Türkçesi ile yapılmaktadır. Bunun dışında, Gagauz Özerk Bölgesi'nin kreşlerinde çocuklar ile öğretmenler Gagauz Türkçesini kullanmaya çalışıyorlar.

Günümüz okullarında modern eğitim sistemini dikkate aldığımız zaman, kültür reformları ve sosyal-ekonomik alanda ciddi düzeltmelerinin sonucu olarak, bireyin gelişimi verimli bir şekilde etkilenmiştir. 2016 yılında Gagauziya’da “Eğitim Üzerine” Kanunu kabul edildi. Bu kanuna göre Gagauziya kendi eğitim sisteminin organizasyonunu ve işleyişini yönetebiliyor, eğitim sisteminin planlanmasını, organizasyonunu, işleyişini ve gelişimini ile ilgili ilişkilerin hukuki temelini oluşturabiliyor, ayrıca eğitime eşit erişim şansı sağlanmasına yardımcı olabilmektedir. Bu normatif belge, her şeyden önce Gagauz dilinin konumunu güçlendirmek, bilgiyi geliştirmek ve Gagauz dilinde eğitimi gören öğrencilerin yeteneklerini geliştirmek amacıyla geliştirilmiştir (Gagauziya'nın özel hukuki statüsü yasası “ Gagauz Yeri ”).

Gagauziya’nın eğitim sistemi çeşitli kuruluşlar tarafından temsil edilmektedir: 28 lise (23 lisede eğitim dili Rusça’dır, 2 Moldovanca, 1 Rusça-Moldovanca ve eğitim dili Rusça, Moldovanca ve İngilizce olan 2 Moldovan-Türk lisesi), 14 ortaokul, 10 ikincil eğitim okulu, 2 ilkokul, 1 çocuk esirgeme okulu, 1 özel meslek lisesi, 3 Sanat Evi, 1 çocuk teknisyen okulu, 59 okul öncesi eğitim kurumu, 2 rehabilitasyon ve 3 engelli çocuk okulu, bölgenin 8 yerleşim yerinde şubeleri olan meslek eğitim kurumları. (www.statbank.statistica.md)

Bu çalışmada, Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerinin dil ve eğitim durumları, Gagauz kültürünü devam ettirme ve kültürel aktarım süreçlerinin etkileri nitel yaklaşımla araştırılmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Tezin birinci bölümünde tezin konusu, amacı, önemi, kapsamı ve yöntemi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Katılımcıların kimler olduğu ve nasıl belirlendiği, veri toplama tekniği ve verilerin analizi hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise Moldova’daki Gagauz Türklerin tarihsel sürecine ilişkin genel bilgiler verilmiştir. Gagauzların kökeni, dili, Gagauz Özerk bölgesinin oluşumu, ekonomik ve hukuki statüsü hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, Gagauz Türklerinin yaşantısında uygulanan dil, eğitim ve din politikaları analiz edilmiştir. “Gagauz Türklerinde Aile Yapısı ve İnanç” başlığıyla düzenlenmiş olan dördüncü bölümde Moldova'daki Gagauz Türklerin kültürel yapısı, aile yapısı, inanç yapısı ve kültürel aktarımı, saha araştırması yoluyla toplanan veriler üzerinden analiz edilmiştir.

1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Türk dünyasının batı ucunda yaşayan, Ortodoks hristiyanlığını benimsemiş olan Gagauzlar, Türk topluluğunun bir parçasıdır. Orta Asya'dan göç ederek günümüzde Moldova, Ukrayna, Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Litvanya, Estonya, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Brezilya ve Türkiye gibi birçok ülkede dağınık olarak yaşamaktadırlar.

Moldova Cumhuriyeti'nin 1994'te kabul ettiği "Gagauz Yeri" kanununa göre "Gagauzlar, Moldova Cumhuriyeti'nin topraklarında yoğun olarak yaşayan ulustur" ve "Gagauziya'nın statüsünün ana taşıyıcısıdır". Moldova'da Gagauz Türkleri resmi olarak bir 'etnik grup' değil, bir 'ulus' ve 'halk' olarak tanınmaktadır. Moldova üniter bir devlet olduğu için sadece bir Anayasa'sı mevcuttur ve dolayısıyla Gagauziya'nın anayasası "Anayasa" olarak değil de, "Ulojenie" kelimesi kullanılmaktadır (Serghei, 2010: 34).

Sovyetler döneminin başlamasıyla meydana gelen siyasi değişimler, Sovyetlerin getirdiği yeni medeni hukuk ve yeni içtimaî münasebetler; yani sosyal dünya görüş tarzı; dinin esasına ve tatbikatına karşı alınan yeni vaziyet; yeni Sovyet ahlak kaideleri; yeni hayat şartları; Gagauzların bütün hayat sahalarını kapsayan sistematik ve metodik devlet propagandası, geleneksel hayat tarzını derinden etkileyerek değişime uğratmıştır. Sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen değişimler, toplumda ve aile içi ilişkilerde gerçekleştirilen değişimlerin belirleyicisi olmuştur (İusumbeli, 2008-479). Hem Ortodoks Hıristiyan inancı hem de günlük hayatta (modern bilimin ortak görüşü doğrultusunda) kullanılan Gagauz Türkçesi, Gagauz etnik grubunun karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır (Zyromski ve Hatlas, 2011- 535).

Bu çalışma kapsamında Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerinin kültürlerini sürdürme durumları, dil ve eğitim durumları, aile yapısı, sosyal etkileşim durumları, aidiyet duygusu ve kültürel aktarım süreçleri ele alınmıştır.

Sovyet Birliğinin idaresi altında kalan Gagauzlar kendi kültürünü, dilini, örf ve adetlerini korumaya çalışmışlardır. Bununla birlikte birçok rusça sözcük Gagauz dilinin bünyesine alınmıştır. Günümüzdeki Gagauz Türkçesi çok sayıda Rusça kelime içermektedir. Edebi ve teknik terimler tamamen Rus dilinden alınmıştır. Okullarda Gagauz Dili dersleri sadece birkaç saatlik ders olarak verilmektedir. İdari işlemler ise resmi dilde kayıt altına alınmaktadır. Gagauz dili çoğu zaman sadece aile içinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu dilin aktarım süreci zamanla azalmaktadır.

Gagauz Türkleri, Ortodoks Hıristiyanlığı benimseyen bir Türk topluluğudur. Dini tarihleri doğrudan Rus İmparatorluğuna bağlıdır. Rus İmparatorluğu sınırları içerisinde yaşamaya başlayan Gagauzlar, Rus Ortodoks mezhebine bağlanmıştır. Sovyetler Birliği döneminde kiliselerin yasaklanmasıyla tüm toplumlar, Gagauzlar da dahil olmak üzere, dini konulardan uzak durarak, inançlarını gizlemek zorundalardı. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ise, dini propagandalar yeniden ortaya çıkmıştır (İusumbeli, 2008:113).

Sovyetler Birliği döneminde eğitim en önemli şeylerden biri idi. Moldova'nın Sovyetler Birliği'ne katılması ile birlikte Sovyetler Birliği'nin kanunları, tüm çocukların eğitim alması, Moldova'da yaşayan Gagauzlar için de geçerli olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde bütün kreşler, okullar, üniversiteler tek bir eğitim sistemine göre çalışıyordu. Günümüzde Gagauzların eğitim alanı, Moldova'nın uyguladığı yeni eğitim sürecinin dahilindedir.

Sovyet Birliği'nin yeni toplumsal sistemi, gelecekteki sosyo-kültürel değişmelere yol açmıştır. Buradaki sosyo-kültürel değişmeler kadınların üzerinde daha net görülmüştür. Ayrıca aile yapıları da değişime uğramıştır. Gagauz kadınları, erkeklerle eşit statülere ve eşit seviyelerde yer almaya hak kazanmışlardır. Cinsiyet farkı azalınca, kadınlar erkeklerle eşit düzeyde istihdam edildikleri için, geleneksel toplum anlayışının etkisi azalmıştır ve değişmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, sosyal entegrasyonun bir boyutunu oluşturan kültürleşme açısından, Moldova'da yaşayan Gagazuların milli kültürlerini devam ettirme ve kültürel aktarım süreçleri ile Gagauz kültürünü benimseme durumları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Sovyetler Birliği sonrasında uygulanan politikaların Gagauz Türklerinin sosyo-kültürel yapısına etkileri dil, din ve eğitim alanlarda uygulanan politikalar çerçevesinde araştırılmıştır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma öncelikle Moldova'da yaşayan Gagauzların sosyal, ekonomik, siyasal yaşamdaki durumlarını, bu süreçte karşılaştıkları zorlukları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Gagauzların genel profillerine ilişkin bu tespitlerden hareketle, Sovyetler birliği döneminden sonra din, dil, kimlik, aile ve eğitim alanlarında uygulanan politikalar araştırılmıştır. Ayrıca bu çalışma Moldova'da yaşayan Gagauzların örf, adet, gelenek ve göreneklerini nasıl yaşattıklarını ve kültürel aktarım sürecinin nasıl gerçekleştiğini tespit etmeyi hedeflemektedir.

1.1.3. Araştırmanın Önemi

Küreselleşen dünyada sosyo-kültürel yapılar ve süreçler araştırılması gereken bir meseledir. Ayrıca etnik azınlıklar ve çoğunluk arasındaki ilişkilerin gelecekte nasıl devam edeceği, nasıl hareket edeceği ve hangi süreçlerin altında kalacağı önemlidir. Dolayısıyla bu önemli ve güncel mesele çerçevesinde planlanan bu araştırma da gerek güncel sorunlara değinilerek çözüm önerileri geliştirilmesi, gerekse bilimsel literatüre katkı sağlanması bağlamında uluslararası boyutta önem arz etmektedir. Ayrıca Moldova Cumhuriyeti'nde yaşayan Gagauz Türkleri bu güncel meseleye ışık tutabilecek önemli bir örnek niteliğinde olduğundan dolayı, bu bölge araştırma sahası olarak belirlenmiştir.

Moldova topraklarında yaşayan Gagauz halkı için entegrasyon süreçleri ve onlara yönelik uygulanmış politikalar önem taşımaktadır. Gagauz toplumu sadece Moldova Cumhuriyeti'nde

Gagauz Özerk Bölgesinde yaşadıklarına yönelik farklı siyasi durumda bulunması, araştırma sahası olarak seçilmesinin önemli nedenlerinden biridir.

Ayrıca Moldova'daki Gagauzların dili, kimlik inşası ve kültürel değerleri aktarım süreci hakkında mevcut çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Alandaki bu boşluğu gidermeye yönelik önemli bir katkı sağlamayı hedeflemiş olan bu araştırma, gelecekte yapılacak diğer araştırmalar için karşılaştırma imkânı sağlayacaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, Moldova'nın Gagauz Özerk Bölgesinde yaşayan Gagauz Türk toplumunun kültürlerini sürdürme durumlarını, dil ve eğitim durumlarını, aile yapısını, aidiyet duygusu ve kültürel aktarım süreçlerini saptamaya yönelik olup, çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

Bu çalışma kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Gagauz Türklerine yönelik uygulanan din, dil ve eğitim politikaları ile Gagauz Türklerinin sosyo-kültürel yapısına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın uygulamalı bölümünde ise yarı yapılandırılmış mülakat ve gözlemlerden oluşmaktadır. Literatürden edinilen kuramsal bilgi birikimi ile sahadaki ön inceleme ve gözlemlerden hareketle mülakat soruları üzerinde titiz bir şekilde çalışılmış ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra alanda uygulamaya başlanmıştır.

Çalışmanın saha çalışması bölümünde, Moldova'daki Gagauz Türklerinin sosyo-kültürel yapısı üzerine nitel araştırma yaklaşımı ile dil, din, eğitim alanına ilişkin uygulanan politikalar ve değişimler hakkında bilgiler toplanmıştır. Bu çerçevede, kartopu örnekleme tekniğiyle Moldova'da yaşayan Gagauzlar, Gagauz Eğitim Bakanlığı yetkilileri, üniversitelerdeki akademik çalışan ve öğrenciler, M.Maruneviç Bilim Araştırma Merkezin'deki uzmanlar, medya, kültür, sanat gibi çeşitli kesimleri temsil eden ve Gagauz Türk toplumu hakkında genel bilgiye sahip olan 29 anahtar kişi ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sovyetler Birliği döneminde yaşamış kişilerin katılımı yanı sıra, Sovyetler Birliği sonrasında da katılımcılar yer aldı.

Yapılan çalışmanın konusuna uygun verilere ulaşılabilmesi için, veriler nitel araştırma yönteminin gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat teknikleriyle toplanmış ve analiz edilmiştir.

Katılımcıların soruları en iyi şekilde anlayabilmeleri ve yanıtlayabilmeleri çalışmanın güvenilirliği için çok önemlidir. Bu açıdan araştırmayı yapan kişi olarak o bölgeden olmam katılımcılar ile kolay iletişim kurmamı sağladı. Çalışmanın alan araştırması bölümünde mülakat soruları rus dilinde soruldu ve cevaplandı. Cevaplar sonradan Türkçeye çevirildi.

1.2.1. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın evreni olarak; özellikle Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerinin bulunduğu yerin seçilmesindeki amaç, Gagauz Türklerinin kendilerine ait sadece bu bölgede özerk bir yapıya sahip olmalarından ötürüdür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Gagauz Türklerinin siyasi statüleri değiştiği, sosyo-kültürel yapısı ve kimlik inşasında değişimler gerçekleşmiştir.

Katılımcılara erişebilmek ve onlarla görüşmeler düzenleyebilmek için kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma için maddi kaynak sağlanamaması, araştırmanın bütününe kendi imkanlarımızla gerçekleştirilmesi ve zaman sıkıntısı çalışmayı sınırlandırmamıza neden olmuştur. Bu kapsamda araştırmanın yapılması için 3 şehir (Komrat, Kişinev, Çadır-Lunga) ve 4 köy (Kiryet-Lunga, Beşalma, Avdarma, Çok-Maydan) seçilmiştir. Yapılan araştırmada katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış, her bir katılımcı kodlanmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, yaşadıkları yer gibi sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Katılımcılar, Moldova'nın güneyindeki Gagauz Türk Toplumunun sosyo-kültürel yapısının durumu hakkındaki sorulara cevap verdiler. Uygulanan ve yaşanan dil, din, eğitim ve politikalar arasında kıyaslama yaptılar. Katılımcılar 18 yaş üstü, sıradan vatandaşlar, öğretim ve araştırma görevlilerinden oluşmaktadır.

Saha çalışması esnasında mülakat soruları sıradan vatandaşlara sorduğu zaman, katılımcıların bir bölümünün soruların derinine inemedikleri tespit edilmiştir. Bunun da farkına vardıkları zaman görüşmeleri bitirmişlerdir. Bu durum katılımcı sayısının düşmesine neden oldu. Dolayısıyla,

çalışmamızda konuyla doğrudan ilgisi olan katılımcılara ulaşılmaya çalışılmış ve katılımcıların çoğu akademik camiadan, eğitim ve kültür bakanlığından ve yüksek eğitim almış öğrencilerden seçilmiştir.

1.2.2. Araştırmada Verilerin Toplanması

Araştırma bölgesi olarak, özellikle Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerinin bulunduğu yerin seçilmesindeki amaç, Gagauz Türklerinin kendilerine ait sadece bu bölgede özerk bir yapıya sahip olmalarından ötürüdür. Kendimin Gagauz Türkü olmamasına rağmen Moldova'nın Gagauz Özerk Bölgesinden gelmem ve Türkiye'de YTB'nin vasıtasıyla öğrenci olmam, Gagauz Türk katılımcılara ulaşmamı kolaylaştırmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Gagauz Türklerinin siyasi statüleri değiştiği, sosyo-kültürel yapısı ve kimlik inşasında değişimler gerçekleşmiştir.

Çalışmada toplam 29 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Bunların 16'sı kadın ve 13'ü erkektir. Katılımcıların tamamı aynı bölgede yaşadıkları için, değişimler hakkında genellikle farklı görüşlere sahiptirler. Görüşmeler rus dilinde yapılarak, daha sonra Türkçe'ye çevirilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler 50-60 dakika arası sürmüştür.

1.2.3. Araştırmanın Veri Analiz Süreci

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, araştırmadaki sorular bağlamında yorumlanmıştır. Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerinin sosyo-kültürel durumu, bu durumun Gagauz Türklerinin kültürlerini sürdürme ve gelecek kuşaklara aktarma sürecinin nasıl ilerlemekte olduğu, Gagauz Türkleri ile Moldovalıların en çok hangi alanlarda kültürel etkileşimde buldukları, Gagauz Türklerinin ana dillerinde konuşmalarının durumu, Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerine karşı uygulanan entegrasyon politikası hakkında düşünceleri ve Gagauz Türklerinin eğitim durumu gibi konular hakkındaki düşüncelerinin analizleri yapılmıştır.

Nitel veri toplama aracı olarak ise ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıt cihazı kullanımının mümkün olmadığı durumlarda ise not alma tekniğine başvurulmuştur. Verilerin analiz

aşamasında yapılan görüşmelerin tamamına ilişkin ses kayıtları word belgesine aktarılmış ve türkçeye çevirilmiş ve ardından analiz edilmiştir.

1.2.4. Araştırmanın Problem Cümleleri

Bu çalışmada, Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerin dil ve eğitim durumu, kültürel aktarım sürecine etkileri ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma problemlerini;

- Moldova'da uygulanan eğitim politikaları Gagauzları nasıl etkilemektedir?
- Moldova'da uygulanan dil politikaları Gagauzların anadillerini nasıl etkilemektedir?
- Moldova'da uygulanan inanç politikaları Gagauzları nasıl etkilemektedir?
- Gagauz Türkleri kültürel aktarımlarını gerçekleştirebilmekte midirler?

1.2.5. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Sosyo-kültürel alanda yapılan çalışmaların önemi yüksektir. Bu alanda yapılan çalışmaların teorik temellerinin desteklemek ve güçlendirmek için gerçek kişilerle mülakat yapmak önemlidir. Ancak saha araştırmasını tamamlamak için bazı zorluklar yaşanmıştır. Araştırma, Moldova Cumhuriyeti'nin Gagauz Özerk Bölgesinde yapılmıştır. Alan araştırması ilk önce literatür taramasıyla ve mülakat sorularının hazırlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Anahtar kişilerle randevu aldıktan sonra sahaya inildi. Araştırmanın katılımcı grubunu Moldova'daki Gagauz Türklerinden oluşan 29 (yirmidokuz) kişi oluşturmaktadır.

Araştırma sürecinde yaşanan en önemli zorluklardan biri katılımcıların bir bölümünün eğitim ve konuya ilişkin bilgi düzeyleri ile alakalı olmuştur. İlk başta çalışmaya katılmak isteyen katılımcıların bazıları sorular anlayamamış ve yeterli cevapları verememişlerdir. Mülakat sorularının yöneltilmesinde tercüman kullanılmamıştır.

Mülakatların her biri yaklaşık 50-60 dakika sürmesi de araştırmanın yürütülmesi hususundaki bir diğer zorluğu oluşturmuştur. Diğer bir sorun ise katılımcıların mülakat sorularında yöneltilen siyasi konulara ilişkin sorulara cevap vermek istemedikleri için mülakatları yarıda bırakmalarıydı. Buna benzer farklı sorunlarla da karşılaşmıştır.

Araştırmanın yapılması için 3 şehir (Komrat, Kişinev, Çadır-Lunga) ve 4 köy (Kiriyet-Lunga, Beşalma, Avdarma, Çok-Maydan) seçilmiştir. Ancak katılımcılara erişebilmek ve onlarla görüşmeler düzenleyebilmek için zor bir süreç yaşanmıştır.

Görüşmeler esnasında katılımcılar isimlerinin kullanılmamasını istemişlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen bütün katılımcılar tez çalışması hakkında sözlü olarak bilgilendirilmiş, sonrasında çalışmanın kapsamına, araştırmacının kimliğine ve hangi kurum aracılığıyla yapıldığına dair açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Bütün katılımcılara kod isimler (K1, K2, K3, ... , K29) verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kod İsim	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim	Yapılan İş	İkamet Ettiği Yer
K1	K	26	Evli	Lise (12 sınıf)	Ev hanımı	Komrat, Moldova- St.Peterburg, Rusya
K2	K	50	Evli	Kolej	Ev hanımı	Komrat, Moldova
K3	E	65	Evli	Üniversite	Yazar, M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde Tarih ve Etnografya Bölüm Başkanı	Kişinev, Moldova
K4	K	56	Evli	Üniversite	M.Çakir Kolejinde öğretmen; M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde Araştırmacı	Komrat, Moldova
K5	E	47	Boşanmış	Yüksek Lisans	"Kadınca" dans ve müzik topluluğunda yönetici	Komrat, Moldova

K6	K	53	Evli	Doktora	Moldova Bilim Akademi Üniversitesi'nde Profesör ve Araştırmacı	Kişinev, Moldova
K7	E	29	Bekar	Yüksek Lisans	M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde Araştırmacı	Komrat, Moldova
K8	E	59	Bekar	Yüksek Lisans	M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde Araştırmacı	Kiriyet-Lunga, Moldova
K9	K	36	Evli	Üniversite	M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde Müdür Yardımcısı	Komrat, Moldova
K10	E	40	Evli	Üniversite (iki lisans bölümü)	M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde Araştırmacı	Komrat, Moldova
K11	K	28	Evli	Yüksek Lisans	Gagauziya Radyo Televizyonu üst kurumunda sunucu, gazeteci	Komrat, Moldova

K12	K	64	Evli	Doktora	Komrat Devlet Üniversitesinde Profesör, Yazar	Dezginja, Moldova
K13	E	79	Evli	Üniversite	Emekli, yazar	Komrat, Moldova
K14	K	47	Evli	Doktora	Komrat Devlet Üniversitesinde Profesör	Komrat, Moldova
K15	K	35	Evli	Universite	Kütüphane Görevlisi	Ferapontyevka, Moldova
K16	E	47	Evli	Prof. Doktor	Komrat Devlet Üniversitesinde Rektör ve Profesör	Komrat, Moldova
K17	K	65	Evli	Üniversite	Kütüphane Görevlisi	Komrat, Moldova
K18	K	69	Evli	Universite	Kütüphane Görevlisi	Kirsovo, Moldova
K19	K	25	Evli	Yüksek Lisans	Kültür Bakanlığında Danışman	Komrat, Moldova
K20	K	57	Evli	Yüksek Lisans	Dmitri Karaçoban Müzesinin Müdürü	Beşalma, Moldova
K21	K	47	Evli	Üniversite	Dmitri Karaçoban Müzesinin Görevlisi	Beşalma, Moldova

K22	E	63	Evli	Universite	Şair ve Yazar, Öğretmen	Avdarma, Moldova
K23	E	63	Evli	Prof.Doktor	Komrat Devlet Üniversitesinde Profesör, M.V. Maruneviç Bilim Araştırma Merkezinde araştırmacı, Alman SES Programında Danışman	Çadır-Lunga, Moldova
K24	E	30	Evli	Universite	Gagauz Yeri Özerk Bölgesinin Emniyet Müdürlüğü Kamu Güvenliği Bölümü Baş Uzmanı	Çok-Maydan/ Komrat, Moldova
K25	E	28	Evli	Doktora	Araştırma Görevlisi	Beşalma/Ankara
K26	K	26	Evli	Doktora	Akademik Personeli	Beşalma/Ankara
K27	E	22	Bekar	Lisans	Öğrenci	Kongaz, Moldova
K28	K	19	Bekar	Lisans	Öğrenci	Tarakliya, Moldova
K29	K	44	Evli	Doktora	Özel Sektör, Dış Ticaret	Kıpçak/ Ankara

2. BÖLÜM: MOLDOVA'DAKİ GAGAUZ TÜRKLERİ

2.1. GAGAUZ TÜRKLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Gagauzlar, Gökoğuzlar ya da Gagauz Türkleri Ortodoks hristiyanlığını benimseyen bir Türk topluluğudur. Gagauzlar Moldova, Ukrayna, Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Litvanya, Estonya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Brezilya ve Türkiye gibi birçok ülkede dağınık olarak yaşamaktadırlar. Toplam sayıları ise 300.000 kişi olarak tahmin edilmektedir (Güngör ve Argunşah, 1998:11; Perçemli, 2011:6).

2 Ağustos 1940 SSCB'ta Yüksek Sovyeti'nin yedinci oturumunda, "Birlik Moldova SSR'sinin Oluşumu ve SSCB'ye Kabulü Hakkındaki Kanun" oybirliğiyle kabul edildi. Aynı yasada siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve demografik sorunlara çözüm bulunmuştur. MSSR'nin oluşturulmasıyla eşzamanlı olarak Moldova ve Ukrayna arasında bölgesel bir sınırlama gerçekleştirildi. Bunun sonucunda Kişinev şehri ve Bessarabia'nın altı ilçesi, Moldova SSR'sine dahil edildi. Beltskiy, Benderi, Kişinev, Kagul, Orhei ve Sorok, Tiraspol, artı Moldova SSR'den altı ilçe de dahil edildi: Grigoriopol, Dubossarskiy, Kamenskiy, Ribnitskiy, Slobodzeyskiy ve Tiraspol'skiy. Kişinev, oluşan cumhuriyetin başkenti oldu (Tsaranov: 1984:353). Bessarabia'nın Sovyetler Birliği ile yeniden birleşmesi, Gagauz nüfusunun ve Cumhuriyetteki diğer etnik grupların değişime uğramalarına yol açtı.

Dünyada kültürel çeşitlilik ve grup farklılıkları her zaman olmuştur. Çokkültürlülük terimi uzun zamandır geliştirilmiştir. Küreselleşme süreçlerinde, yeni iletişim biçimlerinin yoğunlaşmasında ve kültürlerarası temasların hacminde önemli bir artışa yol açmıştır. Küreselleşme ile birlikte farklı toplumlar, dünya düzeni hakkında düşünme ve onu anlama yolları hakkında bilgilere kolayca erişilebilir hale getirilmiştir. Kültürel çeşitliliğin kaynakları, bir dizi devletin tarihsel olarak kurulmuş çok etniliği, küreselleşme ve göçtür. Birçok modern toplumda çeşitli etnik, dini, kültürel ve diğer gruplar bulunmaktadır. Modern toplumlar, sürekli kültürel etkileşimde bulunan ve farklı kimlik gruplarla oluşan sorunlar ile karşı karşıyadır (Taylor ve Gutman, 1994: 25-73).

Toplumdaki kültürel etkileşim dinamiklerinin kavramsallaştırılmasına göre, kültürleşme biçiminin temellerinde entegrasyon ve asimilasyon yer almaktadır (Berry, 2011). Bu modele göre, modern toplumların çoğu kültürel olarak çeşitlidir, farklı kültürler bir arada bulunur ve birbirleriyle temasa geçerek etkileşimde bulunurlar. Toplum, hakim çoğunluk grubunun ve azınlık gruplarının ayırt edildiği karmaşık bir şekilde organize edilmiş bir sistemdir (Berry, 2011:1-21).

Tablo 2: Moldova Cumhuriyet nüfusunun etnik yapısının dinamikleri (%)

Etnik Kökeni/Tarih	1930	1941	1959	1970	1979	1989	2004
Moldovalı	56,2	68,7	65,4	64,7	63,9	64,5	76,1
Ukraynalı	11,0	11,0	14,6	14,2	14,2	13,8	8,4
Rus	12,3	6,6	10,2	11,6	12,8	13,0	5,8
Gagauz	3,4	4,9	3,3	3,5	3,5	3,5	4,4
Bulgar	5,7	7,5	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9
Yahudi	7,2	0,2	3,1	2,7	2,0	1,5	0,1
Diğer	4,2	0,6	1,1	1,3	1,6	1,7	3,3

Kaynak: (www.statbank.statistica.md)

Günümüzde Gagauz Türkleri en yoğun olarak Moldova Cumhuriyeti'nde Gagauz Yeri Özerk Bölgesinin Statüsü altında yaşamaktadırlar. Gagauz Yeri Özerk Bölgesi Moldova'nın Güneyinde bulunmakta olup, yüzölçümü sadece 1.832 km² gibi bir alanla sınırlıdır. Başkenti Komrat'dır ve devletin resmi 3 dili bulunmaktadır. 2014 yılının nüfus istatistik verilerine göre, Gagauziya'da oran olarak en çok konuşulan diller %55.6 ile Gagauz Türkçesidir. Onu %41.3 ile Rusça, %1.7 ile Bulgarca ve %1 ile Moldovanca takip etmektedir.

2014 yılında Moldova'da yaşayan Gagauz halkının sayısı nüfus sayımına göre 155.646 kişi olup, bu sayı Moldova'nın toplu nüfusunun %4.6'sına denk gelmektedir. Bu sayının %51,2'si kadın ve %48,8'i ise erkektir.

Gagauz Yeri'nde sayıca azda olsa farklı etnik gruplarda yaşamaktadır. Bu topraklarda büyük çoğunluğu %83,8 ile Gagauzlar oluştururken, %4.9 oranında Bulgarlar, %4.7 oranında Moldovanlar, %3.2 oranında Ruslar ve diğer etnisiteler yaşamaktadırlar.

Tablo 3 : 2014 yılına göre Gagauz Yeri bölgesinin etnik yapısı

	Beyan Eden Etnik Kökenli	Moldovalı	Romanyalı	Ukraynalı	Rus	Gagauz	Bulgar	Yunan
Gagauz Yeri	134,132	4.7 %	0.0 %	2.5 %	3.2 %	83.8 %	4.9 %	0.3 %

Kaynak: (www.statbank.statistica.md)

Gagauz Yeri üç şehirden ve yirmi yedi köyden oluşmaktadır. Yerleşim yerlerinin toplam nüfusları tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4: Gagauz Bölgesi'ndeki Nüfusun Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (sayı olarak)

No	Statü	Yerleşim Yeri	Nüfus
1	Başkent	Komrat	23.459
2	Şehir	Çadır-Lunga	19.365
3	Şehir	Vulkaneştı	15.446
4	Köy	Avdarma	3.562
5	Köy	Baurçi	8.780
6	Köy	Beşalma	4.440
7	Köy	Beşgöz	3.390
8	Köy	Budjak	1.525
9	Köy	Karbolia	533
10	Köy	Kazayak	7.047
11	Köy	Ruskaya Kiseliya	735
12	Köy	Kiriyet	2.506
13	Köy	Kirsova	6.861
14	Köy	Çok-Maydan	3.912
15	Köy	Çeşmeköy	5.055
16	Köy	Kongaz	12.336
17	Köy	Verhniy Kongazçik	1.652
18	Köy	Nijniy Kongazçik	273
19	Köy	Duduleşti	45
20	Köy	Kıpçak	9.544
21	Köy	Kotovskoe	983
22	Köy	Dizginja	5.253
23	Köy	Êtuliya	3.649
24	Köy	Ferapontyevka	1.012
25	Köy	Gaydarı	4.528

26	Köy	Djoltay	2.277
27	Köy	Svetly	1.883
28	Köy	Alekseevka	388
29	Köy	Tomay	5.012
30	Köy	Vulkanesti	260

Kaynak: (www.statbank.statistica.md)

2.1.1. Gagauzların Tarihi

Gagauzlar hakkında birçok araştırmalar yapılmıştır. Lakin göçebe bir toplumdaki Gagauzlar hakkında doğrudan bilgiye ulaşmak zordur. Araştırmacılar Gagauzlar hakkında bilgi toplarken, Gagauzların etkileşim içinde buldukları ülkelerin kaynaklarını incelemişlerdir. Rus, Türk, Romen, Bulgar, Yunan, Ukrayna vb. gibi ülkeler örnek olarak verilebilir.

Araştırmalar, Gagauzları "Türk-Oğuz" kavmiyle eşleştirmektedir. Türk bilimciler, bunu Orhun ırmağının kıyısında bulunan kayaların üzerindeki yazıtlardan anlamaktadırlar. Bu sayede Gagauzlar atalarının kökenini tespit edebilmektedir.

Türklerin kökleri, Oğuz Han dayanmaktadır. Oğuz Han'ın 24 torunu Türk kavminin ataları sayılmaktadır. Torunları Peçenek, Kuman, Uz-Türkler gibi birçok bağımsız topluluklara ayrılmışlardır (Manov, 2001:4). Bunlar ve onlara yakın olan topluluklar benzer Türkçe dilini kullanmışlardır.

Bu kavimlerin Avrupa tarafına nasıl geldiklerine dair birçok teori kurulmuştur. Bir teoriye göre, bazı türk toplulukları orta Asya'dan Rus sınırlarını aşarak, ya da güney ülkeleri üzerinden göç ettiklerini savunmaktadırlar. Manov'a göre ise, bu topluluğun kökeni Selçuklu Türklerine dayanmaktadır. Rus sınırlarında yaşayan Uz-Türkleri, toplu halde Tuna'yı geçmişler ve Dobruca'ya yerleşmişlerdir (Manov, 2001:7-8). Silistre, Kavarna, Varna gibi bölgelere yerleşerek, Uzlar veya Oğuzlar halinde kalarak milliyetlerini, Türkçe dilini korumuş olup, hristiyanlığı da kabul etmişlerdir ve Gagauz ismini almışlardır. Bunun ispatı olarak, birçok yerin adı, Kumanların bu yerlerde buldukları göstermektedir. Bulgaristan'da Kumanitsa ve Kumanite gibi yer isimleri vardır. Makedonya'da ise Kumanova, Kumaçeva, Koman adlı köyler bulunmaktadır.

Türkoloji uzmanları ve tarih bilimcilerinin büyük bir çoğunluğu, Gagauzların Türk olduklarını savunur, ancak kendi aralarında, Gagauzların hangi Türk kavimlerden geldikleri konusunda tartışırlar. Gagauzların Türk asıllarına dair farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşleri ana hatlarıyla şöyle sınıflandırmak mümkündür: Gagauzlar, göçebe Türk kavimlerinden olup, 10. yüzyılın sonundan 13. yüzyılın ortalarına kadar Karadeniz'in kuzeybatısındaki Bucak stepleri, Tuna nehri kıyıları, Deliorman ve Dobrudja (Dobruca) bölgelerine yerleşmiş olan Peçenek, Kuman, Oguz ya da Uz, Karakalpak ya da 13. yüzyılın ilk yarısında İzzeddin Keykavus Bey ile Anadolu'dan gelen büyük bir Selçuklu grubunun torunlarıdır (Cebeci, 2008:152; Velez, 2007:101).

Gagauzların kökeni hakkında birçok farklı görüş vardır. Bazıları tamamen reddediliyor, bazıları ise kısmen kabul edilmektedir. Güngör ve Argunşah Gagauzları şöyle tanımlıyor: "Gagauzlar; Peçenek, Oğuz ve Kıpçaklar ile, Anadolu Selçuklu Türklerinden meydana gelmiş, onların sentezi bir Türk toplumdur" (Güngör&Argunşah, 1991:2).

2.1.2. Gagauz Türkçesi

V. Moshkov, N. Dmitriev, S. Malov, N. Baskakov, L. Pokrovskaya ve M. Guboglo gibi bilim adamları tarafından yapılan tarihsel ve etnografik, dilbilimsel ve antropolojik çalışmaların sonuçlarına göre, Gagauzlar göçebe Türk kabilelerinin torunlarıdır. Gagauzlar, Altay dil ailesinin Türk etnik kolu dillerinin en eski taşıyıcılarıdır. Gagauz dili, Türk, Türkmen, Kırım Tatar, Azerbaycan dilleri ile birlikte güneybatı (Oğuz) Türk dilleri grubuna aittir. Moldova'da yaşayan Gagauz azınlık halkı asimilasyon tehdidine karşı politik koruması olması nedeniyle yüksek savunma gücüne sahiptir (Guboglo, 1986:22).

Gagauzların etnik kimliği Moldova'da kaldıkları süre boyunca o kadar güçlenmiştir ki, Moldovanlaşma (Romanlaşma) ve Ruslaşma döneminde zorunlu asimilasyon tehlikesini atlattıklarıdır (Bulgar, 2006:23).

Sovyet Türkologları, Gagauz diliyle alakalı yeni bilgileri ancak savaş sonrası dönemde toplayabilmişlerdir. Yeni toplanan bilgilere dayanarak, folklorda Gagauz dilinin ve Gagauz

dilbilgisinin L. Pokrovskaya, morfoloji B. Gafarov, sözdizimi T. Kolezin, fonetik N. Dmitriev üzerine çalışmalar gerçekleşti (Angeli, 2006:3).

Gagauzların ilk alfabesi 30 Temmuz 1957'de Kiril alfabesinden esinlenerek oluşturuldu. Yazım kuralları ise bilim adamları N. Tanasoglu ve L. Pokrovskaya tarafından geliştirilmiştir. Gagauz dil yazısı oluşumunun başları, Gagauz halkı için muazzam bir kültürel ve tarihi öneme sahip olmuştur. Akabinde Gagauz edebi dilinin aktif gelişimi, eğitim ve edebiyatı, gazeteler vb. yayınlanmaya başlamıştır (Bulgar, 2006:34).

1959 yılı Kişinev'de "Bujaktan Soslär" adlı ilk folklor ve edebi koleksiyon Gagauz dilinde D. Tanasoglu tarafından yayınlandı. 1970'lerin sonlarında ve 80'lerin başlarında D.N. Tanasoglu tarafından Gagauz dilinde ilk roman "Uzun Kervan" yayınlandı. Gagauz dilinde "Karanfiller açtılar yeniden" adlı ilk öykü N. Baboglu tarafından yayınlandı (Babaoglu, 1969).

Günümüzde Gagauz dilinin gelişmesini ve halkın yaşamının ilkokul, lise, kolej ve üniversite alanlarında işleyiş seviyesine getirilmesi için her düzeyde halk eğitimi yer almaktadır.

2.1.3. Gagauz Özerkliği'nin Ekonomik Yapısı

Bir ekonomiyi daha iyi anlamak ve somut kılmak için, farklı parçalara ayırt ederek onlar analiz etmek gerekir. Ekonomi bilimini, genelde mikrodan makroya şeklinde ayırarak, parçaları bir bütün olarak çözümlenmek gerekir. Ekonomide genel olarak birden fazla sektör bulunmaktadır (Meshcheryuk, 1971: 70).

Gagauziya'nın ekonomisini daha iyi anlamak için bilmek gerekir ki, bu özerk bölge sadece 1994'ten itibaren kendi ekonomisinin inşasına başlayabilmiştir. Bu kısa zamanın içinde tabii ki değişimler oldu. Bu değişimlere gelmeden önce Gagauziya'nın hangi potansiyellere sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Moldova sınırları içerisindeki "Gagauz Yeri Özerk Bölgesi" olarak adlandırılan Gagauz yeri, Moldova'nın güneybatısında Bulgaristan, doğusunda Ukrayna, batısında Romanya'nın bulunduğu bir konumdadır (İusumbeli, 2008:9).

Toplam 1831 km² olan Gagauz topraklarının üzerinde 29 köy ve 3 il olmak üzere toplam 32 yerleşim yeri bulunmaktadır. Gagauziya, Moldova'nın toplam yüzölçümünün % 5.3'ünü teşkil etmektedir (İusumbeli, 2008:1-2; Vele, 2007:138). Ancak toprak bütünlüğüne sahip olamayan Gagauziya, birbirinden kopuk 4 ayrı coğrafik bölgeden ve genel olarak beş bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgelerin yüzölçümü açısından büyüklük oranları şöyledir: Komrat % 37,2, Çadır-lunga % 26,6, Vulkaneştî % 16,5, Basarabiyaska % 11, Taraklı %8,7.(12:14) Avrupa'nın en büyük

köyü Kongaz'dır (Güneykaya, 2012:32).

Moldova bağımsızlığını elde ettikten sonra, kendi para birimini kullanmaya başlamıştır. Gagauz Yeri'nde de Moldova'nın (MDL) parası kullanılmaktadır. Gagauz Yeri'nin bir yıllık bütçesi yaklaşık 515 milyon Moldova Ley'idir. Moldova hükümeti, özerk bölgenin eğitim, sağlık ve güvenlik bütçesini, yani harcamalarının yaklaşık yarısını finanse etmektedir. Kalan harcamalar ise Gagauz Yeri özerk bölgesinin kendi imkanlarıyla karşılanmaktadır. Bölge, Moldova'ya sadece sınır ve sigorta vergilerini ödemektedir.

Olumlu iklim ve coğrafi konumda bulunan, zengin topraklar ve biyolojik çeşitlilikleriyle Gagauziya ekonomisinin temelini tarım sektörü oluşturmaktadır. Yaklaşık 150 bin hektarlık tarım alanına sahip olan Gagauziya ekonomisinin başında şunlar yer almaktadır:

- tarım
- gıda endüstrisi (burada şarapçılık, konserve meyve ve sebze üretimi)
- tekstil

- dikiş
- ayakkabıcılık sektörleri bulunmaktadır

SSCB'nin etkisiyle, Gagauziya'da yaklaşık 30 fabrika çalışıyordu. Binlerce insana istihdam sağlanmakta olup, iktisadi durum geliştirilmekteydi. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, Gagauziya Yerinde uygulanan yeni ekonomi kanunlarından dolayı çoğu fabrikalar kapanıp, ülkede kriz döneminin başlangıcına sebep oldu. Üretilen sanayi ve tarım ürünleri ülke içi ve dışına satılamamasıyla çürümeye mahkûm edilmiştir. Bu durumdan dolayı işçilerin maaşları nakdi olarak değil, bir süreliğine üretilen ürünlerle karşılanmak zorunda kalmıştır. Bu süreci çoğu fabrikalar atlatamadılar. Kapatılmayan fabrikalar ise, kendi üretim kapasitelerinin alt sınırında üretim gerçekleştirmişlerdir.

Gagauziya'da tarım sektörü en önemli sektörlerden biridir. Onun büyümesi ve gelişmesi için modernize ve makineleştirilmesi gerekir. Tarım sektörün mekanizmaları yüksek seviyede olduğu sürece, mineral gübrelerin kullanımı, bitkilerin hastalıkları ve zararlı böceklerin giderilmesine yardımcı olur.

Moldova'nın en verimli toprakları ülkenin güneyinde bulunmaktadır. Gagauziya'da ticari amaçlı ekinler arasında en yüksek oranda tütün ve ayçiçeği yetiştirilmektedir. Bu iki tarımsal ürünün üretimindeki neden, pazarda bunlara yüksek talep olmasından ötürüdür ve nispeten yüksek fiyatlarla satılmaktadırlar. Tütün yetiştirilmesi için ayrılan toprakların hacmi %25.27 ve % 27.25 oranları arasındadır. Tarım sektörünün tamamı açısından bu oranlar yüksektir (ATO Gagauziya, Halk topluşu Ekonomik Verileri, 2011).

Gagauziya'nın bir yandan gururu, diğer taraftan gelir kaynağı üzümdür. Üzüm tarlalarına çok önem verilir, bakımı her sene yapılmakta olup, çok kaliteli üzüm yetiştirilmektedir. Şarap Gagauz kültürünün önemli bir paçasıdır. Üretilen şarapların çoğu yurt dışına satılmaktadır. Üzüm bağlarında çıkan hasatlar her sene değişiklik göstermektedirler. Gagauziya'dan çıkan hasatlar Moldova'nın diğer bölgelerine göre yüksektir.

İhracat sektöründe son 10 sene içinde büyük değişiklikler olmuştur. Gagauziya ihracatı Avrupa Birliğindeki ülkelere ve eski SSCB'deki ülkelere yapmaktadır. Avrupa Birliği'ndeki en büyük ticaret partnerleri Romanya, Polonya, Bulgaristan, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Avursturya ve

Litvanya'dır. BDT ülkelerinin arasında en çok Rusya, Belarus, Kazakistan, Gürcistan ve Ukrayna'ya ihracat gerçekleşmektedir.

Gagauz Yeri'nde ticaret yapanları devlet desteklemektedir. Gagauziya'da 3 serbest girişimcilik bölgeleri bulunmaktadır. İlk serbest girişimcilik bölgesi Vulkanesti Sanayi Serbest Bölgesidir. Bu bölge Moldova Cumhuriyeti'nin güneyinde, Romanya ve Ukrayna sınırında bulunmaktadır. Vulkanesti Sanayi Park Serbest Girişimcilik Bölgesi 1998 tarihinde Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından birinci serbest bölge olarak kabul edilmiştir. Bölgenin faaliyet süresi 25 yıl olarak belirlenmişti ve Moldova Cumhuriyeti Kanununda faaliyet gösteren firmalara belirli garantiler ve muafiyetler öngörülmüştür (Guboglo, 2012:819).

Serbest bölgede faaliyet gösterecek firmaların tescili, bölgenin idaresi tarafından gerçekleştirilmektedir. Vulkanesti Sanayi Parkı Serbest Girişimcilik Bölgesi'nde ekoloji açısından temiz sanayi üretimi, nakliyat, depo ve iletişim hizmetleri, inşaat, finansal aracı, toptan ticaret, gayrimenkul ile ilgili muameleler, ferdi hizmetler, otelcilik ve lokantacılık faaliyet türleri olarak belirlenmiştir (Güneykaya, 2012:32).

Kendi bütçesine sahip olmayan Gagauziya, doğalgaz hatlarını, su işleri altyapısını ve yol yapım ve onarımını da yapamamaktadır. Gagauziya'da doğal kaynak açısından ağaç yok denecek kadar az olmasından ötürü, odun hiç kullanılmamaktadır. Kömür ile gaz Rusya ve Ukrayna'dan ithal edilmektedir. Gazın fiyat oranı, kömüre göre daha avantajlıdır. Gagauziya'da doğalgaz hatlarının döşenip evlere dağıtılma oranı, Moldova geneline göre daha düşüktür. Böylece Gagauzların bir bölümü doğalgazdan yararlanamamaktadır. Sovyet zamanlarından sonra Gagauziya'da neredeyse yol yapılmamış, var olanların çoğu ise kötü durumdadır ve onarımı da çok seyrek yapılmaktadır. Moldova bu tür yatırımları ne kendisi yapmakta ne de Gagauziya bütçesine yeterince kaynak aktarıp, Gagauzların yapmasına imkan sağlamaktadır (Velev, 2007, s. 145-146).

Gagauziya'nın günümüzde en önemli sorunu, ekonomik sıkıntısıdır. Yaklaşık olarak şu an Gagauziya'da bulunan vatandaşların sayısına göre, bütçe/insan oranında, yıllık kişi başına düşen pay 2060,2 MDL olarak hesaplanmıştır. Bu da yaklaşık 120,39 dolardır (www.statbank.statistica.md)

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi GSYİH ve kişi başına GSYİH, olumlu yönde arttığı görülmektedir. İşsizlik ve enflasyon oranlarındaki düşüş de yine ülke ekonomisi için pozitif olgulardandır. Yine bütçenin pek fazla açık vermemesi olumlu sonuçlar arasında gösterilebilir. Moldova, yeni kurulan bir ülke olduğu için ekonomik büyümenin dalgalı olması normal görülebilir. Enflasyon oranının düşük olmasına karşın, ortalama nominal ücretin devamlı artması da iyi bir gelişme olduğu yönünde fikir oluşturabilir (Guboglo, 2012:819).

Kredi ve mevduat faiz oranlarındaki düşüş, ekonomide istikrarın sağlanabileceği sinyallerini vermektedir. Döviz kurundaki istikrar da bunu desteklemektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranı da devamlı artmaktadır. Tabloda olumsuz olarak, mal ithalatındaki periyodik artışlar, kamu iç ve dış borçlarının artması gösterilebilir (Bulut, 2016:34).

Tablo 5: Moldova Cumhuriyeti Temel Ekonomik Göstergeler

Göstergeler	2009	2010	2011	2012	2013
GSYİH (Milyon\$)	5,438	5,813	7,016	7,284	7,933
Kişi Başı GSYİH (\$)	1,525	1,632	1,971	2,046	2,229
İşsizlik Oranı %	6.4	7.4	6.7	5.6	5.2
Reel Büyüme Oranı %	-6.0	7.1	6.8	-0.7	8.9
Enflasyon (Tüketici Fiyatları End. %)	0.0	7.4	7.6	4.6	4.6
Enflasyon (Üretici Fiyatları (Sanayi) Endeksi)	-3.0	7.9	6.8	5.7	3.2
Faiz Oranı Mevduat	14.7	7.6	7.5	7.6	7.2
Faiz Oranı (Kredi)	20.3	16.3	14.4	13.3	12.3
Ortalama Nominal Ücret (ML)	2.748	2.972	3.194	3.478	4.279
Bütçe Gelirleri	23,244	27,551	30,159	33,526	36,909

(Milyon Ley)					
Bütçe Giderleri (Milyon ley)	27,343	29,329	32,117	35,364	38,673
Mal İhracatı (fob- Milyon dolar)	1,283	1,541	2,217	2,162	2,399
Mal İthalatı (fob- Milyon dolar)	3,278	3,855	5,191	5,213	5,493
Toplam Dış Borç (Milyon Dolar)	4,327	4,711	5,359	5,984	6,613

Kaynak: (www.statbank.statistica.md)

2.2. GAGAUZ YERİ ÖZERK BÖLGESİNİN OLUŞUMU

MSSC'nin bir parçası olarak, Gagauzlar kendi özerkliğini yaratmaya yönelik ilk girişimlerini 1948-1949 ve 1957-1958 tarihlerinde gerçekleştirmişlerdir. Gagauz halkı kendi ana dilini ve kültürünü korumak için özel tedbirler aldı. Ancak o dönemde Moldova, Transnistriya Bölgesi ile ciddi derecede siyasi sorunlar yaşamakta olup, iç savaş başlama tehlikesi mevcut olduğundan dolayı Gagauzların sorununu ciddiye almadı (Stati, 2013:10).

Bunun nedeni, Ortodoks-Türk etnik grubunun kendi özerkliğine yönelik desteğinin olmamasıydı. O dönemde Gagauz halkı tam anlamda bir sosyal yapıya sahip değildi. Büyük çoğunluğu köylü idi, bilim adamları ve çalışanların sayısı yetersiz idi.

80'lerin sonunda durum önemli ölçüde değişti: Gagauz halkı, MSSC'nin güneyindeki kompakt ikametlerinin üç bölgesinin yönetim organlarında geniş bir şekilde temsil edildi, bir dizi kolektif çiftlik ve tarım birliğine başkanlık etti, hatta Moldova Yüksek Konseyi'nin milletvekilleri Gagauzlar oldu. Gagauz dili okullarda öğretilmeye başlatıldı ve Gagauz yaratıcı bilim adamların sayısı artmış oldu. Gagauzların arasında bilim adamların artışı sonraki bağımsızlığa yönelik adımlarda çok önemli yer aldı. Gagauz Bilim adamları Gagauz dilini, edebiyatını resmileştirerek Gagauz halkın arasında milli duygularını açık hale dönüştürmeye başlamışlar (Şornikov, 2005: 48-55).

Perestroika'nın sonunda Gagauzların arasında otonomist duyguların artması Sovyetler Birliği'nin dağılmasından dolayı değildi. Aksine, Kişinev'de SSCB'den ayrılmak ve Rusya ile müttefik bağlarını koparmak için aşırı milliyetçi çevrelerin arzusuna olumsuz tepkileri verdi.

Kişinev'deki milliyetçi duygu 1988'de büyümeye başladı ve Moldova'nın popülist Cephesi tarafından körüklendi. Bunun destekçileri 1989 yılı başlarında "Moldovalılar Bessarabia'nın yerli sakinleri!", "Egemenlik, dil, Latin alfabesi!" gibi sloganları ile hukuka aykırı eylemler başlattılar, "Cumhuriyetin liderliği ulusal kadrolardan oluşur!" Bu görüşler, sendika merkezi tarafından kontrolü zayıflatmaya çalışan ulusal parti-ekonomik terminolojinin çıkarlarıyla örtüşüyordu (Russu, 1999:13-16).

31 Ağustos 1989'da rusça konuşan nüfusun protestolarının aksine, MSSC Yüksek Konseyi, Latin alfabesine çevrilmiş olan, sadece Moldova dili için devletin statüsünü güvence altına alan bir yasayı kabul etti. Bu metin 'Moldova SSCB, çoğu cumhuriyet topraklarında yaşayan Gagauz milliyetinin dilinin korunmasını ve geliştirilmesini sağlanmasını' şeklinde Gagauz diline hitap etmiştir (Çakir, 2005: 23, 2007:218).

Ancak Gagauzlar bu yasayı kabul etmediler. Bunun sebebi, Gagauz etnik grubunun bir "milliyet" olarak tanımlanması. İkincisi ise, yasanın, özellikle yönetim alanında, Moldovan olmayan nüfusun işgücü piyasasındaki olasılıklarını önemli ölçüde sınırlandırmasıdır (Çakir, 2007: 220).

O zamanlarda Gagauziya'da kültürel ve eğitimsel organizasyonların oluşumu devam ediyordu. Sadece kendi etnik gruplarını geliştirme arzusuyla değil, aynı zamanda devletin MSSC'deki ve Rus dilindeki statüsünü pekiştirerek de birleştirilmesi hedeflenmiştir. Aksi takdirde, Çadır-Lunga'daki kitlesel mitingün katılımcıları "güneyde Rus dilinin devlet dili statüsü kazanması yönünde özerkliğin yaratılmasını talep edeceğiz" demişler (Stati, 2013: 34-35).

21 Mayıs 1989 Gagauz bölgesindeki halk hareketi, kültürel ve eğitim kurumlarının için "Gagauz Halkı" adında birleşme kongresi gerçekleştirdi. Kongreye katılan 528 katılımcıdan 332'sinin etnik kökeni Gagauz, geri kalanların ise Bulgar, Rus, Ukrayna, Moldova vb (Guboglo, 2012-793).

Kongrede, Gagauz özerkliğini yaratma ilkelerinin geliştirilmesi konusunda bir komisyon oluşturulması talebiyle MSSC liderliğine çağrıda bulunuldu. SSCB halk vekili, etnik kökeni Gagauz olan Mikhail Paşal, Tüm Birlik Halk Vekilleri Kongresi toplantısında özerklik yaratma girişimini dile getirdi (Guboglo, 2012:795).

Bu girişimi yok etmek için itibarsızlaştırma politikaları uygulandı ve Gagauzlara karşı Cumhuriyetin önde gelen yayınlarında Gagauz toplumunu aşağılayan sloganlar ortaya atıldı. Moldova Halk Cephesi tarafından Gagauzlara karşı atılan bu sloganlar sonunda sokak olaylarına dönüştürülmüştür. Sloganlar Gagauzlara ve Gagauz otonomisine karşıydı. “Bavul - İstasyon - Rusya” gibi ifadelerin yanında “Gagauzlar insan değil, ulusal bir gruptur”, “Gagauz özerkliği yok!” sloganları da sokaklarda ilan ediliyordu (Angeli, 1990:7-12).

1989 yılının sonunda Gagauz Halk Hareketi, Moldova'nın güneyindeki etkisini önemli ölçüde güçlendirdi. Aktif destekçilerinin sayısı 3 bin kişiye ulaştı. Özerklik fikri, bir dizi bölge partisi komitesinin, yerel ve bölgesel konsey liderlerine aşılandı. 12 Kasım'da Gagauz Halkının Olağanüstü Kongresi Komrat şehrinde (gelecekteki Gagauz başkenti) düzenlendi. MSSC, Gagauz Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni MSSC'nin bir parçası olduğunu ilan etti ve Moldova ve SSCB'nin en üst makamlarına bu kararı onaylamaları yönünde çağrıda bulundu (Şornikov, 2006: 405).

Gagauz milletvekilleri, Gagauzların tekrar Romanya'nın bir parçası olmak istemediklerini arzu ettiler. Bu koşulların altında Gagauzlar kendi kaderlerini tayin etmek konusunda en radikal adımı attılar (Anaiban&Guboglo&Kozlov, 1999:420).

19 Ağustos 1990'da birinci Gagauz Kongresi bütün milletvekillerinin (754 delege) katılımı ile düzenlendi. Bu bazı kaynaklarda Moldova SSR'sinin güneyindeki bozkır Halk Vekilleri Kongresi olarak da adlandırılmaktadır. Kongrede Gagauzlar, kendilerini Moldova SCB'ya karşı bütün siyasi ve yasal yükümlülüklerden özgür gördüklerini kabul ettiler, çünkü Cumhuriyetin yüksek Konseyi Moldova SSC'sinin oluşumunun yasadışı olduğunu kabul etti. Gagauz Cumhuriyeti SSCB'den bağımsız olduğunu ilan etti, Gagauziya Yüksek Konsey seçimleri başlatıldı ve 31 Ekim'de Gagauziya Yüksek Kurul Başkanı Stepan Topal seçildi.

23 Aralık 1994'te Moldova parlamentosunda Gagauziya Özerk Bölge Birimi'nin (Gagauz Yeri) oluşturulmasına ilişkin bir yasa çıkarıldı. Bu yasanın resmi ismi "Gagauziya'nın özel yasal statüsü hakkında (rus. "Zakon ob osobom pravovom statuse Gagauzii (Gagauz Yeri)") olarak geçmektedir. Bu yasaya, Gagauz halkının özerklik statüsünün birincil kaynağı olarak tanındı. Bu yasaya göre Gagauziya'nın kendi milli bayrağı, milli marşı ve sembolü oluşturuldu ve Moldova tarafından da tanınmış oldu. Ayrıca bu yasaya göre Gagauziya'nın kendi yasama organı, kendi başkanı ve kendi yürütme komitesi kurulmasına hak verildi. Gagauziya'nın yasama organı tek bir şartıyla yeni yasaları kabul edebilmekte. Bu şartı yeni alınan yasalar Moldova Cumhuriyeti'nin Anayasasına aykırı olmamalıdır. Gagauziya'da çıkarılan yeni yasalar sadece Gagauz Özerkte geçerlidir. Bu yasalar bilim, kültür, eğitim, spor, iskan, belediye hizmetleri, sağlık hizmetleri, bütçe, ekoloji, finans ve ekonomi alanlarında geçerlidir. Gagauz Özerk Bölgesinin üç resmi dili kabul edildi, bunlar: Gagauzca, Rusça ve Moldovancadır (Şornikov, 2006: 407-500).

5 Mart 1995'te yapılan referandum sonuçlarına göre, Gagauziya'nın başkenti Komrat şehri belirlendi ve 30 yerleşim yeri özerkliğe dahil edildi. Nüfusun talebi üzerine 3 şehir ve 27 köy içermektedir:

- Komrat dolayı ve köyleri: Komrat, Avdarma köyü, Alekseevka köyü, Beşalma köyü , Budjak köyü, Verhniy Kongazçik köyü , Dizginja köyü , Kirsova köyü, Kongaz köyü, Kotovskoe köyü, Nizhniy Kongazçik köyü, Ruskaya Kiseliya köyü, Svetly köyü, Ferapontyevka köyü, Çok-Maydan köyü.

- Çadır-Lunga dolayı ve köyleri: Çadır-Lunga, Baurçi köyü, Beşgöz köyü, Gaydarı köyü, Djoltay köyü, Kazayak köyü, Kiriye köyü, Kıpçak köyü, Tomay köyü.

- Vulkanеşti dolayı ve köyleri: Vulkanеşti, Etuliya köyü, Karbolia köyü, Yeni Etulia köyü, Çeşmeköy köyü.

Mayıs ayında özerkliğin ilk hükümet başkanı ve Halk Topluğun ilk seçimleri gerçekleşti. Gagauz Özerkliğin ilk başkanı Georgiy Tabunşik seçildi.

1998'de Meclis Gagauziya kanununu (Temel Kanun) kabul edildi ve 2003 yılında Gagauziya'nın özel statüsü Moldova Cumhuriyeti Anayasası'nda yer aldı.

2.2.1. Siyasi ve Hukuki Statü

Moldova Cumhuriyetinin anayasası, Moldova'da yüzyıllar boyunca insanlar arasındaki iyi ilişkileri korumayı, ulusal ihtiyaçları karşılamayı ve Gagauz halkının kimliğini eksiksiz ve kapsamlı gelişimlerini, dil ve ulusal kültürün zenginleştirilmesini, politik ve ekonomik bağımsızlığını sağlamayı teminat altına alır; Gagauziya (Gagauzların yaşadığı yer) statüsünün birincil hamilinin Moldova Cumhuriyeti'nde ikamet eden küçük Gagauz halkı olduğunu göz önünde bulundurur; insan haklarının önceliğini, evrensel ve kamu çıkarlarını birleştirme ihtiyacını dikkate alır; milliyete bakılmaksızın tüm vatandaşların eşit olduğunu kabul eder (Çirkin, 2003: 9-13).

Moldova Cumhuriyeti üniter bir devlet olduğu için tek bir yasa geçerlidir. Bundan dolayı Gagauz Özerk Bölgesi kendi kanunu olduğu kitabını "Ulojenie" olarak adlandırdı. Bunun karşısında Gagauziya ise özerk bir yapıya sahip olduğunu, oluşturulan 27 maddelik özel statünün (Ulojenie) birinci maddesinde belirtmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından ele alındığında, yasama faaliyetini hem Moldova Cumhuriyetinin meclisi, hem de Gagauziya ulusal meclisinin (Halk Topluğu), Moldova Cumhuriyeti anayasasına aykırı olmamak kaydıyla yürüttüğünü görebilmekteyiz. Statünün ikinci maddesi ise yürütme organının yetkilerini belirtmekte olup (Gagauziya yasası ve Gagauziya Ulusal Meclisi- Halk Topluğu), bu yetkilerin hukuki geçerliliği açısından sınır olarak Moldova Cumhuriyeti anayasasına aykırı olmamasına bağlamıştır (Gagauz Yerin Temel Kanunu, "Ulojenie").

Ulusal Meclisin yetki alanı özel statünün birinci maddesine göre Moldova Cumhuriyetinin Parlamentosu bu kanunları kabul eder: Gagauziya (Gagauz Yeri), Moldova Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olan Gagauzların kendi kaderini tayin etme biçimi olarak özel bir statüye sahip olan bölgesel özerk bir varlıktır. İkinci maddesine göre, Gagauziya'da yürütme, Moldova Cumhuriyeti Anayasasına aykırı olmayan, Gagauziya Yasası ve Gagauziya Ulusal Meclisi'nin (Halk Topluğu) tarafından normatif eylemleri temelinde gerçekleştirilir (Gagauz Yerin Temel Kanunu, "Ulojenie").

Gagauz Yeri Özel Hukuki Statüsü Kanunu Gagauziya'nın resmi dilleri Moldovanca, Gagauzca ve Rusça'dır. Gagauziya bölgesindeki resmi dillerle birlikte, diğer dillerin işleyişi de garanti

edilmektedir. Ayrıca, Moldova Cumhuriyeti kamu otoriteleri, Gagauziya dışında bulunan işletme, kuruluş ve kurumlarla yazışmalar Moldova ve Rusça dillerinde yapılmaktadır.

Gagauziya'yı temsil eden organ Ulusal Meclis'tir (Halk Topluğu). Gagauziya'nın yerel yasaları Halk Topluğu tarafından oluşturulur. Moldova Parlamentosu yeni yasaları anayasaya aykırı olmadığı sürece kabul edebilir.

Ulusal Meclisin yetki alanı özel statünün onikinci maddesinin ikinci fıkrasına göre, Gagauziya toprakları ve Gagauz Yeri'ne bağlı yasa tasarılarının numerus clausus ilkesine göre kabul edilmesini içerir ve şu alanlardaki yasaları kabul eder: a) bilim, kültür, eğitim; b) konut ve toplumsal hizmetler; c) sağlık, beden eğitimi ve spor; d) yerel mali ve vergi faaliyetleri; e) ekonomi ve ekoloji; f) çalışma ilişkileri ve sosyal güvenlik (Gagauz Yerin Temel Kanunu, "Ulojenie").

Gagauziya'nın en üst yetkilisi Başkandır. Gagauziya'nın tüm kamu yetkilileri ona tabidir. Gagauziya başkanı, dört yıl süreyle seçilir, 35 yaşına ulaşmış ve Gagauz dilinde akıcı konuşması ve Moldova Cumhuriyeti vatandaşı olmalıdır. Moldova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının Kararnamesi ile Gagauziya Başkanı, Moldova Cumhuriyeti Hükümeti üyesi olarak onaylanır.

Bir kişi üst üste iki dönemden fazla başkanlık yapamaz. Gagauziya başkanı, kamu idaresi ve kanunla verilen yetkilerin kullanılmasından sorumludur. Bu kanun uyarınca, Gagauziya Başkanı, Gagauziya topraklarında yayınlandıkları günden itibaren bağlayıcı ve yürürlüğe giren kararnameler ve emirler çıkarır. Gagauziya başkanı her yıl ulusal meclise Gagauziya kamu idaresi organlarının faaliyetleri hakkında bilgi verir. Gagauziya Başkanının yetkisi, Moldova Cumhuriyeti Anayasasına göre yerel yasalara ve ulusal meclis kararlarına uymazsa ve ayrıca bir suç işlerse, programdan önce feshedilebilir. Gagauziya Başkanını görevden alma kararı, Millet Meclisi'nin seçilen milletvekillerinin üçte ikisi ve Millet Meclisi milletvekillerinin oy çokluğu ile kamu idaresi organlarının diğer görevlilerini çıkarma kararı ile alınır.

Ayrıca Gagauziya'nın ayrı bir yürütme organı bulunmaktadır. Ulusal Meclisin yetki alanı özel statünün onyedinci maddesinin birinci fıkrasına göre Gagauziya Yürütme Komitesi şunları sağlar:

- a) Moldova Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarının uygulanması ve uyumunu;
- b) Gagauziya'nın çıkarları ile ilgili konularda Moldova Cumhuriyeti'nin merkezi sektörel kamu idaresi organlarının faaliyetlerine katılım;
- c) Mülkiyet ilişkileri, ekonomi yönetimi, sosyal ve kültürel inşaat, yerel bütçe ve finansal sistem, sosyal güvenlik, ücret, yerel vergilendirme, çevre koruma ve rasyonel çevre yönetimi toprakları genelinde yasalara uygun düzenleme;
- d) Ekonomik kalkınma ile bilimsel ve teknolojik ilerlemenin yapısını ve öncelik alanlarını belirlemek;
- e) Ekonomik, sosyal ve ulusal programların geliştirilmesi, kültürel gelişme, çevrenin korunması ve Halk Meclisi onayından sonra uygulanması;
- f) Gagauziya bütçesinin geliştirilmesi, onay ve bütçe uygulaması için Ulusal Meclise sunulması.
- h) Eğitim, kültür, sağlık, beden eğitimi ve spor, sosyal güvenlik, ayrıca tarihi ve kültürel anıtların korunması ve kullanılması alanlarındaki programların geliştirilmesi ve uygulanması;
- i) Vatandaşların eşit hak ve özgürlükleri, ulusal ve sivil rıza, hukukun üstünlüğü ve kamu düzeninin korunması;
- j) Bilimsel temelli demografik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması, kentsel kalkınma programlarının oluşturulması ve konut ve toplumsal hizmetlerin geliştirilmesi;
- k) Gagauziya topraklarında ulusal dillerin ve kültürlerin işleyişi ve gelişimi... (Gagauz Yerin Temel Kanunu, "Ulojenie").

KDV Hukuk Fakültesinden mezun ve Gagauz Yeri Özerk Bölgesinin Emniyet Müdürlüğü'nün Kamu Güvenliği Bölümünde Baş Uzman olan Katılımcı 24, Gagauziya Özerk Bölgesinin yapısı hakkında açıklayıcı bilgiler paylaşmıştır;

“...Yürütme Komitesi Halk Meclisinde yasama inisiyatifini alma hakkına sahiptir. Gagauziya Başkanı ve Yürütme Komitesi'nin kabul tarihinden itibaren 10 gün içindeki kararları ve emirleri bilgi için Moldova Cumhuriyeti Hükümetine gönderilir.

Gagauziya'da Komrat belediyesinde bulunan mahkeme, alt mahkemelere göre ikinci derece mahkemesidir ve en zor hukuk, idari ve ceza davalarını ilk derece mahkemesi olarak görür. Gagauziya mahkemelerinin hakimleri, Sulh Ceza Yüksek Kurulu ile karşılaştırılan Gagauziya Ulusal Meclisi'nin önerisi üzerine Moldova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararı ile atanır. Gagauziya Cumhuriyet Savcılığı, bu Kanunda öngörülen istisnalar dışında, faaliyetlerini Moldova Cumhuriyeti Savcılık Kanunu uyarınca yürütülür. Gagauziya'nın Adalet Dairesi Başkanı, Ulusal Meclis önerisi üzerine Moldova Cumhuriyeti Adalet Bakanı tarafından atanır ve görevden alınır. Gagauziya İçişleri Dairesi Başkanı, Ulusal Meclis ile karşılaştırılan Gagauziya Başkanı'nın önerisi üzerine Moldova Cumhuriyeti İçişleri Bakanı tarafından atanır ve görevden alınır (Gagauz Yerin Temel Kanunu, “Ulojenie”).” (Katılımcı 24, erkek, 30 yaşında).

Moldova Cumhuriyeti, bu yasa ile tanımlanan Gagauziya yetkilerinin tam ve koşulsuz uygulanmasının garantörüdür. Gagauziya'nın idari merkezi yerel bir referandumun sonuçlarıyla kurulur. Bu Kanun organik olup, değişiklik ve ekleme, Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu'nun seçilmiş milletvekillerinin beşte üçü tarafından yapılır (Şestaev, 1992: 8, Nersesyatka: 1999).

3. BÖLÜM: GAGAUZ TÜRKLERİNİN YAŞANTISINDA UYGULANAN DİL VE EĞİTİM POLİTİKALARI

3.1. GAGAUZ DİL POLİTİKALARI

Günümüzün farklı ulusların arasında oluşan siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimin artmasıyla beraber dilin sosyal ve iletişimsel rolü gittikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Toplumun dönüşüm şartları içerisinde bazı etik kuramların yeniden değerlendirilmesi sonucunda, dil önemli bir etnik öge haline gelmektedir. Milli öz bilincin artması ile birlikte milli kültürün de büyümesi söz konusudur. Bu arada önemli olan, dilin etnik arası çatışma kaynağı olmayıp toplulaştırmanın ve milletlerin birbirini daha iyi anlamaları için hizmet etmesidir. Ünlü alman felsefecisi ve dil bilimcisi Wilhelm von Humboldt, bir insanın ana dili dışında başka dilleri öğrendiği sürece “insani varoluşunun ufkunu” genişletip, başka milletlerin dünyasını keşfetmekte olduğunu vurgulamaktadır (Guboglo, 2012: 568). Kültür, sosyalleşmenin en önemli faktörüdür. Sosyalleşmenin içeriğini, araçlarını ve yöntemlerini kültür belirlemektedir. Sosyalleşme sırasında kişi, kültürün taşıdığı programlara hakim olup bunlara uygun olarak yaşamayı, düşünmeyi ve davranmayı öğrenmektedir. Birey sosyalleşme sırasında yavaş yavaş toplumun bir parçası olup tarih ve geleneklere aşina olmaktadır. Ayrıca birey, söz konusu olan topluma, sosyal gruba veya sosyal role özgü sosyal deneyimini, bilgiyi, değerlerini ve davranış standartlarını özümsemektedir (Kravchenko, 1999). Sosyalleşme süreci, bireyin topluluğun tam üyesi olmasını, toplumun ve içinde gelişen yaşam formlarının korunmasını ve sosyokültürel deneyimine ait temel formlarının nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır.

Dil (sözlü veya yazılı) insanlar arasındaki iletişim aracı, edebi dil ise ulusal ve dünya yazılı kültürüne hakim olma aracıdır. Müzik, resim, tiyatro, dans ve bilim dünyasını anlamak için belli dillere hakim olunması gerekmektedir.

Örneğin, bilim dili bütün dünyada geçerlidir, milletlerarası soyut mantıksal işaretlere ve formüllere dayanmakta ve tüm ülkelerin bilim adamları tarafından anlaşılabilir. Aynı şekilde her ulusun kendine özgü geleneksel işaret dili, ritüeli ve dansı vardır.

Kültür birliği, bir devletin sağlamliğı konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bir milletin kültür birliği, örf ve adetleri, dünya dinleri ve genel insan değerleri tarafından desteklenmektedir. Günümüzde bu görevi, insanoğlunun kolektif faaliyeti olmaya başladığı için büyük ölçüde bilim üstlenmiştir.

İnsanoğluna ait ortak kültürün kat ettiği yolu ile belli bir milletin kültürü tarafından kat ettiği yol arasında bir çelişki yoktur. Bütün kültürler, insanoğlunun medeniyetinin temelini kuran birliğin belirtileri taşımaktadır. İnsan kendi kültürünü, diğer kültürleri öğrenerek ve terbiyesinin olmazsa olmaz bir unsur olan diğer milletlerinin diline, tarihine ve kültürüne saygısı sayesinde kavramaktadır.

Gagauziya bölgesinde çok farklı milli kültürlerin yan yana var olması beraber kullanılan dillerine dair eşitlik prensibinin asla ihmal edilmemesi büyük önem taşımaktadır. Dilden kaynaklanan herhangi bir sorunun çözülmesi, bütün milletlerin ve onlara ait dillerinin eşitlik prensibini temel alarak gerçekleştirilmektedir (Moşkov, 2004:156).

Böylece tek bir Avrupa toplumunun içerisinde yan yana var olan türlü dil gerçeğinin örneği olarak çok dillilik ve çeşitli milli kültür modeli Gagauziya'daki zaten kendiliğinden oluşan dil durumunu da tanımlamaktadır.

Bir kültürün ve kişiliğin manevi gelişmesine sahip çıkan bir araç olduğu için yazı diline özel bir yer atfedilmektedir. Özerk bölgenin sakinleri, dillerini siyasal ve ekonomik entegrasyon öğesi olarak kullandıkları için dillerinin korunmasına ayrıca büyük önem vermektedirler. Özerk bölgenin dil durumu yasal bir temele dayanmaktadır. Bununla birlikte Gagauziya'nın siyasal ve bilimsel tabakası Moldova Cumhuriyeti kapsamında bulunduğu sebebiyle kendisine ait dillerinin yerini genel sistem içerisinde koruması için belli bir çaba göstermeli ve böylece milli azınlıklarının sosyal entegrasyon süresince destek almalarını sağlamalıdır. Bunun için dil ile alakalı alanlarda devlet ve milli programlar oluşturulup uygulamaya koyulmalıdır. Yasal olarak dil eşitliği sabit bir hal olsa da gerçekte ülkenin öncü dili Moldovanca (Romence) olduğu gerçeği ortadadır (Guboglo, 2012:526-530).

Ülkenin dil politikasını açıklama kısmına gelmeden önce bir dilin etnik çatışmanın sebebi olmaması gerektiğini vurgulayalım. Özerk bölgede mevcut olan şartlar, çeşitli dillerin ve kültürlerin sorunsuzca yan yana var olmalarını sağlamış durumdadır.

Etnik arası ilişkilerinin en iyi seviyeye gelmesi ve kültürel çeşitliliğin korunması alanında dil denetimi önemli rol taşımaktadır. Gagauz, Bulgar ve diğer milletlerin temsilcilerinin eğitim alma haklarını gözetleyen Moldova yasaları uluslararası standartlara uygun bulunmuştur. Yalnız bu yasaların gerçek anlamda uygulama kısmı olması gereken noktaya henüz gelmemiştir. Ana dillerinin öğrenim sürecinde kullanılması şart olan ders kitaplarının ve öğretmenlerin hazırlık seviyeleri ile beraber önem taşıyan diğer eğitim unsurların da geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrenim sürecinin çok kültürlü ve etnik arası içeriği ile doldurulup özerk bölgesinde verilen dil eğitimin kalitesi özellikle kontrol edilmelidir (Guboglo, 2012:526-532).

Dünyanın tecrübe ettiği sürecine bakılırsa genellikle dillerin korunması ve geliştirilmesi konusunda en iyi sonuç elde eden devletler, ismi geçen halkların ve milli azınlıkların dil haklarını yasal olarak gözetilen özel denetimler uygulamaktadır.

Uluslararası tarihi süreçleri takip ettiğimizde farklı milletlerin tek bir devlet kapsamında yan yana olup da kaliteli bir yaşam sürdürmelerini sağlayan çok dillilik etnik arası toleransın ve toplumun entegrasyon sürecinin gelişmesine yol açmaktadır. Çok uluslu devlet şartlarında dil sorunu her zaman en hassas, savunmasız ve büyük sorumluluk talep eden konudur. Bu alanda ortaya çıkabilecek en ufak inisiyatif bile başarısız olduğu takdirde ciddi bir politik gerginliği yaratıp çatışmanın çıkmasına yol açabilmektedir.

Gagauziya'nın eğitim sistemi çeşitli kuruluşlar tarafından temsil edilmektedir: 28 lise (23 lisede eğitim dili Rusça'dır, 2 Moldovanca, 1 Rusça-Moldovanca ve eğitim dili Rusça, Moldovanca ve İngilizce olan 2 Moldovan-Türk lisesi), 14 ortaokul, 10 ikincil eğitim okulu, 2 ilkokul, 1 çocuk esirgeme okulu, 1 özel meslek lisesi, 3 Sanat Evi, 1 çocuk teknisyen okulu, 59 okul öncesi eğitim kurumu, 2 rehabilitasyon ve 3 engelli çocuk okulu, bölgenin 8 yerleşim yerinde şubeleri olan meslek eğitim kurumları (www.statbank.statistica.md)

Gagauz Özerk bölgede toplam rusça eğitim alan öğrenci sayısı 19.782, romence eğitim alan öğrenci sayısı 630, karışık Rusça, Romence ve İngilizce eğitim alan öğrenci sayısı ise 363'dür.

Bütün öğrenciler zorunlu olarak dört dil öğrenmektedir: Rusça, İngilizce, Romence ve ana dili olan Gagauzca, Bulgarca veya Ukraynaca.

Gagauz dil, edebiyat, tarih ve kültür eğitimini 17.769 öğrenci, Bulgar dil, edebiyat, tarih ve kültür eğitimini 1401 öğrenci, Ukrayna dil, edebiyat, tarih ve kültür eğitimini ise 98 öğrenci görmektedir.

1993 yılında Gagauziya bölgesindeki dilin işlenmesine dair yasalar yürürlüğe girdikten sonra özerk bölgesinin eğitim kurumlarında kendi milliyetinin diline ve devletin resmi diline dair öğretim çalışmaları artmıştır. Okul öncesi eğitim kuruluşlarında çocuklar üç yaşından itibaren ana dili olan Gagauzca, Bulgarca veya Ukraynaca ile beraber Moldovanca dilini de zorunlu olarak görmektedir. Bunun dışında ana dili ve Moldovanca dilinin eğitim kadrosu arttırılmıştır. Fakat dil eğitimine ayrılan sürenin eksik ve uygun dil ortamının bulunmaması durumu, çocukların dillerine tam olarak hakim olmalarına izin vermemektedir (Anikin, 2001:144-146).

Gagauziya'nın İcra Kurumu'nun girişimi sonucunda 2009 yılının Eylül ayından itibaren okul öncesi eğitim kuruluşları kapsamında ileri dil öğrenimini başlatan öncü proje yürürlüğe girmiştir. Bunun gibi eğitim grupları Komrat şehrinin 9 no'lu Anaokulunda ve Kongaz şehrinin 1 no'lu anaokulunda açılmıştır (Gagauz Yerin Temel Kanunu, "Ulojenie").

Deneyel çocuk gruplarında yürütülen bu ileri dil öğrenim programları devlet eğitim kurumlarının sanat grubu tarafından geliştirilmiştir. Komrat ve Kongaz belediyelerinin müdürlükleri bu grupların aktif bir şekilde çalışmaları için ek bütçe ayırıp, sabit personel programını işletmiştir. Eğitim öğretim süreci bütünsel bir şekilde yürümektedir. Dersler, çocukların ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre grup veya özel ders şeklinde yapılmaktadır. Bu deneyin sonucunu analiz eden uzmanlar, üç dilin aynı anda öğrenilmesinin çocukların psikolojisi ve konuşma kabiliyeti üzerinde son derece olumlu bir etkisi olduğunu gözlemlemiştir (Guboglo, 2012: 568-584).

İki ve daha fazla dilin öğrenilmesi, çocuğu çok daha dikkatli ve her bir dilin özelliğine karşı daha hassas yapıp, öz konuşma kontrolünü ve düşüncelerini ifade etme becerisini de geliştirmektedir. Modern dünyanın iş piyasasında talep görmeleri için, Gagauziya'nın genç nüfusu en az iki, çoğu zaman üç-dört dil bilmek zorundadır.

2002-2003 yılları arasında Moldova Cumhuriyeti'nin Eğitim ve Gençlik Bakanlığı üniversite öncesi eğitim kuruluşlarının ilk dokuz sınıflarının öğrenim programına "Rus, Ukrayna, Gagauz ve Bulgar milletinin tarihi, kültürü ve gelenekleri" adlı yeni bir ders programını dâhil etmiştir. Bu yeni dersin girişini, milli azınlıklarına ait kültürün yeniden yükselmesine duyulan toplumsal ihtiyaç, milliyet değersizleşmesinin önlenmesini ve genel maneviyatının geliştirilmesi gerektirmiştir. Dersin en büyük amacı her bir öğrencinin kendi halkını bilmesi, içinde kendini görmesidir (Gaydarji&Koltsa, 1986). Ancak bu şartla çocuklar, ait oldukları milletinin kültürel mirasına başarılı bir şekilde sahip çıkabilecektir. Kendi dilini, kendi uyruğunu hor gören bir insanın, manevi olarak zengin ve psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olması imkânsızdır. Kendi halkına ve kendi kültürüne saygı duymayan bir kişi, başka halkların kültürüne de saygılı duymamaktadır. "Halkların tarihi, gelenekleri ve kültürü" adlı ders, öğrencilerin etnik yapısına bağlı olarak seçilen dilde yapılmaktadır.

Her bir milliyetin dilinin sadece aile içinde kalmayıp, ayrıca toplumsal ve politik alanlarda da kullanıldığı sürece hayatta kalabildiğini anlayan özerk yönetim, dilin öğrenilmesi ve kullanılmasını gerektiren ortamı sağlamak için çaba sarf etmiştir. Günümüzde sosyal ve idari kuruluşlarında saygın bir iş edinmeyi sağlayan koşullar arasında, devletin resmi dili olan Moldovanca bilgisi ile birlikte, artık başvuran kişinin kendi milliyetine ait dilinin bilgisi de var. 2010 yılı Gagauziya'nın Milli Meclisi tarafından Gagauzca dil ve edebiyatının yılı olarak ilan edilmiştir. Bu yıl kapsamında Gagauziya'nın Eğitim Müdürlüğü ile İcra Kurumu, Gagauzca'nın gelişme sorunlarının, dünya dilleri arasında aldığı yerinin ve Gagauz halkının tarihi ile kültürü açısından oynadığı rolünün tartışıldığı ve değerlendirildiği çeşitli konferans, seminer, toplantı ve sergi düzenlemiştir.

Bunun dışında Gagauziya'nın özerk bölgesinde Gagauziya Eğitim Müdürlüğü dil öğrenim merkezi Pro-Didactica ile beraber 2008 yılında Moldovanca, Gagauzca, Bulgarca, Ukraynaca ve Rusça dillerinin eğitim ve öğrenimi alanında bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın kavramsal çerçevesi, milli azınlıkların dil eğitimi sırasında ortaya çıkardığı özelliklerini dikkate alarak oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Rusça, devletin resmi dili ve öğrencinin milliyetine ait dili zorunlu olarak öğretilmektedir. Bu araştırma da aşağıda yer alan noktalar tespit edilmiştir:

- kendi milliyetine ait diline hâkim olmak, bir bireyin etnik kimliğinin ve kişiliğinin oluşma sürecinde son derece önemli bir etken olduğu gözlemlenmiştir,
- bireylerin kendi milliyetine ait diline hâkim olmaları, birlik ve beraberlik duygusunun oluşumunda ve milli azınlık temsilcisi olan bireylerin sosyal entegrasyon sürecinde önemli bir koşul olduğu gözlemlenmiştir,
- öğrencilerin hem devletin resmi diline, hem kendi milletinin diline tam anlamıyla hakim olması için bir eğitim kuruluşun sağladığı öğrenim süreci tatmin edici bir ortam oluşturmak zorundadır (Guboglo, 2012:591).

Bu araştırmanın sonuçları, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın milli azınlıklar sorumlusu Yüksek Komite'nin desteği kapsamında basılmış "Milli azınlıklardan oluşan öğrenci profiline sahip okullarda dil eğitimi sorunu 'İhtiyaç analizi' adlı kitabında yer almaktadır ((Guboglo, 2012:630).

Günümüzün okulları ve modern eğitim sistemi, bireyin gelişimini verimli bir şekilde etkileyen kültür reformların ve ciddi sosyal-ekonomik düzeltmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

2016 yılında, Gagauziya eğitim sisteminin organizasyonunu ve işleyişini düzenleyen Gagauziya Kanunu 'Eğitim Üzerine' kabul edildi. Bu kanuna göre Gagauziya kendi eğitim sisteminin planlanması, organizasyonu, işleyişi ve gelişimi ile ilgili ilişkilerin hukuki temelini oluşturur.

2016 yılında Gagauziya'da "Eğitim Üzerine" Kanunu kabul edildi. Bu kanuna göre Gagauziya kendi eğitim sisteminin organizasyonunu ve işleyişini yönetebiliyor, eğitim sisteminin planlanmasını, organizasyonunu, işleyişini ve gelişimini ile ilgili ilişkilerin hukuki temelini oluşturabiliyor, ayrıca eğitime eşit erişim şansının sağlanmasına yardımcı olabilmektedir. Bu normatif belge, her şeyden önce Gagauz dilinin konumunu güçlendirmek, bilgiyi geliştirmek ve Gagauz dilinde eğitim gören öğrencilerin yeteneklerini geliştirmek amacıyla geliştirilmiştir (Gagauziya'nın özel hukuki statüsü yasası 'Gagauz Yeri').

Demokratik bir toplum, her bir insanın yaratıcı potansiyelinin tam anlamıyla açığa çıkartmasını sağlayan kaliteli bir eğitim olmadan düşünülemez. Özerk bölgenin eğitim sistemi, hümanizm, demokrasi ve bireyin çok yönlü olmasını temel alan prensiplerine dayanarak kurulup, yeni neslin müthiş potansiyelini entelektüel, manevi, sivil ve fiziksel gelişimi için kullanmaktadır. Genç insanların iyi eğitim almaları, ülkenin kültürel ve ekonomik anlamda yükselmesi ve bağımsızlığın sağlanması için son derece önemlidir.

Gagauzca ve Bulgarca konuşan azınlıklar, bu dillerin öğrenimi sırasında yazı ve edebiyat kaynakları konusunda ciddi engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Gagauzca ders kitapları sadece 1 ile 9 arası sınıflar için basılmıştır ve bu kitapların içinde öğretmenlere hitap edecek metodik bir kılavuz mevcut değildir. Liseliler son sınıfta iken dil sınavına girmeleri zorunlu olmasına rağmen, bu öğrenciler ihtiyaçları olan dil ders kitaplarına sahip değildir. Gagauzca ve Bulgarca dil ve edebiyat derslerinin metin, yazı ve egzersiz kitapları da mevcut değildir. Kütüphanelerde, okul programının dahil ettiği Gagauzca ve Bulgarca yazarlarının yazdığı kurgu kitaplarının sayısı da oldukça azdır.

İlgili dillerin müfredatı, iletişim becerilerinin geliştirilmesi için önemli bir bileşen olup, dil öğreniminin edebiyat çalışması ile bütünleştiren açık bir eğilim içerir.

Eğitim Genel Müdürlüğü, ulusal azınlıkların sosyal entegrasyonunu teşvik etmek ve ulusal okulların sistemini geliştirmek için bir strateji geliştirmiştir. Programın ilk adımı, bazı okul disiplinlerinin devletin resmi dilinden Gagauzca diline aşamalı bir geçiş sağlamaktır. Devletin eğitim kuruluşları, Gagauz dilini derinlemesine inceleyerek ilkökul, ortaokul ve lise için bir müfredat hazırlamıştır. Bu müfredata göre 1 ile 9 arası sınıflar Gagauz halkının tarihini, kültürünü ve geleneklerini incelemekte, Gagauzca dilinde sivil, fiziksel ve müzikal eğitim ile maneviyat, teknoloji ve sanat bilgisi verilmektedir. 4 ile 12 arası sınıflar tarih dersini, 5 ile 12 arası sınıflar ise coğrafya dersini devletin resmi dilinde görmektedir (Gagauziya'nın özel hukuki statüsü yasası ("Gagauziya" Gagavuz yeri").

Bu tür eğitim öğretim planlarını hayata geçirmek için özerk bölgenin yönetimi ve Eğitim Genel Müdürlüğü ciddi bir hazırlık yapmak zorundadır. Belirtilen derslerin kitapları ilgili dillere çevrilip öğrenim sürecini destekleyen ek materyallerin yeterli sayıda olması sağlanmalıdır.

Fakat Bulgarca dili konusunda durum oldukça farklıdır. Gagauziya’da yaşayan Bulgar diasporası ile Moldova’daki Bulgaristan büyükelçiliği, eğitim alanında ihtiyaç duyulan her tür kaynağı sağlamaya çalışmaktadır. Kütüphanelerde mevcut olan Bulgarca dil ve edebiyat ders kitapları, diğer okul disiplinlerinin Bulgarca ders kitapları ve kurgu eserleri düzenli olarak tazelenmektedir. Bütün bu kaynaklar ülkemizin müfredatına tam olarak uygun olmasa da, hala çok ciddi bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Moldova’nın okul programına göre basılmış olan ders kitapların içeriği ve kalitesi, öğretmenlerimiz tarafından takdir edilmektedir. Bulgar öğrenciler ve öğretmenler, ana dilinin öğrenilmesinin ne kadar önemli olduğunun farkındalar. Bulgar öğrencilerin yüksek sayısı bir yana, bu öğrenciler ana dillerinin öğrenilmesine karşı kişisel bir ilgi beslemektedir. İleride eğitimlerine Bulgaristan Cumhuriyetinde devam etmeleri için ana dil bilgisine ihtiyaç duyduklarının farkındadırlar. Birçoğu için Bulgarca dili, güzel bir gelecek kurmaları için bir şanstır, bazıları için ise sadece bir zevk meselesidir. Bulgarca dilini öğrenen talebelerin dil bilgileri, Bulgarca sohbet edebilmek, kurgu metinlerini anlamak, televizyon programlarını ve sinema filmlerini izlemek için yeterli olup, Bulgarca yazılmış resmi belgeleri için yine de yetersiz görünmektedir.

Yenilikçi eğitim yöntemleri ile son model veri taşıyıcıları da öğrenim sürecine aktif olarak dâhil edilmektedir. Özerk bölgenin okullarında Gagauzca ve Bulgarca dil derslerinin yapıldığı sınıfların teknolojik olarak artık daha iyi bir şekilde donatıldığı gözlemlenmiştir. Okul programının kaliteli bir şekilde oturtulması için öğrenim yapısının ve genel şartların yenilenmesi ve geliştirilmesi sürekli devam etmek zorundadır. Buna, modern bireyin kimlik oluşması ve gelişmesi için gerekli olan son teknoloji yöntemleri de dâhildir.

Gagauz Özerk Bölgesinde uygulanan dil politikaların sonucu hakkında bilgi edinmek için gerçekleştirilen saha araştırması esnasında bizimle temasa geçen Gagauzların, Rus dilini ana dili gibi bilmekte oldukları tespit edilmiştir. Sovyetler Birliği döneminden kalan kaçınılmaz bir durum olarak Rusça öğrenimi kabullenildi ve bu eğilim kentsel yaşam tarzına sahip olan Gagauzlara daha yoğun şekilde geçmektedir. Gagauz Özerk Bölgesinde resmi işlemlerde, günlük yaşamda, kişi adlarında, yerleşim yerlerinin adlandırılmasında kullanılan dilin çoğunlukla Rusça olduğunu belirtmek gerekir. Benzer şekilde medyadaki dil kullanımı ağırlıklı olarak Rusçadır. Gagauz Radyo Televizyonunda (GRT) Gagauzca, Rusça ve Moldovanca yayınlar bu üç resmi dillerde

yapılmaktadır. Yanı sıra Gagauziya'daki yayınlanan haberler çoğunlukla rus dilindedir. Bu durum Gagauzların dilinin Rusçanın yoğun baskısı ve asimilasyonu altında kaldığını göstermektedir.

Gagauz dili UNESCO'nun kaybolan diller listesine girmiş bir dildir. Temiz Gagauzca (araya Rusça kelimeler karıştırmadan) konuşan az kişi vardır, bunların çoğu belli bir yaşın üzerinde kişilerdir. Televizyon spikerleri dahil olmak üzere genç nesil çoğunlukla belirgin bir Rus aksanı ile konuşur. Özellikle televizyon spikerlerinin kurdukları cümleler doğallıktan uzak, Rusça yapılan bir haber kelime çevirisi yapıp Gagauz diline aktarılmış gibi görünmektedir. (Spikerleri örnek vermemin sebebi herkesin kolaylıkla ulaşabileceği veri kaynakları olmaları ve Gagauz halkının dolayısı ile ana dilini öğrenmekte olan genç neslin her gün dinlediği ve muhtemelen örnek aldığı kişiler olmalarıdır.) Memleketime gittiğimde Gagauz dilinin köylerde şehirlerden daha çok kullanıldığını gözlemlemekteyim. Gagauz dilinde cümle kurma rahatlığı ve aksan konusunda da köyde yaşayan insanlar şehirdekilere oranla daha iyi durumdadır. Gagauz dilinin kullanımına ilişkin devletin çalışmaları olsa da, (okullarda Gagauz dili dersleri, çeşitli sanatsal ve kültürel etkinliklerde Gagauz dili vurgusu yapılması ve Gagauzca konuşmanın özendirilmesi çalışmaları gibi) çocuklarının ileride mesleklerini Gagauz dilinde icra edemeyecekleri düşüncesiyle başta Rusça olmak üzere yabancı dillerin kullanımını bilinçli bir şekilde ön planda tutan aileler vardır. (Katılımcı 26, kadın, 26 yaşında).

Gagauziya Özerk Bölgesi'ndeki gençler arasında küreselleşen dünya ile, gerek ulaşım ve haberleşme olanakları, gerekse eğitimdeki gelişme oranları açısından Rus dilinin daha kullanışlı olduğu düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Rus dilinin günlük yaşamdaki geçerliliği, işlevselliği, kurumsal düzeydeki etkinliği, adadillerin varlığını devam ettirebilmesi ve gelişmesi açısından bir sorun olarak görünmektedir.

Anadilim rusça olduğunu söyleyebilirim. İşte ve günlük hayatımda rus dilini kullanıyorum. Gazeteleri, kitapları ve dergileri rus dilinde okumayı tercih ediyorum. Gagauz dilini orta derecede bildiğimi diyebilirim. Gagauz dilini ailemden öğrendim. Günümüzde Gagauz dilini en çok etkileyen diller Rus dilidir. SSCB'de Gagauz dili arka plandaydı. Bunun sebebi siyasi durumlar değil, o dönemdeki mevcut mentaliteye bağlıdır. Zira o dönem rus dili daha fazla yaygınlaşmakta idi. Buna rağmen, o zamanlarda Gagauz dilinin alfabesi ve ilk aydınlar ortaya çıkmıştır. Daha önceleri ise Gagauzlardan ne ressam, ne yazar bulunmamaktaydı. Gagauzlara ve Gagauz diline karşı

asimilasyon politikası yoktu. Bugün bile söz konusu durum değişmemiştir. Günümüzde Gagauz dili Türk dünyasına yol açmaktadır. (Katılımcı 7, erkek, 29 yaşında).

Ben Gagauz dilini sadece evde kullanıyorum. Gagauz dilini evde ailemden öğrendim, ama artık evde de çoğu zaman Rus dilinde konuşuyoruz. Bana Gagauz dili artık gerekmiyor. Ben her yerde Rus dilinde kendimi ifade ediyorum. Eşim bulgar, ama onunla da rusça konuşuyoruz. Oğlum da rus dili ve kültürü ile büyüyor. Ben kendimi eksik hissetmiyorum, çünkü ne bana ne de etrafımdakiler için Gagauz dili gereken bir şey değildir. (Katılımcı 1, kadın, 26 yaşında).

Gagauz dilinin söz diziminde komşu dillerin etkisi, tüm 29 katılımcının görüşlerine göre, en başta rusça, sonra türkçe ve moldovanca'nın etki ettiği belirtilmektedir. Gagauz dili gelecek nesillere aktarılırken, teknolojik ve küresel gelişmelerden etkilenip etkilenmemekte sorusunda tüm katılımcılar her dilin teknolojik ve küresel süreçlerden etkilendiğini belirtmişlerdir. Fakat katılımcılar arasında bu etki olumsuz veya olumlu yönde farklılaşmaktadır.

Tabii ki etkilenmektedir. Dilde yeni kavramlar ortaya çıkıyor, yeni terminoloji. Bu etki kısmen olumsuzdur, çünkü Gagauz kelimeleri kullanılmıyor ve ortadan kayboluyorlar. Olumlu bir etki ise, toplumda meydana gelen modern değişimleri yansıtan yeni terimlerin ortaya çıkmasıdır. Örneğin bilgisayar kelimesi. Bunu başka türlü söyleyemeyiz. Bilgi teknolojisine de bu durum geçerlidir. (Katılımcı 4, kadın, 56 yaşında).

Tabii ki göstermektedir. Fakat Gagauz Dili gelecek nesillere aktarılırken teknolojik ve küresel süreçlerden olumsuz etkilenmektedir. Ben Gagauz Yeri'ndeki Gagauz dili hakkında bahsediyorum, çocuklar daha rahat eğitimi alabilsinler, okullarda zorlanmasınlar diye aileler çocuklarıyla rusça konuşuyorlar. Teknolojiden ziyade, sosyal etkenlerde kaynaklı Gagauzca çok kötü bir şekilde etkilenmekte. Gagauzcaya artık ihtiyaç duyulmamakta ve gagauz dili kendi işlevselliğini kaybetmektedir. (Katılımcı 29, kadın, 44 yaşında).

Tabii. Her dil teknolojik ve küresel süreçlerden etkilenmektedir. Bana göre bu etkiler olumludur. Günümüzde de bu etkileri fark edebiliriz. Gagauz diline yeni terimler geldi, dolayısıyla dili geliştirdi. (Katılımcı 7, erkek, 29 yaşında).

Gagauz dilinin günümüzdeki ve gelecekteki durumuyla alakalı soruda katılımcılardan gelen cevaplar farklılaşmaktadır. Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12, Katılımcı 15, Katılımcı 16, Katılımcı 17, Katılımcı 18, Katılımcı 19, Katılımcı 20, Katılımcı 22, Katılımcı 23, Katılımcı 24, Katılımcı 25 ve Katılımcı 26, Gagauz Dilinin gelecekte var olacağını düşünmektedir. Onlara göre Gagauz Dili ulusal bilinç ve ana dili olduğu için, ortadan kaybolmasına izin verilmez. Aynı düşünce, Gagauz dilinin UNESCO'nun yardımıyla kolay unutulmayacağını belirtmektedir. Gagauz dili en azından kitaplar, dergiler, sözlükler, evde konuşmalarla birlikte aktarılmaktadır. Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 13, Katılımcı 21, Katılımcı 27, Katılımcı 28 ve Katılımcı 29'a göre, Gagauz dili gelecekte kaybolmaya yakındır ve eğer günümüzde tedbirler alınmazsa, Gagauz dili kalmayacak, onun yerine Rus dilinin geleceğini belirtmektedir.

Gagauz Dili gelişmeli. Gagauz Dili bir gelişme kavramından yoksundur. Dilin durumu ve gelişimi ile ilgili araştırmalar yapılmalı, bilimsel kitaplar ve sözlükler yayınlanmalıdır. Yazım ve gramer kuralları iyileştirilmelidir. (Katılımcı 12, kadın, 64 yaşında).

Gagauz Dili bizim ana dilimizdir. Evlerimizde Gagauz dilinde konuşulduğu sürece bu dil kaybolmayacak, yok olmayacak. (Katılımcı 9, kadın, 36 yaşında).

Gagauz dilinin geleceği vardır. Mevcut durum çok iyi değil, ama iyileştirilmesi için çok şey yapılıyor. Gagauz dilinin bölgedeki güçlendirilmesiyle ilgili yasalar çıkarılmış ve bu yasayı 'Halk Topluğu' kabul etmiş. Üniversitemizde milli kültür fakültesi açıldı. Bu fakültede yüksek lisans da var. Gagauz dilini öğrenmek için niteliksel motivasyon çok zayıftır. Lise öğretmenleri ve öğrencileri başka dilleri öğrenmeyi tercih ediyorlar. Onlara İngilizce ve Rusça daha cazip gelmektedir. (Katılımcı 19, kadın, 25 yaşında).

3.2. GAGAUZ ÖZERK BÖLGESİNDE UYGULANAN EĞİTİM POLİTİKALARI

Son on yıl içinde uygulanan eğitim sisteminin yenilikçi düzenlenmeleri, modern toplumun sürekli değişen ihtiyaçlarına göre şekil almaktadır. Bununla beraber milli ve yabancı eğitim öğretim alanının standartlarına göre birçok reformun yapılması öngörülmüştür.

Genel okul eğitiminin en büyük amacı, her bir öğrencinin yaratıcı bir birey olarak kişiliğini özgür ve dengeli bir şekilde oluşturmasını ve geliştirmesini sağlayıp, hızlıca değişen hayat koşullarına adapte olmasına hazırlıklı hale getirmektir.

Günümüzde Moldova'nın Eğitim Sisteminin yapısı iki temel kademedен oluşmaktadır, nereden birinci Ortaöğretim alanı: ilköğretim (1-4. Sınıflar), ortaöğretim (5-9. Sınıflar) ve lise eğitimi (10-12. Sınıflar) içermektedir. İkinci kademe ise yüksek öğretim kurumları olan üniversiteler, enstitüler ve akademilerdir. İlköğretimden ortaöğretime kadar alınan eğitim zorunludur. Lise eğitiminin devamlılığı öğrencilerin isteklerine bağlıdır.

İlköğretim yaklaşık 5-6 yaşında başlar ve 10-11 yaşında biter. Burada bir öğretmen görsel sanatlar, beden eğitimi, müzik ve yabancı diller dışında neredeyse tüm dersleri öğretir. Ana dil dersleri okullarda zorunludur ve bölgelere göre değişebilmektedir (Rusça, Moldovanca (Romence), Gagauzca, Ukraynaca, Bulgarca olabilir). Diğer zorunlu dersler ise, okuma ve yazma yeteneği, matematik, bir yabancı dil, beden eğitimi, çizim, müzik. Eğitimin bu aşamasını tamamladıktan sonra, çocuklar aşağıdaki gerekli sınavları geçerler: ana dil, matematik.

Orta öğretim 10-11 yaşında başlar ve 15-16 yaşında biter. Burada her öğretmen bir ders öğretir. Zorunlu olan ana dil ve edebiyat, yabancı dil, Romen dili ve edebiyatı, doğa bilimleri (matematik, fizik, kimya), coğrafya, biyoloji, informatik, Moldova tarihi, genel tarih, sivil eğitim, sanat, müzik, teknoloji eğitimleridir. Ayrıca öğrencilerin kendileri bir dersi seçebilmektedirler. Ortaöğretime bitirdikten sonra anadil ve edebiyat, Romen dili ve edebiyatı, matematik, Moldova tarihi ve genel tarih sınavlarına girilir. Sınavı geçtikten sonra mezunlara sertifika verilir ve öğrenci 12. sınıfa kadar Lise'de öğrenim görme, bir meslek okuluna veya koleje girme hakkına sahiptir.

Lise eğitimi 15-16 yaşında başlar ve 17-18 yaşında biter ve üç yıl sürer. Ortaöğretimin son aşamasıdır. Lisede seçmeli derslerin listesi, ortaokuldan daha geniştir. Liseleri seçen öğrenciler aynı anda daha derin okumak istediği profilini de seçmektedirler. Moldova Eğitim sistemine göre, lise eğitimi sayısal ve sözel alan iki alana ayrılmaktadır. Sayısal alanda doğa bilimleri, özellikle fizik, matematik, bilgisayar bilimi, biyoloji, fizik, kimya üzerinde durulur. Profilde, sanat, liseye bağlı olarak, mezunlar sanat alanlarından birini inceliyorlar: koreografi, görsel sanatlar, tiyatro, müzik. Sözel alanında ise edebiyat, tarih, diller gibi beşeri bilimlere daha fazla vurgu yapılmaktadır.

Moldova'da tam yüksek eğitim üniversitelerde, akademilerde ve enstitülerde alınabilir. Eğitim süresi fakültelere göre değişmektedir. Lisanslı uzman derecesi - "lisans" için üç-dört yıl, veya yüksek lisans derecesi altı yıl sürmektedir. Seçenek olarak doktor derecesi de üç-dört yılın içinde alınabilir. Belirtmek gerekir ki, Moldova üniversitelerinde eğitim iki türdür. Bunlar bütçeli ve sözleşmeli türlerdir. Moldova üniversitelerinde eğitim Moldovanca (Romence) ve Rusça dillerde verilmektedir; İngilizce programlar da mevcuttur.

	2000/01			2010/11			2018/19		
	Toplam	Devlet Üniversiteleri	Özel Üniversiteleri	Toplam	Devlet Üniversiteleri	Özel Üniversiteleri	Toplam	Devlet Üniversiteleri	Özel Üniversiteleri
Üniversite sayısı	47	15	32	33	19	14	29	19	10
Üniversite öğrenci sayısı	79,082	59,428	19,654	107,813	88,791	19,022	60,608	50,620	9,9
Genel okulların sayısı	1,573	1,546	27	1,489	1,471	18	1,246	1,224	22
Genel okulların öğrenci sayısı	631,263	624,894	6,369	396,488	392,695	3,793	334,159	328,183	5,976
Ortaöğretim meslek yüksek okulların sayısı	60	43	17	48	42	6	45	39	6
Ortaöğretim meslek yüksek okullarda öğrenci sayısı	19,897	16,395	3,502	32,164	29,753	2,411	29,042	27,180	1,862

Tablo 6: Moldova'da eğitim kurumlarının sayısı ve öğrenci sayısı.

Günümüzde Moldova'da yirmidokuz üniversite var. Onlardan ondokuz devlet ve on özel. İstatistiksel verilere göre üniversitelerin sayısı ikibinlerde daha yüksekti. O zamanlarda devlet üniversitelerin sayısı onbeşti, özel üniversitelerin sayısı ise otuziki idi. Üniversite sayısının arasındaki farkın sebebi, doğrudan öğrenci sayısının azalmasına bağlıdır. Moldova'nın istatistiksel verilerine göre, 2018-2019 yılları arasında devlet üniversitelerinde öğrenci sayısı ellibinaltıyüzyirmi, özel üniversitelerde ise bu rakam dokuzbindokuzyüzseksensekizdir. 2018-2019 yılları arasında üniversite öğrenci sayısı 2000-2001 yıllar arasındaki öğrenci sayısından büyük fark göstermektedir. 2000-2001 yılları arasında devlet üniversitelerindeki öğrenci sayısı ellidokuzbindörtüyüzyirmi sekizdir, özel üniversitelerindeki öğrenci sayısı ise ondoküzbinzltiyüzellidörttür. Bu yıllar arasında özel ve devlet üniversite sayısının azalması, öğrenci sayısının azalmasına dayanmaktadır. Öğrenci sayısının ise azalması farklı sebeplerde dayanmaktadır. Bu sebeplere, devletin istikrarsız ekonomisi, yurt dışına aile göçleri, öğrencilere yurt dışında daha cazip imkanların sunulması gibi örnekleri verebiliriz.

Tablo 7: Moldova'da Öğretmen Sayısı

Öğretmen Sayısı	2000/01			2010/11			2018/19		
	Toplam	Resmi Kuruluş	Özel Kuruluş	Toplam	Resmi Kuruluş	Özel Kuruluş	Toplam	Resmi Kuruluş	Özel Kuruluş
Genel okullarda	42,380	41,702	678	37,330	36,856	474	27,691	27,028	663
Ortaöğretim meslek yüksek okulları	1,941	1,803	138	2,574	2,396	178	2,338	2,205	133
Yüksek Öğretim	5,286	4,203	1,083	6,493	5,620	873	4,545	4,087	458
Toplam	49,607	47,708	1,899	40,553	44,872	1,525	34,574	33,320	1,254

Kaynak: (www.statbank.statistica.md)

Öğrenci sayısının azalmasıyla birlikte öğretmen sayısı azalmaktadır. Yukarıdaki istatistiksel verilere göre öğretmen sayısı 2000-2001 ve 2018-2019 yıllar arasında fark göstermektedir. Öğretmenlerin genel okulların, ortaöğretim yüksek okulların ve yüksek öğretim toplam sayısı 2000-2001 yıllar arası kırkdokuzbinaltıyüzyedi, 2018-2019 yılları arası ise öğretmenlerin toplam sayısı otuzdörtbinbeşyüzyetmişdörde kadar azalmıştır.

Günümüzdeki uygulanan yeni eğitim sistemi, sistematik olmadığı ve yeterince finanse edilmediğinden dolayı en küçük öğrencilerden başlayarak, ülkedeki istihdama kadar etkilemektedir. Katılımcı 23, Sovyetler Birliği zamanında ve günümüzde Moldova'daki uygulanan eğitim politikaların hakkında aşağıdaki ifadede bulundu:

“Sovyetler Birliği'ndeki eğitim sistemi çok güçlüydü. Eğitim de çok güçlüydü. Bununla hiçbir şey karşılaştırılmaz. Bugün dünyanın en gelişmiş ülkeleri Sovyet eğitim sistemini tanıtıyor. Şu anda, Moldova'daki eğitim sistemi Bologna sistemine geçti, ancak şimdiye kadar ne öğretmenler ne de ebeveynler bunu çözemedi. Öğretim kadrosu ile sistematik bir çalışma yok. Bu nedenle birçok okul kapanmaktadır... Eğitim sisteminin ticarileşmesi yönü çok derindir ve kötü yola götürmektedir... Sovyetler Birliği'ne göre, mezun olduktan sonra zorunlu uygulama vardı ve onun ardından hemen işlere dağıtım yapılıyordu. Şimdi biraz önyargımız var. Çok fazla avukat ve ekonomist var, ama yeterli mühendisimiz yok. Eğitim planımız yok. İş kanunumuz öğrenciyi, işvereni ve istihdamı böldü. Bir bütün olarak çalışmıyorlar. Okulu bitiren bir öğrenci nerede eğitim alacağını bilmiyor. Kimin için çalışacağını bilmiyorsa, nerede eğitileceğini de bilemez. Staj yeri bilinmiyorsa, iş yeri de bilinmez. Bugün mezun sayısında ciddi bir azalma olmasına rağmen, üniversitelerde öğrenci sayısında bir azalma olduğunda, hala en az %80'ine iş yerleri sağlayamıyoruz. Bu bir paradoks ve bakanlıkların genel olarak koordineli çalışmasının kritik bir yokluğunu göstermektedir. Personel planlaması 10 yıl ileriye yönelik yapılmalıdır...” (Katılımcı 23, erkek, 63 yaşında).

Moldova'daki üniversitelerin eğitim düzeyleri uzmanlık alanlarına ve seçilen yükseköğretim kurum türlerine bağlıdır. Üniversite dışı düzeyde yüksek öğrenimini kolejlerde 2-3 yıl içinde alınabilir. Kolejler, öğrencilere tarım, pedagoji, inşaat gibi alanlarda yeterlilikler kazandırabilirler. Ancak bu tür kolejlerin diplomaları kısaltılmış yüksek öğrenim diploması olarak geçmektedir.

Günümüzde Gagauz Bölgesindeki eğitim sistemi, Avrupa Birliği eğitim sistemine geçiş yaptı. Tabii bu geçiş Moldova'daki ve ona bağlı Gagauz Bölgesindeki sistemi de etkilemiş oldu. Sovyetler Birliğinden kalan ders kitapları ve genel metodoloji geçerli olmadığına göre, değişime ihtiyaç duyuldu. Bu yüzden bütün ders kitapları Moldova eğitim Bakanlığı tarafından yeniden hazırlandı. Eğitim kadroları yeniden eğitim almak zorunda kaldılar ve günümüzde Moldova'da Avrupa standardında yüksek öğrenim alınabilmektedir.

Yapılan mülakatlarda, Sovyetler Birliği Dömeni ve günümüzdeki eğitim sistemini karşılaştırmaya sorusunda genel olarak cevaplar günümüzdeki eğitim sistemini eksik veya tam oturmamış eğitim sistemini görüyorlar. Bu soruya yönelik şöyle bir cevap gelmiştir:

“Sovyetler Döneminde, eğitim yine de daha sağlam bilgi veriyordu ve okulun sonunda bir mesleği seçmek için zaten temel becerileri mevcuttu. Örneğin, ben fizik derslerden sonra, cihazdaki veya kablodaki fişi, ampulü değiştirebilirim. Şimdi ise, çocuklar okulun bilgilerinin aşırı yüklenmesinden dolayı belirsiz ve spesifik olmayan bir bilgiye sahipler: farklı disiplinler arasında tutarlılık ve birbirine bağlantılı değiller. Diyelim ki tarih derslerinde bir dönem öğreniyorduk, literatür derslerinde eşzamanını tamamlayan edebi eserler inceleniyordu. Sovyet eğitimiyle kıyaslama imkânımız vardı, şimdi ise genel bir resim, bir blok oluşturmayan (topaklı) sistemleştirilmemiş eğitimidir. Günümüzdeki eğitimde hiçbir metodoloji yoktur...” (Katılımcı 4, kadın, 56 yaşında).

Gagauzlar kendi kimliğine ve diline sahip çıkıp, koruyabilmeleri için, 11 Şubat 1991'de Komrat'ta Devlet Üniversitesi kurdu ve beşyüzden fazla öğrencilerine eğitim vermeye başladı. Bu Üniversite Gagauz Yeri Bölgesinde tek üniversitedir ve Gagauziya'nın başkentinde, Komrat'ta bulunmaktadır. Komrat Devlet Üniversitesi, Moldova Cumhuriyetinin eğitim kanununa göre, kendi çalışmalarını Moldova Cumhuriyetinin Eğitim Bakanlığı ile koordinasyon içinde bulunarak, çok disiplinli bir yüksek öğretim kurumudur. Üniversite Genel Rusya Eğitim Fonu ve Komrat Bölgesinin Halk Temsilcileri Konseyi İcra Kurulu'nun ortak kararı ile, Ivan Lazarev, Rektör Yardımcısı Sult Georgy Georgievich tarafından Komrat Devlet Üniversitesi Gagauz Ulusal Üniversitesi olarak açılmıştır.

2008 istatistiksel verilere göre, üniversitede toplam öğretmen sayısı ikiyüzotuz, toplam öğrenci sayısı ise ikibindörtüyüzbeştir (www.statbank.statistica.md). Komrat Devlet Üniversitesinde dört çeşit ana fakülte mevcuttur. Bunlar ziraat mühendisliği fakültesi, milli kültür fakültesi, iktisat fakültesi ve hukuk fakültesidir. Bu dört fakültelere onaltı bölümler de bağlıdır. Öğrenciler lisans, yüksek lisans, doktora ve askeri bölümüden eğitim alabilmektedirler. Üniversitede eğitim Bologna Eğitim sistemine göre verilmektedir. Başarılı öğrenciler Erasmus+ programında yer alabilmektedirler. Üniversitenin tüm fakültelerinde öğretim kadrosunun zengin bir entelektüel potansiyeli vardır. Bunlar profesörler, doçentler ve bilim doktorlarıdır.

Komrat Devlet Üniversitesinde uluslararası merkezler bulunmaktadır. Bunlar Azerbaycan Merkezi, İngiltere Merkezi, Yunan Kültür Merkezi, Alman Kültür Merkezi, Romanya Bilgi Merkezi, Rus Merkezi, ABD Merkezi, Türk Merkezi'dir (Yunus Emre Enstitüsü). Bu merkezilerin yardımıyla akademik ve kültürel açıdan ortak çalışmaları yapılmaktadır, öğrenciler kütüphanelerden faydalanabilmektedirler, bilgi edilmektedirler, projelerde bulunulabilmektedir ve yaz aylarında yurt dışında staj imkanları sunulmaktadır.

Günümüzde eğitim alanında yaşanan değişim ve gelişmelerle birlikte, Sovyetler Birliği'ndeki eğitim sistemi daha iyi olduğu düşünülmektedir. Mülakatta yer alan Katılımcı 7 aşağıdaki cevapta bulundu:

"Günümüzde eğitim sistemini, Sovyetler Birliği eğitim sisteminden daha kötü olduğunu düşünüyorum. Zira bu yapı daha karışık bir hal almış bulunmaktadır. Derslerde çocuklar 4 dili bir anda öğrenmeye çalışıyorlar ve bu sebeple girdikleri sınavları zor geçiyorlar. Bu durum üst düzey eğitime benzemektedir. Üniversiteden yeni mezun olan kişi uzman değildir. Şahsen ben, kendi alanımda arşiv ile nasıl çalışılması gerektiğini bilmiyorum. Ancak bu temel bilgilere sahip olmam araştırmalarım için elzendir. Sovyetler Birliği'ndeki eğitim sistemi daha çok pratiğe yönelikti. Bu sistemde eğitimini tamamlayan öğretmenler, muhasebeciler, mühendisler vs günümüzde kendi iş alanlarda gerçekten uzmanlardır. Kendimi onlarla karşılaştırdığım zaman eksiklerimi görebilirim. Daha da kötüsü ise, benden sonraki nesil çok daha geride kalacaktır..." (Katılımcı 7, erkek, 29 yaşında).

Sovyetler Birliği'ndeki eğitim sistemi bir bütün olarak çalışıyordu. Mezun olan yeni kadroların tayini, istihdamın eksik olduğu yerlere çıkmakta idi. Böylelikle yeni uzmanlar işsiz kalmıyor ve yüksek eğitimi almak için çaba sarf etmekteydi. Böyle bir sistem sadece eğitimi kapsamıyordu. Kadınların ve erkeklerin arasında eşitsizlik konusunu da ortadan kaldırmış oldu. Günümüzde de Moldova'da yüksek eğitim gören kadın ve erkekler arası eşitsizlik konusu olmayıp, eğitim herkese açıktır. Kadın ve erkeklerin arasında sadece fiziki güce göre ayrımcılık vardı:

"...Genel olarak fark yok. Mühendis, mekanik, traktör sürücüsü gibi mesleklerde, çoğunlukla erkekler, ancak sanat mesleklerde durum aynıdır. Doğal olarak, yemek pişirme ve dikiş ile ilgili olan daha ağırlıklı olarak kızlar. Aşçılık, dikiş ve öğretmenlik mesleklerde kadınlar daha çok yer almaktadırlar..." (Katılımcı 4, kadın, 56 yaşında).

4. BÖLÜM: GAGAUZ TÜRKLERİNDE AİLE YAPISI VE İNANÇ

4.1. GAGAUZ TÜRKLERİNDE KÜLTÜREL YAPI

Kültür kavramı, sosyo-tarihsel düşüncenin en evrensel kategorilerinden biridir. "Kültür" (lat. Cultura) kelimesi latince "yetiştirme, toprak işleme" olarak çevrilmektedir. Bu kavram farklı zamanlarda, farklı anlaşılma ve gelişimi insan toplumunun gelişimi ile ilişkilidir. Kültür kavramı, bireyin, grubun ve toplumun bir bütün olarak yaşamını karakterize eder ve tüm insanlığın dünyasını kapsar. İnançlardan önyargılara, geçmişten geleceğe (rüyalar, planlar, projeler, beklentiler) bütün unsurları içinde barındırır. Kültürün içeriği, bir insanın manevi faaliyetinin ve onun yarattığı konu ortamının tüm çeşitliliğinde ifade edilen yaratıcı güçlerin, bilginin ve yeteneklerinin tarihsel gelişim sürecidir. Dolayısıyla kültürün karmaşık bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Kültür birçok biçim ve türlere ayrılmakta olup, 3 ana unsuru vardır. Birincisi maddi unsurdur ve maddi kültürde doğa ve yapay yaşam alanları ile insan ilişkilerinden oluşmaktadır. İkincisi ise sosyal unsurdur ve burada diğer insanlarla ilişkiler veya sosyal ilişkiler ele alınmaktadır. Üçüncü olarak karşımızda manevi kültür unsuru bulunmaktadır. Bu unsur, bireyin kendi kendisiyle olan ilişkisi, bireyin içsel zenginliğinden oluşmaktadır (Smith, 2007).

Kültürün incelenmesi uzun bir geleneğe sahiptir. 18. yüzyıldan başlayarak, filozoflar kültürel konulardaki farkı, özellikle insanın manevi yaşamını, ahlakın ve dinin doğasını felsefi olarak açıklamaya çalışmaktadırlar. Aydınlanma döneminin düşünürleri (Voltaire, Rousseau, Helvetius, Herder, Lessing, Goethe, Schiller, Hegel) görevlerini, eğitimsel önemi olan kültür durumunun felsefi bir kanıtında görmektedirler. Kültürde, zihnin gücünün, bilgi ve becerinin bütünlüğünün, belirli bir eğitim ve yetiştirme düzeyinin somutlaşmış halini düşünmektedirler (Smith, 1999).

K. Marx ve F. Engels eserlerinde genel özün somutlaşmış halinin ve sosyal açıdan önemli faaliyetlerin sonucu olarak kültürü anlamının temelini atmaktadırlar. K. Marx'ın insan faaliyetinin mekanizmaları yönündeki incelemelerine göre, insan, faaliyetinin sonuçları yoluyla kendini gerçekleştirme imkanı verir, aynı zamanda insanın kendi özünden yabancılaşmasına ve kültürün

gelişimi için kendi içinde bir amaç olmaktan ziyade, onu kısmi bir bireye dönüştürmekten bahsetmektedir. Birey, kendi kültürel faaliyeti sonucu sadece bir işlev görevini görmektedir. Marx'a göre insan faaliyet mekanizmalarını incelediğinde ortaya çıkarttığı sonucudur (Aksoy, 2013:55-70).

Sosyolojik veya felsefi ekole ait bilim adamları, kültürün kökünü ve açıklamasını tarihin içinde veya insan ruhunun kendiliğinden "ilahi" olan gelişiminde aramazlar. Bu bilim adamlarına göre kültür, insan psikolojisi veya biyolojik tarih öncesi açısından değil, insanın sosyal doğası ve organizasyonu açısından açıklanmalıdır. Kültürel dikkatlerinin merkezinde toplumun kendisi, yapısı ve sosyal kurumları vardır. Bu ekol, kültürel süreçlerin nicel özelliklerini ve kültürün sosyal açıdan önemli olan tezahürlerini incelemektedir. Sosyolojik veya felsefi-sosyolojik ekolünün önde gelen temsilcileri arasında A. Weber, T. S. Eliot, P. A. Sorokin, T. Parsons, T. Adorno ve G. Markose vardır.

"Kültür" kavramı çok geniş ve çok yönlüdür. Bütün bir ulusun devlet yaşamının karakteristik özelliklerini belirtmek için kullanılır. Bunlar bireysel milliyetlerdir (örneğin Moldova, Rus, Mısır, İtalya ve Gagauz halkının kültürü). Şu anda, "kültür" kavramının 500'den fazla tanımı vardır. Ancak hepsi insan faaliyetiyle bağlantılıdır. Kişi kültürel değerleri yaratır, korur, dağıtır ve algılar (Kvilinkova, 2007:840).

"Kültür, toplum ve bireyin yaratıcı güçlerinin ve yeteneklerinin, yaşam ve örgütlenme biçimleri ile ifade edilen, onların yaratılmış maddi ve manevi değerlerde ifade edilen belirli bir gelişim düzeyidir". Bazı durumlarda kültürün incelenmesi din kültür tarihi ile de bağlantılıdır.

Modern kültürel çalışmalar kaçınılmaz olarak 'kültür arkeolojisi'ne dayanmaktadır. Onun ortaya çıkışını, işleyişini ve gelişimini, kültürel miras ve sürdürülebilirlik yollarını, insanın kültürel gelişiminin "kodlarını" ortaya koyar.

Kültür kavramının temelinde, insanın kitlesel olan ve süreklilik gösteren sembolizasyon yeteneği yatmaktadır. E. Cassirer'e göre, dünyanın mantığı, işaretlerin mantığından ayrı tutulamaz. Bir işaret ya da sembol sadece düşünce kabuğu olmaktan çıkıp, aynı zamanda onun aracı haline

gelmektedir (Cassirer, 1983). Alman filozofu, kültürün kökenlerini, gerçekliği belirli sembollerle ifade eden insanın bir nevi yapay dünyayı “yaratma” yeteneğinde görmüştür. Diğer canlı varlıklara nazaran insan sanki yeni bir gerçeklik boyutunda var olmaktadır: fiziksel olmakla kalmayıp sembolik bir evrenin içerisinde bulunmaktadır. Dil, mitoloji, din, sanat, yazı, bilim ve tüm manevi tezahürlerimiz bu evrenin bileşenleridir. Bir insanın yaşadığı ve acı çektiği sembolik çemberin sektörleridir. Uygar bir insan, eşyalarıyla doğrudan iletişim kuramaz artık. Onlarla dolaylı olarak etkileşime girererek, yapay iletişim araçlarını kullanmaktadır. Bunu dil biçimleri, işaret kodları, mitolojik semboller, dini ayinler ve sanatsal görüntüler ile sağlamaktadır.

P. A. Sorokin tarihsel süreci, kültürel toplulukların değişim aşamaları olarak görmüştür. Ona göre her bir kültürel topluluk, gerçekliğe karşı kendine özgü bir yaklaşıma ve bilgi yöntemlerine sahiptir. İnsanlık tarihini, bazı sosyokültürel süper sistemlerin aşamalı değişiminin süreci olarak değerlendirmiştir. Bu sistemler, değerlerin ve normların birliği tarafından bir arada tutulmuştur (Lawrence, 2001:217—237). Toplumsal gelişim sürecinde dini, etik, kanuni gibi çeşitli kültürel sistemler yaratılmaktadır. Bahsedilen sistemler belli bir değer temel alındığı daha yüksek seviyeli süper sistemin içinde birleşmektedir. İşte bu süper sistemler, kültürel gelişimin temel aşamaları olarak ortaya çıkmaktadır (Ponomareva, 2015:22-27).

Sorokin’e ait orijinal kültürolojik kavramının merkezinde, değerler dünyasının varlığına olan inancı yer almaktadır. Her bir kültürün temelinde bir değer yatar ve bu değer sisteminin taşıyıcısı insan olmaktadır (Golosenko, 1998:4-10).

Talcott Parsons sosyolojinin yapısal-işlevsel yönelimin yaratıcılarından biridir. İnsanların "kültür" kavramı altında birleşmiş tüm manevi ve maddi başarılarının, iki sistem düzeyinde sosyal olarak belirlenmiş eylemlerin sonucu olduğunu belirtmiştir: sosyal ve kültürel. Birinci ve alt “sosyal” olanın temelinde, belirli bir sosyal ortamda biyolojik olarak kendini koruma hedefi olan insanların ortak eylemleri vardır. Bu durumda her bir birey: adapte olmaya çalışır - bu şekilde ekonomik kurumlar oluşur; önüne koyduğu hedeflere ulaşmak ister - bu şekilde siyasi kurumlar oluşur; diğer bireylerle birleşmeye çalışır - bu şekilde hukuki kurumlar ve gelenekler oluşur; zaten var olan sosyal yapıları yeniden yaşatmak ister - bu şekilde inanç sistemleri, ahlak ve sosyal kurumlar

oluşur; sürekli oluşan manevi ve fiziksel gerilimi atmak ister ve bu şekilde dinlenme ve eğlenme endüstrisi kurulur (Grathoff, 1978).

İkinci ve daha yüksek olan "kültürel" sistem ise, biyolojik şartlılıktan özgürdür ve sosyal sistemin yönlendirici, denetleyici araç görevini görmektedir. Bu sistemin temel özellikleri: Sembolizm - dil ve diğer imgeleri içeren mekanizmalar; Kuralcılık - insanın herkes tarafından kabul gördüğü değer ve normlara bağımlılığı; İradecilik - bireyin toplumdaki bağımsız olarak hareket etmesi (Barber&Gerhardt, 1999). Bu şekilde kültür, sürekli olarak geliştirilmekte olan karmaşık bir semboller ve normlar sistemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bronislaw Malinowski'nin kültür teorisine göre, kültürü anlamak için işlevsel bir yaklaşım sunmaktadır. Bu teoriye göre kültür, birbirinden etkilenen ve birbirine bağlı belli bir şekilde organize olmuş öğelerin bütünlüğüdür. Kültürün en önemli itici gücü, insanın birincil ve türev ihtiyaçlarıdır. Böylece kişi, kendi ihtiyaçlarını karşılarken kamu kurumları, normlar ve kurallar dahilinde faaliyet gösterip, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarını karşılamış olmaktadır (Daszkiewicz, 2014:337-338). Kültür, temel işlevlerinin gerçekleşme sırasında sürekli toplumun ilerlemesini ve gelişmesini sağlayan yeni motivasyon öğeleri yaratmaktadır.

B. Malinovsky, tüm insan faaliyetlerinin ve yaşamının kültürel kurallara tabi olduğunu belirtmiştir (Malinovsky, (2016:4-32). Dahası, kişinin kendi eylemlerine karşı tutumu, toplum tutumundan önemli değildir, çünkü bireyin her bir faaliyeti toplum için ne derecede yararlı olduğu, mevcut gelenek ve normlarla ne kadar tutarlı olduğu ve mevcut sistemi korumaya ve sürekli geliştirmeye yardımcı olup olmadığı açısından değerlendirilmektedir (Flis, 1985:51-52).

Sovyetler Birliğinde'ki totaliter rejimin eksikliklerini ideolojik diktatörlüğünden, aşırı siyasallaşmasından, Gagauz özerkliğinin kültürel potansiyeli, kültürün kimliğinin bozulması ve eşsizliği ile özümseme sürecinin, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasının genel zorlukları tarafından tüketilmektedir (Anikin, 2001: 145). Günümüzdeki Gagauz kültürünün durumunu daha iyi anlayabilmek için, onun oluşum sürecine de dikkat vermemiz gerek. Gagauz kültürel kurumlarının genel durumu aşağıdaki noktalarla karakterize edilebilir.

1991 yılından itibaren kültür kurumlarının sayısı, mali ve maddi desteklerin eksikliği nedeniyle yüksek oranda azalmaya başladı. Örneğin 1995 yılının başında faaliyet gösteren 27 kurumdan sadece 19'u faal idi. Okul kütüphanelerinin tasfiye edilmesi ve hizmet kalitesinin düşmesi ise, katılan kişi sayısının azalmasından kaynaklanmaktadır. Ancak Romanya, Rusya ve Almanya büyükelçilikleri ile işbirliği sayesinde kitapların durumu iyileşmeye başladı (Paşalı, 2008: 63-73). Sovyetler Birliği sonrası dönemde kültür evleri ve kültür parkları zor durumda kalmıştır. Müzelerin eğitim faaliyetleri durdurulmuştur. Kültürel figürler ve kurum direktörleri fon eksikliğinden dolayı mülk kiralama ve çeşitli kültür dışı etkinlikler yapmak zorunda kalmışlardır. Ancak o dönemde Gagauziya'nın ulusal-kültürel canlanmasının temelleri atıldı.

Gagauz halkı ancak ve ancak özerk statüyü elde ettikten sonra kayıp olan kültürel mirasını yeniden inşa etme, atalarının manevi mirasını canlandırma fırsatını buldu. Eski din ve kültür aydınlarının isimleri tekrar ortaya çıkmaya başladı: Mikhail ve Zakhary Chakir aileleleri, Dramaturg M. Chakir, şairler ve yazarlar D. Karaçoban ve M. Kesya, besteci M. Koltsa, kültürel figür S.Pometko ve diğer Gagauz kültürünün gururu olan diğer birçok bileşenler.

Bahsi geçen bilim adamlarının katkısı bugün de çok değerlidir. Üniversitelerde, okullarda ve kütüphanelerde bu bilim adamlarının kitapları sergilenmektedir. Okullarda dağıtılan Gagauz dili eğitim kitaplarının kaynakları bu bilim adamlarının bilgilerine dayanmaktadır. Gagauz dilindeki "Sabaa Yıldızı" adlı dergide çeşitli şiirler, öyküler, masallar, destanlar, maniler ve Gagauz halk türküleri gibi eserler basılmaktadır.

Olumlu geleneklere ilgi genellikle modernitenin ihtiyaçları tarafından belirlenir. Kültür, geçmişin dayatılmasıyla değil birikimlerle ilerler.

Kültürün farklı yönleri ve biçimlerine saygı, gerçek bir kültürü benimsemiş kişinin özelliğidir. Mevcut kültür durumunu dikkate aldığımızda, Moldova Cumhuriyeti'nde yaşayan halkların kültürel başarılarını değerlendirmek için yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. 1994'ten günümüze kadar Moldova'da "birleşik kültürel alan" fikrinin yerini, kültürel çoğulculuğun oluşumu fikri pozitif yönde almıştır. Gagauziya'daki organizasyonlar sadece kültürel alanda değil, olumlu

eğilimlerin oluşması yönünde bir hareketin oluşması ve bunu sonraki kuşaklara aktarma amacını benimsemiştir (Subbotina, 2016).

Gagauz Türkleri Moldova'da bulunan tüm toplumlarla etkileşim içerisinde. Evlilik ve komşuluk ilişkilerimiz iyidir. Birbirimize saygı duyarız. Biz birbirimize her zaman yardımcı olmaya çalışıyoruz. (Katılımcı 2, kadın, 50 yaşında).

Gagauziya Özerk Bölge İcra Komitesi, halk sanatları alanında faaliyet gösteren el sanatları derneğinin kültürel sergilere katılabilmesi için mali destek sağlamaktadır. Derneğin temel amacı, halk el sanatlarının geliştirilmesi için, halkın becerilerini korumak ve arttırmak, dünyanın tüm halkları tarafından tanınmak ve Gagauz özerkliğinin imajını arttırmaktır. Hiç şüphesiz bunların teşvik edilmesi, ülke çapındaki turizmin gelişimine katkıda bulunacaktır.

Devlet desteğinin yanında sivil toplum kuruluşlarının da rolü önemlidir. Kültürel dernekler, girişimci yapı ve şirketler arasında ortak çalışmalar vardır. Gagauziya Ticaret ve Sanayi Odası ve Gagauziya girişimcileri birlikte her yıl "Gagauz Sesi" halk festivali, Gagauziya Baş Orkestrası, Comrat Belediye S. Kyosya Müzik ve Dram Tiyatrosu, Gagauz D. Tanasoğlu Dram Tiyatrolarının çalışmalarına destek sağlamaktadır.

Gagauz folklorunun koleksiyonunda, V. Moşkov, L. Pokrovskaya ve I. Dmitriev gibi rus bilim adamlarının paha biçilmez etkileri vardır. Gagauzların ulusal yazma kültürü ancak 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. D. Tanasoglo, G. Gaydarji ve M. Marunevich gibi isimler bu kültürün kökünde durmuşlar, Gagauz halkını sürekli aydınlatmışlar ve Avrupa kültürünün geleneklerine tanıtmışlardır. Günümüzde de Gagauzlar hakkındaki bilgiler bu bilim adamlarının çalışmalarına dayanmaktadır.

Gagauzların geleneksel hayat düzeni iki farklı takvimin (sığır yetiştiriciliği ve tarımsal) kullanılmasıyla karakterize edilir. Gagauzlarda bir senede iki temel bayram vardır. Bunlar yaz mevsiminin başlangıcını simgeleyen Hederlez bayramı ve kışın başlangıcını simgeleyen Kasım bayramıdır. Gagauzlar özellikle 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarında bu bayramları kutlamışlardır. (Kvilinkova, 2005:98-104).

Gagauzların bağımsız bir etnik grup olarak oluşumu Balkan Yarımadası topraklarında ve en nihayetinde kuzeydoğu Bulgaristan'da gerçekleştiği bilinmektedir. Gagauz Türkleri yüzyıllar boyunca Bulgarlar, Yunanlılar, Türkler, Vlah'lar (Romenler) ve Moldovalılar ile birlikte yaşıyordu. Hristiyanlık, Gagauzların Balkanlar'daki Türk müslüman nüfus ile temaslarını azaltırken farklı hristiyan etnik gruplara, örneğin Bulgarlarla, yakınlaşmasına yol açtı (Guboglo, 1982: 217-218).

Kilise, hristiyanlık öncesi halk adetlerini ve ritüellerini etkilemiştir. Gagauz halk takvimi diğer ulusların halk takvimleri gibi pagan-Hıristiyan birleşiminin sonucudur. Bunlardan birçoğu dönüştürülmüş bir biçimde günümüze kadar ayakta kalan, tarım ve sığır yetiştirme ritüelleriyle ilişkili pagan geleneklerini ve ritüellerini içerir. Pagan ayinlerinin içeriğini yok edemeyen kilise, ayinlerin birçoğunu zamanla belirli kilise tatillerine bağladı. Bunun sonucunda hristiyan ayinlerinin unsurları, halk ayinlerine dahil edilmişti ve birçok bayramlara çift isim verilmişti. Örneğin: Hederlez - St. George, Rusali Charshambasy (Rus ortamı) - Görünüş, vb. (Guboglo,1969:100.)

Araştırmaya katılan tüm katılımcılar Gagauzların örf, adet, gelenek ve göreneklerindeki en sık kutlanılan bayramlar hakkında bahsettiler. Bu bayramlar en önemli bayramlarıdır. Gagauzlar eski gelenekleri daha çok koruyorlar. Yaklaşan bayramlara çok özen göstererek hazırlanan Gagauzlar, gelen misafirlerini iyi ağırlamaya çalışıyorlar.

Gagauzlar kendi kültürlerini, örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini sonraki kuşaklara aktarmaya çalışıyorlar. Katılımcıların hangi bayramları kutladıkları veya hangilerine önem verdikleri sorusunun ortak cevapları şu bayramlar oldu: Paskalya ve Maslenitsa, Yeni yıl, Kolada, Kasım, Hederlez, Vatfiz ve Nikah günleri, Aile (Kurban) günleri, Aziz Günleri ve Doğum Günleri.

Kışın başlangıcı daha öncede belirttiğimiz gibi, Gagauzlar kurt tatilleri Canavar Yortuları (Kasım ortası) ile ilişkilirdi. Bu günlerde, keskin nesnelere kullanımına, "kurt" (kurt) adının kullanımına (bunun için örtmece (yedek kelimeler) yabancı, canavar, vb.), Et mamasının (gıda tabuları) "Canavar orucu" kullanımına ritüel bir yasak gözlemlendiler (Çakır,2007: 159).

Noel arifesinde (Kolada, Kreçun) gençlerden oluşan gruplar evden eve gezip, bu bayrama özel şarkılarla insanları tebrik ediyorlardı. Şarkılarda ev sakinlerine çeşitli dileklerde bulunuluyor. Bu dileklerin karşısında ev sahipleri ise çeşitli tatlılar ikram ediyorlar.

Gagauzlarda yeni yıl bayramı en önemli bayramlardan birisidir. Moldova ve Gagauz dillerinde yapılan yeni yıl arifesinde geleneksel Yılbaşı selamları (Hey-Hey) veriliyordur. Gençler de Kolada şarkıları söylemek için bir boğa kükremesini taklit eden özel bir alet, keçi maskesi ve bir yıldız gibi çeşitli aletleri kullanıyorlar. Kolada'yı gezen gençlere geleneksel ekmek ve para verilir. Bu bayramda çocuklar ve gençler vaftiz babalarını ve annelerini kutluyorlar.

İsa'nın doğduğu gün (Ay Yordan, Vaatiz), diğer Hıristiyan ülkelerde olduğu gibi, rahip, kilisede ve kırsal kuyularda ya da nehirde ("büyük" ve "küçük" vaftiz) suyu kutsallaştırıyor (Kvilinkova,2001: 9,16, 23).

Gagauzların bir diğer önemli bayramı ise Maslenitsa'dır. Bu bayramda ziyaretler gerçekleştirilir ve bir hafta boyunca krep yapılır. Maslenitsa'nın son gününde ise herkes birbirinden özür diler. Yanı sıra bu bayramda paganlıktan kalan bir gelenek vardır. Akşamlara doğru her evinin yanında bir şenlik ateşi yakılmaktadır. Bu inanca göre, ateşin üzerinden atlayarak kötü ruhlar kovulmuş.

Gagauzlarda Paskalya Bayramı da kutlanmaktadır. Paskalyadan önceki son perşembe günü (gagauzca Ak Perşembä), ölülerin anısına ilişkin çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Günümüzde ölülerin dünyaya bırakıldığına ve yükselişe kadar orada olacaklarına inanılmaktadır. Evlerin bahçelerinde ateş yakılıyor ve ölüler için yiyeceklerle dolu bir masa kuruluyor. Aynı gelenek Romen ve Moldova halkı arasında da bilinmektedir. Sabah erkenden mezarlığa gidiliyor, mezara şarap dökülüyor ve insanlar birbirlerine "Koliva" ikram ediyor. Paskalya'ya özel Paskalya ekmeği yapılıyor ve yumurtalar farklı renklere boyanıyor (Kvilinkova,2001: 9,16, 23).

Paskalya büyük dini bayramlardan birisidir. Paskalya ekmeği ve yumurtası kilisede kutsallanıyor ve insanlar birbirlerine ikram ediyor. Gagauzlar birbirlerinin Paskalya bayramını kutlar iken, rusça

“Hristos Voskrese - Voistinu Voskrese” veya gagauzca “Hristos dirildi - akına dirildi” gibi tabirleri kullanmaktadırlar.

Paskalya'dan bir hafta sonra, küçük Paskalya'yı ölülerin onuruna kutlamaktadırlar. Mezarlıklar ziyaret ediliyor. Birkaç akraba ailecek bir araya geliyor ve birbirlerine Paskalya ekmeği ve yumurta ikram ediyorlar.

Hederlez bayramının kutlanması üç gün sürmektedir. Bu bayram, yılın en önemli bayramlarından biri olup, yeni bir sığır yetiştirme sezonunun başlangıcının simgesidir. Günümüzde her aile, Aziz George onuruna bir kurban kesmektedir. Kurbanın Aziz George adıyla bağlantısı kilise tarafından kurulmaktadır. Eskiden kurban edilen hayvanın kanıyla çocuklar kendi alınlarına ve evlerin kapılarına haç yapıyorlardı. Bu inancın açıklamasını “kendilerini kötü ruhlardan korunmak” olarak belirtebiliriz.

Pipiruda bayramı, yağmuru çağırmak için yapılıyordu. Bu bayramın sembolü, kilden yapılan bir kukladır. Kızlar evde şarkı söyler ve “anma yemeği” için yiyecekleri toplamaktadırlar. Benzer ritüeller Balkan-Karpat bölgesi halkları arasında da yaygındır.

Kasım Bayramı, Aziz Dmitriy Günü kış başlangıcı olarak kabul edildi ve yaz sığır yetiştiriciliği sezonunun sonudur. Sığırlar ahırlarda bakıma alınıyor. Çok sayıda koyuna sahip olan kişiler, kendi mallarının sağlığı için kurban vermektedirler.

Yapılan mülakatlarda katılanlar, Gagauzların kendi örf ve adetlerini gelecek nesillere aktarabilme ve yeni nesillerin bu örf ve adetlerin devamlılığını sağlayabilme potansiyelinin olup olmadığı sorusuna genel olarak olumlu yönde cevap verdiler. Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 5, Katılımcı 8 ve Katılımcı 12 sorulan soruya gelecek 2. ve 3. nesillerde gagauzların örf ve adetlerinin kaybolma ihtimali yüksek olduğunu belirtmişlerdir;

Gagauzlar örf ve adetlerini gelecek nesillere aktarıyorlar. Ben kendi çocuklarıma aktarmaya çalışıyorum ama benim torunlarım büyük ihtimalle gagauzların geleneklerini artık bilmeyebilirler. Gençler buradan taşınıyor. Gittiği yerlerde de asimile oluyorlar, böylece bizim kültürümüz kayboluyor... Moldova'da yaşayan Gagauz Türkleri kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve

geliştirme koşullarına ne kadar çok sahip olduklarından emin değilim. Şuan kültürümüz korunuyor ama baskının altında olduğumuz için gelişme koşulları çok zayıftır. (Katılımcı 2, kadın, 50 yaşında).

Katılımcı 3 bilim adamı olarak Brezilya'daki Gagauz Türklerinin kültürel durumunu araştırmıştır ve ona göre Gagauzların kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarının var olduğunu, Gagauzları hiç kimsenin kısıtlamadığı düşüncesini aktarmıştır;

"...Brezilya'daki Gagauz türkleri ziyaret ettiğimde çok şaşırılmışım. Çoğu kişiler Gagauz dilini unutmuşlar, ama gagauz mutfağını değil. Onların çocukluğunda yapılan yemeklerin isimlerini hatırlıyorlar. Başka kültürün içinde bulduklarına rağmen bazı yemekleri kendi imkanlarıyla yapmaya çalışıyorlar. Yani bizim kültürümüz mutfak vasıtasıyla da sonraki nesillere aktarılmaktadır." (Katılımcı 3, erkek, 65 yaşında).

Gagauzların Özerk Statüsü kurulduktan sonra, 20 Temmuz 1997'de Gagauziya Halk Meclisi kararıyla Gagauziya Kültür Bakanlığı kuruldu. Bununla birlikte Gagauzların bayram ve anma günleri bir kararname ile kabul edildi. Yeni kabul edilen kararnameye göre Gagauzların ulusal bayramları "Hederlez" ve "Kasım", yıllık kutlamaların başlangıcı oldu. Gagauz halkının bu iki bayramı, Türk kabilelerinin çobancılık (pastoral) geçmişini karakterize eden, tarihsel olarak çok önemli unsurları taşımaktadır. Katılımcı 8 "Hederlez" ve "Kasım" bayramların hakkında aşağıdaki ifadede bulundu:

"...Günümüzde bu iki bayram Gagauz kültürünün ayrılmaz bir parçası haline geldi. Zamanla bu bayramlar yeni özellikler kazandı. Aile bayramları olarak seçildi, konser veya festival organize edilmeye başlatıldı. Bu bayramlarda özellikle eski Gagauz gelenekleri günümüzdeki malzemeler ile kutlanılmaya çalışılıyor." (katılımcı 8, erkek, 59 yaşında).

Günümüzde Gagauzların zengin kültürünün miras sayfaları, ustalıkları ve adetleri yaşatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, gagauzların milli giyiminideki geleneksel etnik motiflerinin korunması,

Gagauz zanaatının zenginleştirilmesi ve sonraki nesillere aktarabilmesi için Gagauziya Başkanı İrina Vlah'ın desteğiyle 2018'de Vulkaneş şehrinde "Gagauz Gergefi" adında festival şeklinde yeni bir bayram dünya çapında düzenlenmeye başlandı. Katılımcı 6 Gagauz Gergefi festivalinin ne kadar önemli olduğunu açıkladı:

"...Bu festivalin amacı, Gagauz Milli giyim tarihinin tanıtılması ve nadir bulunan giyimlerin dünyaya gösterilmesi. Bu tanıtım, Gagauz halkına kendi kültürel mirasını öğrenmeye ve onun korumasına yardımcı olacaktır. Ayrıca giyimle birlikte kültürel mirası da aktarılmaktadır. Kültürel miras ile toplumdaki kadınların ve erkeklerin rolleri ve onların hayat tarzları, değerleri dikkate alınması gerektiği de kastedilmektedir. "Gagauz Gergefi" festivalinde erkeklerin ve kadınların geleneksel kıyafetlerinin nelerden oluştuğunu göstermektedir. Geleneksel erkek kıyafeti kuzu derisi ve mor renkli kalpaklardan, koyun derisi keptardan, pamuklu veya ipekten yapılan gömlekten, yünden kuşaktan, yün pantolonlardan ve sert domuz derisinden yapılan çarık ayakkabılardan oluşmaktadır. Kadınlarda ise ince yünlü başörtüsü, altın paradan yapılan askılar, gagauzcada "Leftler", ipekli veya kenevirden yapılan fistanlar, fitalar ve terlikler giyilmektedir." (Katılımcı 6, kadın, 53 yaşında).

Günümüzde bu tür geleneksel kıyafetleri sadece Gagauz bayramlarında görebiliriz. Gagauz Kültürü de bazı değişimlere uğramıştır ve bunlar geleneksel kıyafetlere de yansımıştır. Örneğin günümüzde genç kızlar bu kıyafetleri baş örtüsüz giyinmektedir. Ayrıca terlikler ve çarıklar da modern ayakkabılara dönüştürülmüştür. Bunların yanında kadınlar ve erkekler geleneksel motifler ile işlenmiş modern tarzdaki gömleklere giymeyi tercih etmektedirler. Gagauzların kıyafetlerinde bulunan bazı semboller ve onların anlamları Ek 1. Gösterilmektedir.

4.2. GAGAUZ TÜRKLERİNDE AİLE YAPISI

Sovyetler Birliğindeki aile politikası, günümüzdeki araştırmacılar için çok ilginç bir durumdadır. Bunun sebebi ise sovyet aile yapısının, normatif bir model oluşumuna ilişkin devlet politikasının sahip olduğu benzersiz deneyimini göstermektedir. Bir aile, devlet için ekonomik, politik ve

sembolik açıdan çok önemli bir aktördür. Devlet belirli kaynakları elinde toplayarak kendi vatandaşlarına oldukça açık bir düzen oluşturmaktadır. Bu düzende devlet hangi aileyi ideal olarak görmek istediğini, hangi aile modelini destekleyeceğini ve aslında hangi ebeveynliği teşvik edeceğini göstermektedir. Kadınlar biyolojik olarak değerlendirilir ve öncelikle anne ve işçi olarak kabul edilir;

Öncelikle Sovyetler Birliğinde herkesin çalıştığını belirtmek gerekir. İstihdamda kadınlar ve erkekler aynı pozisyonlarda bulunmaktaydı. "Ev hanımı" şeklinde bir meslek yoktu. Resmi olarak böyle bir mesleğin kadını "aşağıladığı" ve bu nedenle parazitizmle eşdeğer olduğuna inanılıyordu. Bu durumda kadının kendi görüşü elbette değerlendirilmiyordu. Kadın genellikle bir Sovyet ailede çalışarak, ailenin temel işleri ile ilgileniyor, çocuklarına da bakıyordu. Kadın işe gitmemek için bahane bulamazdı. (Katılımcı 20, kadın, 57 yaşında).

Günümüzde ise kadınların durumu değişti. Çalışma hakkı Anayasa'da resmi olarak korunmaktadır ve bir kadın hiçbir yerde resmi olarak çalışmadan aile işlerine bakabiliyor. Böylece Sovyetler Birliği'nde kadınlar da para kazandıkları için aile içindeki konumunu eşitledi. (Katılımcı 18, kadın, 69 yaşında).

Sovyetler Birliği'nin aile politikası, ailenin ve kadınların durumunu eşitlemiş oldu. Bununla birlikte Gagauzların günümüzdeki aile yapısını daha iyi anlayabilmek için, Gagauzların geleneksel normlarını ve geleneklerini dikkate almak gerekir.

Nüfusun evlilik ve aile davranışları, aile işlevleri, aile rolleri, aile yaşam normları, ideal eşlerin görüntüleri gibi demografik modeller, sosyo-ekonomik ve etnokültürel birçok faktörünün etkisi altında oluşmaktadır. Demografik süreçlerin seyrini etkileyen, etnik grupların demografik davranışlarını dönüşüme uğratan ve yaşam tarzı özellikleri, başka bir kültürün değerlerine nüfuz etmesine yol açar. Aynı zamanda geleneksel yaşam biçimi, kültürel özgürlük ve etnik değerlerin özel bir sistemi, etnik kültürün derin bağlarının varlığı, demografik davranışlarının, evlilik ve aile rollerinin, normlarının ve aile yaşamının fikirlerinin belirli bir derecede korunmasını belirler ve küresel deformasyondan belirli "koruyucu mekanizmalar"ı oluşturup etkiler (Guboglo, 2007: 38).

Rus araştırmacı V. A. Moshkov'a göre, gagauzların kültür ve yaşamında evlilik geleneğini etkileyen faktörlerden birisi, kamuoyunda var olan, her Gagauz'un davranışı üzerinde ve hala son derece güçlü bir etkiye sahip olan evlilik, aileye verilen değerdir (Moşkov, 2004: 129, 1904:45).

Gagauz toplumunun büyük ölçüde kınandığı 20. Yüzyılın ortalarında Gagauzların evlilik oranı, geleneksel açıdan düşük boşanma seviyesi olan Gagauz evlilik kurumunun istikrarından ve muhafazakarlığından dolayı Moldova etnik grupları arasında en yüksek seviyede bulunmuştur.

Her millette olduğu gibi, Gagauz halkı da kendi folkloruna yansıyan bir eşin (kocanın) ideal görüntüsü hakkında kendi geleneksel, hakim fikirlerine sahipti. Bu fikirleri masallar, efsaneler, gelenekler, şarkılar, vb. gibi alanlarda da görülürdü.

Gagauzların masalları, diğer ulusların masalları gibi, etnik bir grubun yaşamının tüm yönlerini etkiler. İnsanların yaşam ve ölüm, yer ve cennet, iyilik ve kötülük, mutluluk ve kederlik, güzellik ve çirkinlik ve elbette kadın ve erkek hakkındaki fikirlerini yansıtırılar. Gagauz kültürünün ünlü araştırmacı E.N. Kvilinkova, "Gagauz şarkı Folkloru - Yaşamın Dilbilgisi" adlı kitabında, Gagauz türkülerinin kapsamlı bir analizinden sonra, Gagauz sosyal cinsiyetlerin farklılaşmasını "ataerkil baskınların Gagauz bilincinde yaygın olduğu" şeklinde ifade etmektedir. Aile ve toplumda başrol "hak olarak" erkeğe aittir ve kadına ikincil, pasif bir rol verilir. Geleneksel tutumlara sıkı sıkıya bağlı kalınması sonucunda, toplum zihninde erkek egemenliği ve kadına boyun eğdirme stereotipleri "erkeklik" ve "kadınlık" ifadesi olarak algılanıyordu. "Kadınlık" klişesi altında mütevazı, itaatkar, sadık, ekonomik, şefkatli, vb. gibi kadının imajını karakterize eden özellikler gösterilebilir. Bir erkekte ise gç, karar alma ve yargılamada bağımsızlık, kıskançlık, cesaret ve cesur olma gibi özellikler gösterilebilir. (Kvilinkova, 2011: 113).

Gagauz halkının medeni ve aile değerleri, toplumsal cinsiyet stereotipleri ile şuan da neler oluyor? Günümüzde herhangi bir ulusun geleneksel değer normatif sistemi, küreselleşme süreçlerinin çok yönlü faktörlerinin güçlü baskısı altındadır. Buna karşılık farklı etnik gruplarda ortak olan değerleri, benzerlikleri ve farklılıkları, etnik grupların yeni bir gerçekliğe adaptasyon süreçlerine yansıtmaktadır ve toplumdaki entegrasyon süreçlerini etkilemektedir. Sovyetler Birliği sonrası ülkelerinin yaşadığı sosyo-ekonomik ve manevi krizi, nüfusun ciddi bir yoksullaşmasına,

kişinin dünya görüşünü, bireyin ahlaki temellerini ve sosyal yaşam kılavuzlarının yapısının değiştirmesine yol açtı.

Sovyetler Birliği sonrasında nüfusun yaşam değerlerinin yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler maddi refahın önceliği, maddi yaşam koşullarının değer ölçeğinde ilk sıraya taşınmıştır.

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte oluşan ülkelerde büyük bir yoksullaşma ortaya çıkmıştır. İnsanların yaşam standartlarındaki hızlı düşüş, ön plana basit fiziksel hayatta kalma sorununu vurgulayarak, ön planda bulunan manevi ve ahlaki değerleri çıkartmıştır. Bu koşullarda en çok aranan değer para oldu. Sovyetler Birliği'nin yıkılma döneminde kitle bilincinde pragmatizasyon (karlık) eğilimi ortaya çıktı. Değer yönelimlerinde meydana gelen niteliksel değişiklikler, nüfusun yeni yaşam koşullarının bir tür adaptasyonuydu. İnsanlar çevrelerindeki dünyayı değiştirmeden, kendilerinin ve bu modern dünyanın değerleri hakkındaki fikirlerini değiştirmeye çalıştılar. (Katılımcı 16, erkek, 47 yaşında).

Gagauz evlilik ilişkilerinin hangi durumda bulunduğunu, Gagauzlar arasındaki evlilik ve boşanma süreçlerinde hangi dönüşümlerin gerçekleştiğini ele aldığımızda büyük farkı görebiliriz. Son yıllarda Gagauz aile yapısının evlilik ve aile alanında ciddi değişiklikler oldu. İstatistik verilerine göre 90'lı yıllarda, Gagauz erkeklerde 1000 evlilik başına 315 boşanma gelmekte idi. Gagauz kadınlarda ise boşanma oranı 335 olduğu görülmektedir. 2001-2005 yılları arasında ortalama 1000 evlilikte Gagauz erkekler arasında 668 boşanma ve Gagauz kadınlar arasında 715 boşanma gerçekleşmiştir. Yani kısa sürede göreceli boşanma sayısı 2 kattan fazla artmıştır (Subbotina, 2016: 67).

Eski geleneklere göre, Gagauzlar evlenmek için ebeveynlerinden onay almak zorundalardı. Bu gelenek 20. yüzyılın başında da geçerliliğini korumakta idi (Kvilinkova, 2007, 203). Modern Gagauz gençliği bu duruma karşı biraz farklı bir tutum sergilemektedir. Cinsiyetler arası ilişkilerde yenilikler, yeni yapılanmada, yani geleneksel Gagauz ortamında kabul edilebilir. Resmi kayıtlı evlilikler dışında alternatif evlilik türleri de ortaya çıkmaktadır (Subbotina, 2016: 68).

Günümüzde kendi başına para kazanmak zorunda kalan ve bunun için genellikle göç eden Gagauz kadınlarının sayısı giderek artmaktadır;

“...Moldova’da İş için ayrılan göçmen kadınlar küçük çocuklarını, yaşlı ebeveynlerini ve işsiz kocalarını bırakarak, anavatanlarında kalan aile mensupları için fevkalade maddi destek yükünü tek başlarına omuzlamaktadırlar.” (Katılımcı 22, erkek, 63 yaşında).

Gagauz kadınlarının para kazanması için kendi ailelerinden ayrılmaları, olağan yaşam tarzını değiştirmekte olup, karı-koca arasındaki rolleri kökten değiştirmektedir. Evde kalan, ailenin geçimini sağlayarak geleneksel statüsünü kaybeden işsiz kocalar, çocuklara ve ev işlerine bakmak zorunda kalmışlardır. Kadınların yurt dışında yıpranma pahasına çalışmaları, uzun süre ev dışında kalmaları, kadınların sağlığını zayıflatıyor, dünya görüşlerini değiştiriyor, sosyal statülerini düşürmeye zorluyor, ahlaki ve etik davranışlarını ve davranış normlarını değiştiriyor, aile rollerini ve değerlerini değiştiriyor (Subbotina, 2007, 133).

„...Gagauz kadınlarının göçü maddi, sosyal ve profesyonel niteliklerini başarılı bir şekilde uygulamaları için birçok sosyal rollerini de değiştirmeleri gerekmektedir. Yani sıra bu değişmelerle birlikte, etnik ve sosyal kimliklerde değişikliklere yol açan aile, etnik, kültürel ve demografik özellikleri de dahil olmak üzere, kadın kendi davranışlarının normlarını, değerlerini, stereotiplerini değiştirerek, toplumdaki toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümünü daha da artırmaktadır.” (Katılımcı 24, erkek, 30 yaşında).

Gagauz toplumunun geleneksel normlarına uygun olarak gelişen Gagauz evliliklerinde ve aile davranışındaki değer, norm ve standartlarının çoğu dinamik ve hareketli hale geldi. Bunun sebebi ise, kadınların iş göçü sosyal ve etnokültürel faktörlerinin hızla değişmesinden ötürüdür. Bunun altında kalan değerler önemini kaybetmektedir. Gagauz halkının toplum bilincine yansıyan yeni demografik olaylar durumu değiştirmektedir.

Toplumun sosyal dönüşüm koşullarında, zihninde gelişen modeller, kadın ve erkeklerin davranışları ile oluşan kalıp yargılar, rolleri, durumları ve ilişkileri oldukça hızlı bir şekilde değişmektedir. Gagauz toplumundaki insanın ulusal karakteri, toplumun geleneklerine kadar derin köklere sahiptir. Geleneksel aile ilişkileri, benimsenmiş aile rolleri ve genel modelleri din açısından desteklenmektedir.

İnançlı olan kişi için o zaman evet, önemlidir. Eğer inançlı değilse, o zaman gerek yoktur, çünkü bu inanç gelenek şekline dönüşür. Belli kanunları, kuralları gözlemlemeden, bu tür ilişkiye uymadan, saygıyla davranmadan doğru olmaz. Bu tören kalan ve sonraki yaşam için sizin ve eşinizin aranızda bir bütünlüğü yaratıyor. Bu tören bilinçli bir şekilde yapılmalı ve düğün gününde yapılmamalıdır. Aynı şekilde vaftiz hakkında düşünüyorum. Dini nikahı düğünden birkaç yıl sonra da yapılabilir. Kayınvalidem eşimle 55 yaşlarındayken dini evliliği yaptılar. Bir aileyi kurmadan önce, günümüzdeki olan genç bir ailenin Sovyet aile okulunun nasıl olduğunu bilmesinin gerektiğini düşünüyorum. Sovyetlerdeki aile okulları, aile ve ilişki hakkında açıklayıcı çalışmaları yürütülen yerlerdir, aile ve aile değerleri hakkında konuşmaları gerçekleşiyordu. (Katılımcı 4, kadın, 56 yaşında).

Bu konuda yapılan mülakatlarda “Dini nikah yapılması sizce önemli mi?” sorusuna 8 katılımcı önemli olmadığını cevap olarak verdiler, bunlar: Katılımcı 1, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 22, Katılımcı 24, Katılımcı 27, Katılımcı 28. Katılımcı 26 bu soruda farklı cevap vermiştir;

Bu her insanın kendi kararıdır. Bu tamamen kişinin din ile ilişkisine bağlıdır. Bu sebeple önemli ya da değil gibi bir yorum yapmam doğru olmaz. (Katılımcı 26, kadın, 26 yaşında).

Diğer bir sonuç ise Gagauzların dine yakınlıkları olduğu için, gagauz aile modeli bir taraftan hala geleneksel modele benzetilmektedir. Ancak bütün katılımcılar Gagauz toplumunda farklı etnik gruplar ile evlilikler olduğunu belirtmişlerdir. Gagauzların farklı etnik gruplar ile evliliklerinde, komşu olmalarından dolayı, daha çok moldovalılar ve bulgarlarla yapılan evlilikler yer almaktadır.

4.3 GAGAUZ TÜRKLERİNDE İNANÇ

Hristiyanlığın Gagavuzlar arasında önemli bir fark yaratan unsur olması gerçeğinden dolayı, Gagavuzların dini durumlarının farklı tarihsel dönemlerde incelenmesi önem arz etmektedir.

Gagauz halkının birliğinin oluşmasında Hristiyanlığın rolünü belirten M.N. Guboglo, bunun köklü olarak diğer etkenlerle birlikte Gagauzların kimliklerinin oluşmasına yardım ederek, sadece kültürel süreçlerin gidişatına değil, aynı zamanda Gagauz atalarının manevi kültürüne de etki yarattığını yazmıştır. Guboglo, kültürel süreçlerde hristiyanlığın farklı yönlerdeki fonksiyonlarını

inceleyerek, bir taraftan genetik olarak muhtelif cinsten olan kültürel bileşenleri tek bir kültürü oluşum şeklinde birleştirmiş, diğer taraftan ise, Balkan'ın Türk Müslüman nüfusu ile Hristiyan olan Gagauzların kültürel olarak sınırlanmasında rol oynadığını belirtmiştir (Guboglo, 2005:8; 2007:15).

Bununla birlikte, Gagauzların Hristiyanlığa olan derin bağlılığı farklı etnik halkların (Bulgarların ve Gagauzların, Rumların ve Gagauzların) yakınlaşması için temel teşkil etmiştir (Moshkov, 1904:3).

19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarındaki araştırmacıların daha evvel anılan çalışmalarında Gagauzların inanç ile ilgili meseleleri şu ya da bu ölçüde yansıtılmıştır (K.İrechek, V.A. Moshkov, A. Manov, vs.).

Çağdaş tarihyografide, Gagauzların inancına ilişkin mesele tartışmalıdır. Bu konuda genel çizgileriyle aşağıdakilere indirgenen iki zıt görüş açısı mevcuttur:

1. Balkanlarda mevcut olan tarihi koşullardan dolayı halkın ortodoksluğuna vurgu yapan karakteristik özelliği olan dini kimliğin açık belirginliğinde, Gagauzlarda dinseliliğin dışsal biçimi çok zayıf şekilde ifade edilmiştir;
2. Gagauzlara özgü olan dinsel ilgisizlik, bunların içindeki dinselilik durumlarını yansıtmaktadır (Moşin&Kopuşu, 2013).

Ancak Gagauzların dindarlık derecelerine ilişkin mesele içinde bir takım gayet açıklanabilir aykırılıkları içermektedir. Bunlar genel olarak "dindarlık" kavramına yüklenen farklı anlamlar ile ilgilidir. S. İ. Ojegov'un sözlüğünde *dindar* kelimesi geniş anlamda - '*tanrıya inanan*' şeklinde verilmiştir (Ojegov, 1949). Din adamları ise dindarlığı dini dogmaların ve duaların bilinmesini, kilise ziyaretini, dini bayramların kutlanmasını, perhizlerin tutulmasını, Hristiyan ahlakına uyulmasını, birçok halk bayramlarının reddedilmesini vs. içeren sözde "Gerçek - Hristiyan Dindarlığı" şeklinde anlamaktaydılar. Bu yüzden Gagauzların post Sovyet tarihinin sayfalarını karıştırırken, belki de laikleştirme ve dinden uzaklaştırmanın yörüngeleri hakkında tartışmaya bile gerek yoktur. Buna rağmen kime, ne zaman, hangi ve neden din gerekli, hem şahsi hem de grup seviyelerinde çocuk muamelesini görmeme işinde hangi misyonu yerine getirmekte ve toplumun pekiştirilme süreçlerinde Moldova ve Rusya topraklarında barışın, huzurun ve halkların

dayanışmasının yerleşmesinde ve çatışma durumlarının aşılmasında hangi ölçüde iştirak etmekte olduğuna dair sorular gündemden çıkarılmamaktadır (Ojog, 1997).

Post Sovyet iki on yıl Moldova'yı, bununla birlikte hem Gagauzları, bunların ortak tarihinin olağan dönemine özgü olan marjinal durumdan kurtarmadı. Moldova bir türlü kendi kaderini tayin etmeyi, dünyadaki yerinin neresi olduğunu, rejiminin niteliğinin nasıl olduğunu, ekonomik, politik ve devletçilik açısından hangi yönde gittiğini anlamayı başaramıyor. Böylece kendi kaderini tayin eden Gagauziya'nın sınırlarının içerisinde de, şimdiki genç ve genç olmayan nesiller şahsi veya grup seviyesinde hayatta kendi yerlerini nasıl bulmalıdır veya bulabileceklerdir.

Halkın net devlet ideolojisinin ve derin makul kimliğin yokluğu, ona olan ilgisiz tavır, kendi menfaatlerinin, adaptasyon ve seferberlik stratejilerinin yokluğunu ortaya koymaktadır. Eğer amaçlar yoksa özellikle de ortak olan, o zaman dayanışma ihtiyacı da yoktur. Eğer dayanışma yoksa, o zaman yarınki güne olan güven de yoktur.

Eğer halk kendi dinselliğini bir değer olarak, kendi faaliyetini ve günlük davranışlarını inşa ettiği kültür sisteminin kanunlarına göre zorunlu metinleri kendisinin bir kısmı olarak görmüyorsa, son dönemde halkın gözlemlenen dinsel kimliğinin canlandırılması ve siyasileştirilmesi daha çok yapıcı değil de, yıkıcı etken olur. Dolayısıyla biçimlendirilmekte olan dinsel kimliğin sınırları politikada değil de, hayatta kalma zorunluğuyla ve kültürün içeriğiyle ortak olan insan menfaatlerinin, gerekçelerinin ve ihtiyaçlarının kapsamına dahildir (Kvilinkova, 2013:872). Bu bağlamda ne insanlık tarafından toplanan kültür hazinesi olmadan, ne de bu kültürün iç zenginliğe dönüştürme olmadan, tekrarlanamayacak olan çocuk muamelesini görmeme süreçlerine ikili yaklaşıma ilişkin netice ortaya çıkmaktadır. Böylece Moldova sınırları içerisinde yaşayan Gagauzların milli süreçleri, dil ilişkileri, kimlikleri Rusya Federasyonu'nun bazı cumhuriyetlerindeki dini durumlardan farklılık arz etmektedir.

Toplumun etnik ve dinsel yönlerine ilgi, tarihin geçiş döneminde artmıştır. Bugün Sovyetler Birliğinin enkazı altında kalan insanların bilinçlerindeki kimlik arayışlarının zemininde ve din ve dinsel kimliğe ilişkin bunların temsilcileri dahil çağdaşlarımızın mantalitelерinin oluşturulmasında, yaşlı nüfusun ateizmden uzaklaşması ve gençlerin dinsel inanca katılımı şeklinde iki eğilim ile

tanımlanan önemli ilerlemeler gerçekleşti ve gerçekleşmektedir. Yaşlıların ve gençlerin başlangıç pozisyonları önemli ölçüde farklılık arz etmektedir.

Çağdaş Ortodoksluk hizmetlilerinin, kilise hizmetlerinin organizasyonu ve nüfusun dinsel dogmatik ile tanıştırılması ile kendilerini kısıtlamadan, dünyevi hayata derin katılım yoluyla kendi etki alanlarını genişletme çalışmalarından dolayı bu farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bunların içerisinde en aktif olanlar yetişmekte olan kuşakların arasındaki eğitim çalışmalarının organizasyonuna katılmakta, festivalleri, amatör toplulukları, genç yazarların, şairlerin, ressamın eserlerinin yarışmalarını organize etmektedir. Kısacası eski (Sovyet) dönemlerinde ideolojik cephe çalışanları tarafından gerçekleştirilen fonksiyonları kendi üzerlerine almaktadırlar.

Gagauzların inanç durumu örneğinde Gagauziya'da günümüzdeki dinsel durumu nitelendirirken, bir önemli ayrıntıya dikkat edelim. Gagauzların yeniden ortodokslaştırılması dinsel dogmatığın, retoriğin ve ritüelliğin benimsenmesi temelinde gerçekleşmemekte, daha çok etnik kimliğin sağlamaştırılması sloganları ve çatısı altında oluşmaktadır (Çakir, 1934:21-28). Şimdiki Gagauzların dinsel kimliği tekrar canlandırılmaktan veya yeniden doğmaktan daha çok, Sovyet değerler ve inançlar sisteminin yıkılmasından sonra boşalan boşluğu doldurmaktadır.

Sovyetler döneminde ideolojik olarak talep edilen kimliklerin biçimlendirilmesi, Sovyet kimliği ile kısaç gibi desteklenmekteydi. Sovyet değerler ve inançlar sistemi bir takım nesnel faktörlerin, göstergelerin ve özel kimliklerin sübjektif bileşkesinden ibarettir. Sovyetler Birliğinin çöküşünü ve ilk post Sovyet yıllarını Moldova'da da, Rusya'da olduğu gibi etik üzeri Sovyet birliğinin temelindeki tuğlalardan birisi niteliğinde hizmet eden Sovyet insanı da dahil olmak üzere, tüm Sovyet tarihinin hınçla karalanması takip etmiştir. Tüm Sovyetler Birliği vatandaşlarına özgü olan, onların milli, dini, ırksal, sınıfsal, varlıksal aidiyetlerine bakılmaksızın, Sovyet değer ve inançlar sistemi sosyalistik devlet yapısı ve halkların enternasyonal birliğinin kendi öz suyunda kaynatılmaktaydı (Bauman, 2008:240).

Kaybedilen ideoloji Sovyet vatandaşlarının birçoğu için neredeyse kimlik aidiyetinden marjinalleşmelerinin asıl nedenini teşkil etmiştir, bunsuz da doğal olarak sosyal alandaki yön tayini zayıflamış (Maruneviç&Kuroglo, 1983:12). Bu da cevap olarak ileride toplumun kriminalleşmesine, yozlaşmasına neden olmuştur.

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ve komünist ideolojisinin “iptalinin” neden olduğu kimliğin marjinalleşmesinin önüne geçilmektedir ve onun şu anki içeriği rengârenk resim ile kıyaslanabilir. Sovyet değerler ve inançlar sistemi ve onun ile ortak olan ideolojik olarak angaje edilen kimlikler, hızlı veya yavaş olarak yerlerini başka kimliklere bırakmaktadır, kısacası hem bölgesel yönden, hem de kimliğin şu veya diğer biçimleri arasındaki farklar açısından tüm ülke boyunca dengesizdir.

Bununla birlikte dinsel kimliğin biçimlendirilmesindeki paradoks, dinsel dogmatikğin irade özgürlüğünü reddetmesinden, bireyciliği kabul etmemesinden, bilim ve mantık ile kıyaslandığında, inancın değerini arttırmakta ve böylece insanın girişimciliğine gem vurmakta, üretim güçlerinin, sosyal düşüncenin gelişimini, netice itibariyle rekabet kabiliyetini frenlemektedir.

Kısa süreli ve doğal olmayan demokratikleşme ve etnik mobilizasyon birliği ile kışkırtılan, post Sovyet tarihinin ilk on yılındaki dinsel kimliğin yeniden doğuşu, içsel zıt süreç olduğu fark edilmiştir, çünkü eşzamanlı modernleşme ve din müttefik veya ortaktan daha çok karşıt görüşlü olarak sahneye çıkmıştır. Ayrıca geçen yüzyılın sonunda geniş bir şekilde yaygınlaşan yaygınlığı, bu paradoksal birliğin yetersizliği, bu paradoksun kendinde potansiyel çatışma tehlikesinin bulunmasından ibarettir. Eğer reformların engellenmesinin, bugünün geleceğe meydan okumalarına karşı koyduğunu göz önünde tutarsak, söz konusu sadece şahsi ve grup çatışmaları ve aykırılıkları değil, aynı zamanda zamanların da bağdaşmazlıklarıdır (Zumakulov, 1990).

Nüfusun dinseliliğinin yeniden doğuşu büyük ölçüde kilise altyapısına, kilise cemaatlerinin eğitimli ve yüksek ihtisaslı din adamları ile temin edilmelerine bağlıdır. Günümüzde Gagauziya'nın tüm şehirlerinde ve köylerinde ibadet altyapısı mevcuttur.

“Sovyetler Birliği döneminde ateizm ve dinsizlik hakimdi. Din çok arka planda kalmıştı. Hatta toplumu dinden uzaklaştırmak için çok mücadele ediliyordu. SB dağıldıktan sonra ise tam tersine hareket oldu, insanlar kiliselere gitmeye başladılar. Ve bu dönemde protestan misyonerlerin çalışmalarıyla insanlar protestan dinine geçiş yaptılar. Yanı sıra başka da mezhepler türedi. Protestanlığı kabul edenler SB dağılmasından sonra Amerikaya göç etmeye başladılar.”(Katılımcı 29, kadın, 44 yaşında).

2004 nüfus sayımında nüfusun dine göre dağılımı hakkında bilgi edinilmiştir. Ülkenin toplam nüfusunun % 93,3'ü Ortodoks dinine mensup olduğu belirtilmiştir. Diğer dinler açısından Baptistler %1, Yedinci Gün Adventistleri % 0.4, Pentikostaller % 0.3, İncil'e göre Eski Hıristiyan ayini ve Hıristiyan dinini gösterenlerin oranı % 0.15'tir ve yukarıda listelenmeyen diğer dinlerin oranı % 1.1'dir (www.statbank.statistica.md).

Yapılan araştırmada bütün katılımcıların aşırı dindar olmadığını söylemek gerekir, ama buna rağmen tüm katılımcılar kiliseye gitmek, dua etmek, Hıristiyan dinindeki on emre dikkat ederler. Gagauz Türkleri, dini değerler ve Gagauz kültürünün sürdürülmesi için, çocuklarına dini değerleri ve ibadetleri öğretilmesini ve aktarılmasını tüm katılımcılar önemli olduğunu söylemektedirler. Gagauz Türklerinin ibadet ve dinî vecibelerin yerine getirilmesine, dini nikah yapılmasına, dini bayramların kutlanmasına önem verdikleri mülakat sırasında da gözlemlenmektedir.

Kesinlikle geleneklerimize göre dini nikah çok önemlidir. Dini nikah aile bağlarının birliğini sembolize eder. Bu nedenle, halkımız için bu çok önemlidir... İbadet ve dini vecibeleri temel olarak yerine getirmeye çalışıyorum, dinimizdeki 10 emri dikkate alıyorum, suyu kutsamaya, dua etmeye kiliseye giderim... (Katılımcı 11, kadın, 28 yaşında).

İlk ve en önemli evrensel değer, insana saygı duymaktır. "Yakındaki insanı kendini sevdiğin gibi sev." Ben öğrencilerime, insanlara saygı ve sevgiyi öğretiyorum. İnsanlara duyulan sevgi, kesinlikle bir Hıristiyan önermesidir. Yılda tüm 4 oruçları tutmaya çalışıyorum. Kiliseye gidiyorum, dua ediyorum. (katılımcı 14, kadın, 47 yaşında).

Temel emirleri korumaya çalışıyorum. Benim için ekmek, yiyecek, su, toprak, kadına karşı tutum sarsılmaz. Buna dinden değil, okuryazarlık vasıtasıyla geldim. Kendini geliştirme süreci var, sürekli öğrenmeliyiz. Çalışmadığımız zaman insani ve bireysel düzeyde geride kalacağız. Almanlardan ve İngilizlerden farklı, onlardan geride olmak istemiyorum. Bu yüzden sürekli çalışmam gerekiyor ve sürekli çalıştığımızda, bu dinî vecibelerin hem dini, hem de evrensel olduğunu anlıyorsunuz. Nadiren kiliseye giderim ama inançlıyım. Her hafta oruç tutuyorum. Bu sağlık tedavileri ile ilişkilidir. İsteksizce GDO içeren birçok yiyecek yeriz. Bu nedenle, bu tür ürünleri temizleyerek vücuda biraz yardım etmeliyiz. En önemlisi, bu yazılardan sonra kendimi daha iyi hissediyorum. Haftada bir kez 36 saat boyunca yemek yemiyorum. Ancak bu süre boyunca ballı bitki çayları içebilirim. (Katılımcı 23, erkek, 63 yaşında).

Sovyetler Birliği dönemindeki din politikaları insanların inancını yok etmeyi amaçlıyordu. Kiliselerin ve katedrallerin yok edilmesiyle birlikte, ateizm politikaları yaygınlaşıyordu. Din yasak hale gelmişti ve o zamanlarda insanlar ne kiliseye gitme, ne çocuklarını vaftiz etme, ne de dini geleneklerini (düğün ve anma) koruma imkanları yoktu. Günümüzde ise Gagauz halkının yaşamında din önemli rol almaktadır ve gelecek nesillere baskısız iletilmektedir.

Evet, din önemli bir rol oynamaktadır. Dini derslerin okullarda verildiğini biliyorum, ancak bu baskısız yapılıyor, çocukları dini hayatla sadece tanıştırıyorlar. (Katılımcı 19, kadın, 25 yaşında).

Evet, aktarabiliyorlar. Buna kimse engel olmuyor. Ancak yeni nesil bu örf ve adetlerin devamlılığını sağlayabiliyorlar mı, bilemiyorum. Ben ve ailem gagauzların örf ve adetlerini pek iyi bilmiyoruz. Eğer çocuklarının ilgisi olursa, buna karşı çıkmam. (Katılımcı 7, erkek, 29 yaşında).

4.4. GAGAUZLARIN GELENEKSEL DEĞERLERİ VE KİMLİK AKTARIMI

Etnik kimliğin oluşması ve korunması açısından dilin oynadığı rolün muğlaklığının sosyal ve psikolojik yönden açıklanması ancak topluluklar arası bir bağlamda mümkündür. Etnik topluluklar sürekli bir etkileşim içinde bulunmaktadır. Çoklu etnik yapısı olan bir topluluğun içerisinde farklı diller kullanılmaktadır. Her bir fiili topluluğun etnik kimliği, üyelerinin “yabancı” dillere ne kadar hakim olduğuna ve onu doğru bir şekilde kullanıp kullanmadığına önemli ölçüde bağlıdır.

Sosyal kimlik teorisini temel olarak alan H. Giles, ortak yazarlarla beraber etnik gruplar arası ilişkilerde dilin rolünü inceleyip, etnik dilsel gücün konseptini geliştirmektedir. Bu konsept kendi bünyesinde dil statüsünü, demografik özellikleri, enstitü tarafından verilen destek ve bir grubun konuştuğu dili fiili bir iletişim aracı olarak korumaya çalışmasını etkileyen diğer faktörleri incelemektedir. Bir grubun gerçekte olan veya algılanan etnik dilsel gücü ne kadar büyükse, bireyler de o gruba o derecede ait olmaya çalışmaktadırlar (Giles&Coupland&Coupland, 1991: 1-37).

Günümüzün sosyal psikoloji alanında belli bir etnik birliğine karşı hissedilen aidiyet genel olarak iki kavram açısından incelenmektedir. Bunlar Henry Tajfel ve Josh Turner'in sosyal kimlik teorisi ve J. W. Berry'nin kimliğin iki boyutlu model teorisidir.

H. Tajfel ve J. Turner genel bir psikolojik prensip sunmaktadır. Bu prensibe göre grupların kategorizasyonu (veya gruba ait olma bilinci) bir başka bilişsel sürece sıkıca bağlıdır. Bu süreç, kategorize edilen grupların farklılaştırılmasıdır (veya değerlendirmeli karşılaştırılmasıdır). Sosyal kimlik ise en genel hatlarıyla, kendi grubunun diğer sosyal objeleriyle karşılaştırma sürecinin bir sonucu olarak oluşmaktadır. Ancak olumlu bir sosyal kimlik arayışında olan bir birey veya bir grup, kendini tanımlamak, diğerlerinden ayrı tutmak, kendi özerkliğini vurgulamak için belli bir çaba sarfetmektedir" (Tajfel&Turner, 1979:27-55).

Kültür etkileşiminin araştırmaları sırasında J. W. Berry'nin sunduğu etnik kimliğin iki boyutlu modeli ise, etnik kimliklerin hem kendi grubu, hem başka etnik grubu ile yan yana olup da, oldukça bağımsız bir şekilde var olabileceğini öngörmektedir. Etnik grubun üyeleri hem kendi grubuna, hem yabancı gruba karşı güçlü veya zayıf aidiyet duygusuna sahip olabilmektedirler. Çok çeşitli etnik ortamda bulunan bir bireyin, güçlü kimlik bağını sadece kendi grubuyla kurması, ayrı olma eğilimi ve grupların birbirinden ayrı olarak gelişimi ile açıklanmaktadır. Bir bireyin sadece yabancı gruba karşı hissettiği aidiyet duygusu mutlak bir özümsemeye, başka bir deyişle karşı tarafın bütün inançlarını, dilini, örf ve adetlerini tam olarak benimsemesine yol açıp, içinde tamamen kaybolmasına sebep olmaktadır. Her iki gruba karşı hissedilen güçlü aidiyet duygusu ise, bütünleşmeye ve iki kültürlü olmaya olan eğilimini göstermektedir. İkili etnik kimlik sahibi olan bireyler hem kendi diline hem yabancı grubun diline karşı yüksek beceri sergilemektedir. İki boyut modeline göre her iki gruba karşı zayıf ve net olmayan etnik kimliğin oluşması, yani marjinalleşmesi mümkündür. "Marjinaller", belirsizlik duygusuna yenik düşen, sürekli endişe ve kaygı yaşayan bir kesim olarak çoklu etnik ortamda bulunduğu dilini yetersiz ve elverişsiz bir şekilde kullanmaktadır (Berry, 1997:3-70).

Gagauz halk bilincinin oluşumu ve gelişimi karmaşık ve çelişkili bir durumdadır. Çok uluslu bir bölge için özellikle önemli olan, toplumundaki bireyi eğitime ihtiyacıdır. Gagauziya'daki mevcut durum, Gagauz kimliği sorununa, atalarının kültürel geleneklerine ve küreselleşmenin getirdiği

yeniliklere dayanarak, ulusal değerlerin yetiştirilmesi ve aktarılmasına, toplumu gelecek nesillere doğru geliştirmeye dikkat etmeyi gerektirir.

Moldova'nın ve özellikle Gagauziya'nın etnik kimliğini geleceğe aktarma süreci, büyük ölçüde insanların belirli bir toplumun kültürel yakınlık derecesine göre belirlenecektir. Modern koşullarda, toplumun ahlaki ve manevi değerlerinin yeniden canlandırılması büyük önem taşımakta olsa da, bir çok etnik gruptan oluşan Gagauziya, algılamada ve anlamada özel bir rol oynamaktadır. Gagauz özerkliğinin kurulmasıyla birlikte yetkinlik çemberi genişledi ve bununla birlikte devletin meşruiyet statüsü de arttırıldı.

Gagauz bölgesinde çeşitli milletlerden insanlar yaşamaktadır. Her biri kendinin manevi ve maddi kültürünün has özelliklerine sahiptir. Kültürün, bir insanın manevi ve ahlaki gelişimi üzerinde iyi bir etkiye sahip olması, bir bireyin hakim olan gerçek bir kültüre ihtiyaç duyduğunu hissetmesi ve kültürün canlandırılması ve aktarımı için temel genellemeleri oluşturmak gereklidir (Moşkov, 2004).

Gagauziya gibi bir çok etnik gruptan oluşan özerk bir bölgede, özellikle genel kabul görmüş hükümlere dayanarak, toplumsal ve ahlaki değerlerin oluşumu ve işleyişi ile ilgili sorunlar önemlidir. Ana yönelimler bir yandan kültürün çekirdeğini oluşturur ve toplumun bütünleşmesini sağlar, toplumun ve birey etkileşimlerinde bireyler arasındaki bağlantıyı kurar. Öte yandan ise, kişiliğin merkezi bileşeni ve davranışının en yüksek motivasyon ve düzenlenmesi olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla bu sadece gelenekler ve adetler hakkında derin bilgi birikimini ve genç nesiller arasındaki aktif pedagojik etkinliği değil, aynı zamanda en son teknolojilerin ve kültürel yenilik ve değerlerin asimilasyonunu da ima eder (Horozova, 2013:61-67).

Bir çok etnik unsurdan oluşan özerkliğin istikrarlı gelişimi ve buna yönelik bir konsept geliştirmek için, kültürlerarası geleneklerin potansiyeli dikkate alınması tavsiye edilir. İyilik, diyalog, saygı ve toplumun fikirleri, bir kültürün oluşumuna ve insanların birbirilerine karşı tutumuna katkıda bulunabilecek unsurlardır. Çeşitli etnik kökeni içinde barındıran Gagauz özerkliğinin istikrarlı gelişimi için kültürlerarası geleneklerin potansiyeli dikkate alınması gerekir. Ortak kültürün oluşumu için etnisitelerin birbiriyle insanca ilişkiler geliştirmeleri gerekmektedir. Günümüzde

Gagauz toplumunun etnik kimliği sorununda anayasal faktör, Gagauz halkının gelenekleri ve değer yönelimleri arasında bir uyum yaratmıştır (Guboglo, 2012).

Bir kişinin etnik kimliğinin amacı, sosyal ilişkiler sisteminde etnik kimliği eğiterek, mevcut sosyal yapıya dahil etmektir. Bu eğitim, ulusal kültürel yönlerin farkında olma sürecinde diğer insanlarla kültürel yakınlığın oluşturulmasıyla elde edilir.

Etnik kimlik kökeni aktarma sürecinin özellikleri, sosyal gelişimin değeri ve geleneksel özelliklerinin, kültürel değerlerin genç nesiller üzerindeki etkisinin özel bir şekilde birleştirildiği belirli bir sosyal sisteme bağlıdır. Kültürel değerler, sosyal ilerlemenin temelini oluşturur ve öncelikle ailede oluşur. Kişisel kimliğe ilk itici gücü veren ailedir. Kültürel gelenek ve göreneklere uyulmasına bağlı olarak, çocuklar, ebeveynlerini örnek alarak, belirli bir toplumun kültürel değerlerini aynı şekilde gözlemlemeyi öğrenirler. Yetkililerin büyük çabaları ile yapılan mülakatlara göre, Gagauziya'da gençlerin bir bölümü kendilerini Gagauz milliyeti ile özdeşleştirmiyor (Subbotina, 1998).

Gagauz gençlerin kimliklerinin ana sorunu, etnik kültürün temel unsurları hakkında bilgi sahibi olmamalarıdır. Gagauz toplumunun ulusal kimliğini korumak için sadece halk geleneklerini ve adetlerini canlandırmak değil, aynı zamanda onların uygulanarak, genç nesillere Gagauz kültürünün ne kadar zengin olduğunu göstermek gerekir. Böylelikle genç nesillere bunları sonraki nesillere aktarabilme imkanı oluşmaktadır.

Etnik kültürün ana unsurları halk kültürünün nesnelere, sembolleri, değerleri ve idealleridir. Kökleşmiş kültür unsurları, ulusal bir karakterin oluşumuna katkıda bulunur. Etnik köken öncelikle öz farkındalık anlamını taşır (Malinovsky, 2016).

Ulusal kültürün gelişme düzeyinin, gelenek bilgisinin, başka bir ulusun zihniyetine saygı ve etnik çatışmaların gerginliği düzeyinin birbirileri arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Mikro çevre ve aile, kişilik oluşumu üzerinde her zaman büyük bir etkiye sahiptir. Bireyin yetiştirilmesi için, içinde ulusal bir karakterin en yüksek niteliklerinin gelişimini varsaymak gerekir ve bu da önceki nesillerin asırlık deneyimlerin rasyonel kullanımını varsaymayı gerektirir. İnsanların yüzyıllardır cilalanmış ahlaki değerleri, genç neslin yetiştirilmesinde unutulmaması gereken bir bilgelik deposudur.

Her birey erken yaştan itibaren kabul edilen davranışları ve düşünme kalıplarını öğrenir, ta ki bunlar alışkanlık haline gelene kadar. Bu, sosyal dünyaya girişi, bireyin ihtiyaç duyduğu bilgiler, normlar, değerler, örüntü ve davranış belirtilerinin asimilasyonu ile gerçekleşir ve toplumun meşru bir üyesi olarak var olmasına izin verir.

Sosyal yaşamın çeşitli yönleri hakkında günlük pratik bilgilerin alınmasıyla birlikte, bir kişi sosyal ve kültürel olarak toplum için yeterli bir kişi olarak oluşturulur. Toplumda kabul edilen kişilik özelliklerinin oluşumu ve gelişimi için kural olarak eğitim yoluyla, yani iyi davranış norm ve kurallarının eski nesillerden gençlere aktarılmasıyla gerçekleşir.

Gagauzlar atalarının yarattığı kültürel değerleri saygıyla korudular ve onları nesilden nesile aktardılar. Sözlü halk edebiyatı eserlerinde, Gagauzların ulusal, estetik, ahlaki ve felsefi bilinci biriktirilmiş, böylelikle halk pedagojisinin kökenleri oluşturulmuştur. Halk sanatı, manevi enerjinin bir kombinasyonu olarak insanların psikolojisini ve karakterini şekillendiren hayat veren bir güçtür. Bu belirgin pedagojik düşünce birçok atasözü ve sözle ifade edilmektedir. Atasözler Gagauz halkın ahlaki ideallerini yansıtır. “Başkaşına kuyu kazma, içine kendin düşersin” ve “Arayan bulurmuş, ağlayan ölürmüş” sözlerini örnek olarak verebiliriz (Nikoglo&Chimpoes, 2006:246-263).

Ulusal kültür, taşıyıcı sayısından bağımsız olan bir bütünlüktür ve kendi kendini düzenleyen belirli mekanizmalara sahiptir. Sadece politika, bilim, felsefe, sanat gibi dallar aracılığıyla gerçekliğe hakim olma biçiminin en gelişmiş yöntemlerini içermez, aynı zamanda günlük yaşamın çeşitli faaliyetleri sürecinde gerçekliğin unsurlarını sürekli olarak yeniden üretir. Bunlara yaşam, gelenekler, ayinler, inançlar ve folklor gibi unsurları örnek olarak verebiliriz. Küçük ulusların edebiyatı, özellikle de yeni oluşan, estetik bir fenomenden ziyade etnomobilize edici bir faktöre sahiptir, çünkü sanat formları, sanatsal sembollerin aracılığıyla böyle bir yeni edebiyat koruma değerlerini ve etnik bir grubu harekete geçirme fikrini ifade eder (Malinovsky, 2016).

Yapılan çalışmanın verilerine göre, kimlik aktarım süreci hakkında katılımcılara göre, bir bireyin manevi ve ahlaki gelişimi üzerinde kültür etki göstermesi, bireyin gerçek kültüre duyulan ihtiyacı hissetmesi, kültürel değerlerine hakim olması ve kültürün yeniden yaratılması için bir temel oluşturmak gerekir. Dolayısıyla, bu inşa geleneklerin ve adetlerin hakkında derin bilgi edinilmesi ve korunması anlamına gelir. Ulusal ilkelerin yeniden canlanması perspektifinden, yani öncelikli olarak kültür ve eğitim alanında, genç kuşakların kendi aralarında aktif pedagojik faaliyet göstermesi gerekmektedir.

Bu konu, çalışma bağlamında adı geçen kurumların en önemli muhatapları ile görüşmeler yapılarak aydınlatılmaya çalışıldı. Görüşmeler esnasında sorduğum sorular şu şekildeydi: “Siz kendinizi hangi etnisiteye ait hissediyorsunuz?”, “Sizin etnisiteye ait hissetmeleriniz hangi özelliklere göre inşa edilmektedir?” ve “Gagauz Türklerinin etnik kimliğinin geleceği nasıldır?”.

Katılımcı 1, ana dili gagauzca ve rusça olmasına rağmen kendisini daha çok rus hissettiğini ifade etmiştir.

“Ben kendimi rus kültürüne daha yakın hissediyorum. Ben Rusya’da yabancılık çekmiyorum ve rus kültürünü, rus insanları benim” insanlarım olarak algılıyorum. Bana göre gagauzlar çok inatçı, misafirperverler ve tasarrufludur... Gagauz kimliği yakında yok olabilir. Gagauz dili gelişmiyor ve insanlar artık bu dili kullanmayı tercih etmiyorlar.”
(Katılımcı 1, kadın, 26 yaşında).

Katılımcı 26 ise, ailesiyle birlikte Türkiye’ye göç etmişler ve buna rağmen ailenin içinde özellikle Gagauz Türkçesi konuşuluyor. Katılımcı 26 birkaç dili ana dil gibi konuşmasına rağmen kendisini Gagauz hissediyor. Gagauz Türkleri etnik kimliğinin geleceği hakkında olumlu düşünmektedir;

„Gagauzlar 10. yüzyıldan bu yana çeşitli devletlerin himayesinde yaşayıp yine de öz kimliklerini korumayı, yaşatmayı başarmış bir halktır. Günümüzde Gagauzların oldukça azınlıkta kaldığı devletlerde yaşayan Gagauzlar bile dillerini tam bilmemelerine rağmen

Gagauz olduklarının bilincindeder. Bu sebeple Gagauz etnik kimliğinin daha uzun yıllar yaşayacağı konusunda umutluyum.” (Katılımcı26, kadın, 26 yaşında).

Katılımcı 14’e göre Gagauz Halkının hukuki gücü olduğu için geleceği de vardır.

“Aslında kendimi Gagauz hissediyorum. Rus olmadığımı açıkça söyleyebilirim. Benim mantalite rus değil. Gagauz etnik kimliğinin geleceği vardır. Gagauzlar, yaşadıkları yerlerde hukuki güce sahiptir. Gagauz dili, yazı ve edebiyatı var. Tabii ki gagauz kimliği devam edecektir.” (Katılımcı 14, kadın, 47 yaşında).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Gagauz Türkleri arasında bireysel düzeyde asimilasyonun olduğundan bahsedebileceğimiz gibi, Gagauz Türk kültürünün yeni kuşaklara aktarılması ve yaşatılması yönündede önemli bir isteğin ve çabanın Gagauz toplumu içerisinde yer aldığını söyleyebiliriz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasında, Sovyetler Birliği sonrası ve günümüze kadar olan zaman aralığında Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerinin kültürlerini sürdürme durumları, *dil ve eğitim durumları*, aile yapısı ve kültürel aktarım durumları ele alınmıştır. SSCB’nin çöküşü ve aynı zamanda gerçekleşen Gagauz milli hareketinin seferberlik ilan etmesi ardından bu hareketin yükselişinden günümüze kadar Gagauz toplumunun nasıl etkilendiği incelenmiştir. Yaşanılan değişimler birkaç aşamadan ibarettir. İlk aşama, gagauzların kendi kaderini tayin etme sürecini içermektedir. Burada “Gagauz Halkı” adlı gagauz halk hareketi 21 Mayıs 1989 yılında Birleşme Kongresi’ni gerçekleştirmiştir ve 12 Kasım 1989 yılında gerçekleşen Olağanüstü Kongrede ise Gagauz Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ni ilan etmiştir. Bir sonraki aşama ise, Gagauz Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin Gagauz Cumhuriyeti’ne dönüşmesidir ve 19 Ağustos 1990 yılında gerçekleşen halkın her seviyedeki Sovyet milletvekillerinin katılımı ile gerçekleşen kongrede ilan edilen Moldova SSR'sinden ayrılma beyanlarından oluşmaktadır. Bu karar, Moldova yönetimi ile aralarında ciddi anlaşmazlığa yol açmıştır. Ardından gelen gelişmeler sonucunda, Gagauz devleti, Gagauziya Özerk Bölgesel Birimi (Gagavuz Yeri) şeklinde Moldova Cumhuriyeti’nin içerisinde kurulmuş ve tanınmıştır. 23 Aralık 1994 yılında ise “Gagauziya'nın özel yasal statüsüne dair kanun” yürürlüğe girmiştir ve zamanla bu kanunun gerçek anlamda uygulanabilmesi açısından, Gagauz Özerk Bölgesi sahip olduğu bütün yetkileri kullanabilmek için mücadele etmiştir.

Bu çalışmanın yapıldığı zamanı ele aldığımızda, daha önce ortaya çıkan eğilimlerin hala geçerli olduğunu görebilmekteyiz. Özerk yönetim hala başkentten Gagauzlara ve genel olarak Rusça konuşan kesimine ait haklarının gözetimini, “Gagauziya'nın özel yasal statüsüne dair” kanunun uygun biçimde yürütülmesini ve var olan özerk bölgeye Moldova Cumhuriyeti içinde gerçek yetki ve bağımsızlığının verilmesini talep etmek zorundadır. Buna göre, Moldova’da yaşayan Gagauz Türk toplumu, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan ilerleme göstererek, gücünü ve iradesini ortaya koyabilmiştir. Çalışmanın temel araştırma problemlerini: “Moldova’da uygulanan eğitim politikaları Gagauzları nasıl etkilemektedir?”, “Moldova’da uygulanan dil politikaları Gagauzların anadillerini nasıl etkilemektedir?”, “Moldova’da uygulanan inanç politikaları Gagauzları nasıl etkilemektedir?”, “Gagauz Türkleri kültürel aktarımlarını gerçekleştirebilmekte

midirler?” oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bu araştırma problemlerinin değerlendirilmesinden ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış mülakat verilerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda, Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerinin eğitim durumu, ekonomik durumu, dil, aile yapısı, kültürel aktarım, dinî inanç ve aidiyet konularında araştırmaya ilişkin aşağıdaki genel sonuçların ortaya çıktığını söyleyebiliriz:

Moldova’da yaşayan Gagauz Türklerine Sovyetler Birliği sonrasında uygulanan eğitim politikalarına göre, eğitim durumlarının yüksek seviyede olduğunu söylemek mümkündür. Ancak araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Sovyetler Birliği dönemindeki eğitim sistemi ve kalitesinin günümüzdeki olanlardan daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Moldova ve Gagauziya’nın eğitim sisteminde kadınlar ve erkekler için seçenekler aynı olup, eşitsizlikten bahsetmek mümkün değildir. Gagauz okullarında eğitim ağırlıklı rus dilinde verilmektedir. Eğitimin kalitesi yüksek olup, yüksek eğitimde fakülte seçenekleri çoktur. Ancak ülkede ekonomik sıkıntılar mevcut olduğundan dolayı istihdam problemi yaşanılmaktadır. Genç, yüksek eğitimli kadrolar yurt dışına göç etmektedir. Gagauzlar rus dilini iyi düzeyde bildikleri için göç etme tercihlerinin ilk sırasında Rusya yer almaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Gagauz Türk kültürü ve dili sonraki nesillere aktarılabilmektedir. Gagauz özerk bölgesi yasal statüsünü aldıktan sonra, kendi ana dilini koruyabilmiştir. Bu bölgenin kanununa göre 3 resmi dil vardır. Bunlar gagauzca, rusça ve moldovanca. Kreş, okul ve üniversitelerde Gagauz Türkçesiyle eğitim verilmektedir. Radio ve Televizyon kuruluşlarında Gagauz Türkçesiyle konuşulmaktadır. Gagauz dilinde kitaplar, dergiler ve gazeteler yayınlanmaktadır. Bu dil ağırlıklı olarak evde, Gagauzca dil kurslarında veya sokakta öğrenilmektedir. Gagauz Türkçesini bilmeyen, rus kimliğe sahip ve Gagauz ile evli olan 4’ncü katılımcı bu konuda dikkat çekmiştir. Gagauz Türkçesini eşinden ve çocuklarından öğrendiğini belirtmiştir. Araştırmada yer alan 29 katılımcının hepsi Gagauz Türkçesini ve Rusçayı iyi düzeyde bilmektedirler. Bütün katılımcılar rus dilini aile içinde ve günlük hayatta kullanmayı tercih etmektedirler. Bunun sebebi, doğrudan doğruya alınmış eğitim dilinden kaynaklanmaktadır. Gagauziya’daki okulların eğitim dili genel olarak rusçadır. Dolayısıyla katılımcı grup içerisinde yer

alan söz konusu Gagauzlar Rus dilini, ana dilleri gibi algılamaktadır. Bu durumda dil aktarımı bağlamında önemli düzeyde bireysel asimilasyondan bahsedilebilir. Eğitim/iş hayatında hangi dilin kullanıldığı sorusuna ise sadece 8 (sekiz) kişi Moldova'nın resmi dilini bildiği tespit edilmiştir. Moldova'nın resmi dilini bilen sayısının az olmasının sebebi, Gagauz bölgesinde sınırlı düzeyde kullanıldığından dolayıdır. Gagauz Türkçesi gelecek nesillere aktarılırken teknolojik ve küresel süreçlerden etkilenip, değişim göstermekte olduğunu tüm katılımcılar belirtmektedirler. Günümüzde Gagauz Türkçesini etkileyen diller olarak Rusça, Türkiye Türkçesi, Moldovanca (romence) ve İngilizce belirtilmiştir. Çocuğunuzun aile içinde hangi dili kullanmasını istersiniz sorusuna katılımcılar ağırlıklı olarak Rusça cevabını vermişlerdir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Moldova'da yaşayan Gagauz Türklerinin, Sovyetler Birliği'ndeki gibi çekirdek aile yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Aile içi konuların karar alma sürecinde, tüm aile bireyleri eşit bir şekilde rol oynamaktadır. Eğitim ve meslek konularında kadın ve erkek arasında eşitsizlik yoktur. Dolayısıyla kadınlar ekonomik açıdan bağımsızdır. Gagauzlar yabancılarla evliliğe karşı değildirler. Bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre, gaguzların arasında karma ailelerde bulunmaktadır; eşlerden biri moldovalı, bulgar, rus veya türk olabilmektedir.

Gagauzların öz bilincinin önemli bir yerinde din unsuru mevcuttur. Guboglo'ya göre, Hristiyanlık, Gagauzların kültürünü radikal bir şekilde etkilediğini vurgulamaktadır. Bir taraftan hristiyanlık farklı etnik öğelerin bir araya gelmesini sağlamış, diğer taraftan ise gagauzların müslüman türklerin içinde kaybolmalarına engel olmuştur. Yazarın bu tür açıklamaları, onun saha çalışmaları sırasında elde ettiği veriler ile eşleşmektedir. Yazar ve tarihçi S. S. Bulgar, hristiyanlığın gagauzların hayatındaki rolünün ne olduğuna dair sorusunu cevaplarken, "Hristiyanlık, Gagauzların özü ve ruhudur. Hristiyanlık, Gagauzların tarihini belirlemektedir. Hristiyanlık, Gagauzların Rusya'ya karşı olan tutumunu belirlemektedir", diye açıklamıştır.

P. Paşalı (2008), araştırmada Katılımcı 23 olarak yer alan, gagauzların karakterini şu şekilde tanımlamaktadır: "Gagauzlar hoşgörülü ve sıcakkanlı bir millettir, fakat çok hızlı parlamaktadırlar. Bir Gagauzun sabrı taşarsa savaş çıkar". Paşalı'ya (2008) göre, "Özbilinç açısından din, dil kadar önemli değildir. O yüzden köylerde hem ortodoks hristiyanlar, hem de çeşitli cemaat ve üyeleri vardır. Bununla beraber Türkiye'de çalışan kadınlar müslüman olmaktadırlar. Gagauz kimliğinin

temelini dil, kültür, Hristiyanlık oluşturmaktadır". Din ve etnik unsurlar dışında Moldova'nın modern Gagauz kimlik sisteminde siyaset önemli bir yer almaktadır. Rusya ve Rusça'ya olan yaklaşım, Gagauziya'da yer alan bütün politik gücün en önemli etkenlerinden biridir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, Sovyetler Birliği döneminde dini kısıtlamalar vardı. Sovyetler Birliği dağılmasıyla birlikte dini kısıtlamalar da ortadan kalkmıştır. Bütün katılımcılar dini bayramları kutlamaktadır. En sık rastlatılan bayramlar "Paskalya ve Maslenitsa", "Yeni yıl", "Kolada", "Kasım", "Hederlez", Vaftiz ve Nikah günleri, Aile (Kurban) günleri, Aziz Günleri ve Doğum günleridir. Elde edilen sonuçlara göre, gagauzlar dinlerine çok düşkündür. Dini nikahın yapılması, ibadet ve dinî vecibelerin yerine getirilmesi onlar için önemli olduğu tespit edilmiştir. Gagauz kültürünün sürdürülmesi için, çocuklara dini değer ve ibadetler öğretilmektedir.

Modern gagauzların kimlik temellerini belirlemeye çalışırken özet olarak en önemli birkaç özelliğin altı çizilmelidir. Gagauz öz bilincinin temel özelliği sadece onun tarihsel yönelimi değildir. Katılımcılar, kendinizi hangi etnisiteye ait hissediyorsunuz sorusuna çoğunlukla rus ve gagauz şeklinde cevap vermektedirler. Bunun nedeninin altında Rusya ile ortak tarihi kadere sahip olmaları, hristiyan medeniyetine ait olmaları, kendi halkının özgünlüğünü koruma ve tarihine karşı saygılı olma gerekliliği yatmaktadır. Ayrıca bu durum Gagauz Türklerinin kültürlerini yaşatma ve aktarmada sorunlar yaşadığının da bir göstergesidir. Özellikle Rus dili ve kültürünün asimilasyonist etkisi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında, orta yaşlı ve eski nesil gagauzlar için Sovyet Birliği hatırası ve uçsuz bucaksız bir ülkede yaşayan milletlerin birlik ve beraberliğini temsil eden o eski ruh büyük önem taşımaktadır. Fakat yeni nesil gagauzlar için durum çok farklıdır.

Etnik seferberlik hareketleri çoktan geçmişte kalmış görünüyor. Bugün Gagauz Türklerinin milli öz bilinci olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Günümüzdeki genç gagauzlar, gagauzluğunun tam olarak ne olduğunu net bir şekilde tanımlayamaz halledirler. Daha önce de belirtildiği gibi, Rusça Gagauziya'da hala yaygın olarak kullanılan bir dildir. Rusya ise muhtemel bir okuma ve çalışma yeri olarak cazibesini koruduğu için, genç gagauzlar da genellikle anne babalarının bu ülkeye olan olumlu yaklaşımını benimsemiş gözükmektedir. Fakat bu yaklaşım ideoloji ve dünya görüşü olmaktan çıkıp, artık daha çok pratik bir anlam taşımaktadır. Sonraki gagauz nesillerine ait öz bilincinin nasıl bir hal alacağı belirsizdir. Dini ve siyasi plüralizm (çoğulluk), modern Avrupa

lkelerinin gençlerine özgü olan milli geleneklerini aşamalı olarak unutmaları ve kaybetmeleri, gagauz entelektüel kesiminin kendi tarihsel deneyimini nasıl yorumlayacağı konusunda kararsız olması ve bütün bunlarla beraber modern küresel değerlerinin aktif propagandası, az sayıda olan gagauz halkının öz bilincinde önlenemez değişimlere yol açıp, tarihsel gelişiminin rotasını radikal bir şekilde değiştirebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, E., (2013). "Toplum ve Kültür. *Sosyoloji'ye Giriş*", Ankara: Grafiker Yayınları, s. 55-70.
- Anayban Yu., Guboglo M.N., Kozlov M.S., (1999). "*Etno-politik durumun oluşumu*", T.I.M., s.420.
- Angeli, F., (2005). "*Gagauz Otonomisi. İnsanlar ve Olaylar*", Kişinev.
- Angeli, F., (2006). "*Gagauz Özerkliği. Deliller ve İnsanlar*", Chişinău: Universal.
- Anikin, V.I., (2001). "*Moldova Cumhuriyeti'nde sivil toplum: devlet, sorunlar, beklentiler*", Kişinev, s.144-146.
- ATO Gagauziya, (2001). "*Ekonomiçeskiye Danniye 2001*", Gagauz Yeri: İktisat verileri, Halk Topluğu, Komrat.
- Baboglu, N. İ., (1969). "*Gagauz folkloru*", Kişinev.
- Barber B., Gerhardt U., (1999). "*Agenda for sociology: classic sources and current uses of Talcott Parsons's work*", Baden-Baden: Nomos.
- Bauman, Z., (2008). "*Tekuçaya sovremennost*", Sn. Peterburg, s.240.
- Berry, J., (2011). "Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity", Papers on Social Representations, N.20, s. 1-21.
- Berry, J.W. (1997). "*Immigration, Acculturation and Adaptation*", *Applied Psychology*, s.3-50-70.
- Bulgar, S. S., (2006). "*Gagauz Tarihi ve Kültürü*", Kişinev, Pontos.
- Bulgar S. S., (2006). "*Gagauz, Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında. Gagauz'un tarihi ve kültürü*", Kişinev, Pontos.
- Bulut, R., (2016), "*Moldova'daki Gagavuz Türkleri (Gagauz Türklerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Araştırması)*", Fakülte Kitabevi, İsparta, s.34.
- Cassirer, E., (1983). "*İnsan Hakkında Akıl Yürütme: İnsan kültürü felsefesi yaratma girişimi*", Tiflis: Ganatleba.

- Cebeci, A. H., (2008), "*XVI. Yüzyıl Osmanlı Tahrir Defterlerine Göre Gagauzlar*", Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi.
- Çakir, M., (1934), "*Ciachir M. Religiozitatea găgăuzilor. Viața Basarabiei*", Kişinev, Nr. 3. s. 21-28; (2005), "*Besarabiyalı gagauzların istoriyası*", Kişinev.
- Çakir, M., (2007), "*Çakir M. Gagauzlar: istoria, adetlər, dil hem din*", Kişinev, Pontos.
- Çirkin V.E., (2003). "*Eyalet ve belediye yönetimi: Ders Kitabı*", Moskova.
- Daszkiewicz W., (2014). "*Bronisław Malinowski işlevsel kültür teorisi*", Kültürde İnsan, Varşova, S.337-338.
- Flis M., (1985). "*Malinowski ve Radcliffe-Brown: işlevselliğin iki versiyonu*", Varşova, S.51-52.
- Gaydarji, G. A., K. Koltsa., (1986). "*7. sınıf için Gagauzca okuma kitabı*", Kişinev.
- Giles, H., Coupland, N., Coupland, J. (1991). "*Accommodation theory: Communication, context, and consequence*", New York: Cambridge University Press, s. 1-37.
- Golosenko, İ.A., (1998). "*Pitirim Sorokin sosyoloji tarihçisi olarak*", *Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4.
- Grathoff R., (1978). "*The Theory of Social Action: The correspondence of Alfred Schutz and Talcott Parsons*", London: Indiana UP.
- Guboglo, M. N., (1968). "*Etnokulturniye danniyе o koçevom proşlom gagauzov / Gagauzların Göçebe geçmişi hakkında etnokültür veriler / Arheologiya, etnografiya i iskusstvovedeniye Moldavii: (Materialı i issledovaniya)*", Kişinev.
- Guboglo, M.N., (1982). "*Balkan çalışmalarının modern sorunları ışığında Gagauz'un Güneydoğu Avrupa Türkçesi dünyasında incelenmesi, Balkan Araştırmaları. Balkanlarda tarihi ve tarihi-kültürel süreçler*", Kişinev, S. 217-218.
- Guboglo M.N., (1969). "*Gagauz Bilimi ve Yaşamı*", Kişinev, N.10, S.100.
- Guboglo, M. N., (2005). "*Kult volka u gagauzov. Etno-kulturniye paralleli v türskom mire / Gagauzlarda kurt kültü. Türk dünyasında etnik ve kültür paraleller / Russkiy yazık v türko-slavyanskikh etnokulturnih vzaimodeystviyah*", Etnologičeskiye oçerki, Moskova.

- Guboglo M.N., (2007). *“Kültürün adaptasyonu ve adaptasyon kültürü”*, Kişinev.
- Guboglo M.N., (2012). *“Gagauzı V Mire i Mir Gagauzov”*, 1 ve 2 Cilt, ATO Gagauziya.
- Güngör, H. ve Argunşah M., (1991). *“Gagauzlar: Gagauz Türklerin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Dini, Folkloru Hakkında bir Araştırma”*, İstanbul; (1998). *“Ötüken Neşriyat; Gagauz Türkleri (Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı)”*, Ankara.
- Güneykaya T.E., (2012). *“Gagauziya ve Siyasal Statüsü”*, Beykent Üniversitesi, Yüksek Lisans Projesi, İstanbul, s.32.
- Horozova, L.F., (2013). *“Etniçeskiye Stereotipi Bolgarskoy Molodeji v transformmiruyushemsea obşestve”*, Psikoloji, Kişinev, s.61-67.
- İreçek, K., (1973). *“Knyajestvo Bilgariya İtogi Vsesoyuznoy Perepisi Naseleniya 1970 goda”*, IV. Bölüm, Moskva.
- İusiumbeli, İ., (2008). *“Gagauz Yeri’nde Kadın”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Kravchenko, A. A. (1999). *“Beşerî Bilimler Mantiği E. Cassirera. Cassirer ve Goethe”*, Moskova, MGU.
- Kvilinkova, E.N. (2007). *“Gagauz'un geleneksel manevi kültürü. Etno-bölgesel özellikler”*, Kişinev.
- Kvilinkova, E.N. (2011), *“Gagauz şarkı folkloru- “Hayatın Grameri””*, Gagauziya Haberleri, Kişinev, N.9, 16, 23.
- Kvilinkova, E.N., (2005). *“Obiçayi i obreadı gagauzov, sveazannie s sohraneniem potomstva”*, Buletin ştiintific. Etnografie, ştiintele naturii şı muzeologie. Nr. 3 (16), Chişinău, s. 98-104.
- Kvilinkova, E.N., (2007). *“Traditionnaia duhovnaya kultura gagauzov: etnoregionalnie osobennosti”*, Kişinev, Business-Elita, s.840.
- Kvilinkova, E.N., (2013). *“Pravoslavie- sterjen gagauzskoy etniçnosti”*, Komrat-Sofia, s.872.

- Lawrence T. N., (2001). *“Science, politics and moral activism: Sorokin’s integralism reconsidered”*, Return of Pitirim Sorokin. International Kondratieff foundation, Morgantown, s.217—237.
- Malinovsky B., (2016). *“Bilimsel Kültür Teorisi”*, Doğu Batı Yayınları.
- Manov A., (2001). *“Gagauzlar. Hıristiyan Türkler”*, Çev. Türker Acaroğlu, Ankara, s. 4.
- Maruneviç, M. ve Kuroglo, S., (1983). *“Sosialistiçeskie Preobrazovaniya v Bitu i Kulture Gagauzskogo Naseleniya MSSR”*, Kişinev: Ştiintsa.
- Maruneviç, M.V, (1988). *“Gagauz halkının maddi kültürü XIX - XX yüzyılın başı”*, Kişinev, s.175- 177.
- Meshcheryuk I. I., (1971). *“Güney Bessarabia'daki Bulgar ve Gagauz köylerinin sosyo-ekonomik gelişimi (1808-1856) ”*, Kişinev.
- Moşin O., ve Kopuşu B., (2013), *“Protoiyerey Mihail Çakir:slujeniye Bogu i Blijnim”*, Kişinev: Cuvintul-ABC.
- Moşkov, V. A., (1904). *“Obraztsı narodnoy literaturı türkskih plemen”*, Türk Kavimleri Halk Edebiyatı Örnekleri, Sankt-Peterburg.
- Moşkov, V. A. (2004). *“Gagauzi Benderskogo uyezda”*, Kişinev.
- Mutaşçiev, P., (1943). *“Die angebliche Einwanderung von Seldscuce Türkenin die Dobrudscha im XIII. Jahrhunder’t”*, Sofia, s.117.
- Nersesyatka M.S., (1999). *“Hukuk teorisi ve devlet sorunları: Üniversiteler için ders kitabı”*, NORMA-INFRA-N Yayın Grubu.
- Nikoglo D.E., Chimpoes L.S., (2006). *“Etnomobilize edici bir faktör olarak Gagauz ulusal Edebiyatı”*, Değişen Moldova'nın seyri, Moskova, s. 246-263.
- Ojegov, S., (1949), *“Tolkoviı Slovari Russkogo Yazıka”*, Ansiklopedi, Moskova.
- Ojog, İ. A. ve Şarov, İ. M.,(1997). *“İstoriya Rumın [Romen Tarihi]”*, Chişinău: Cardidact.
- Ostapenko L.V., Subbotina I.A., Nesterova S.L., (2011). *“Moldova'da Ruslar: yirmi yıl sonra”*. Moskova.

- Paşalı, P., (2008), *“Moldova Cumhuriyeti'nin etno-bölgesel bir bölgesi olarak Gagauziya'nın kendini teyit etmesinin sosyo-ekonomik ve kültürel temelleri”*, Çuvaşistan Bülteni, Cheboksary, Sayı 3, s.63-73.
- Perçemli, V., (2011). *“Gagauz Türklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri”*, Doktora Tezi, T.C. Ege Üniversitesi.
- Ponomareva, İ. (2015). *“Sorokin, Pitirim Alexandrovich (1889–1968)”*, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, s.22-27.
- Russu, İ.G., (1999), *“Zametki o smutnom vremeni”*, Kişinev, s.13-16.
- Serghei, M., (2010). *“1989 Yılından Günümüze Kadar Gagavuz Yeri”*, Lisans Bitirme Projesi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Smith, A. D., (1999). *“Milli Kimlik”*, İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Smith, P., (2007). *“Kültürel Kuram”*, İstanbul: Babil Yayınlar.
- Stati, İ.V., (2013), *“Moldova. Gerçek Tarih”*, Kişinev.
- Subbotina, İ.A., (1998). *“Strategiya Povedeniya Russkoy Molodeji v Stranah Novogo Zarubejya:Moldoviya”*. Moskova.
- Subbotina, İ., (2007). *“Moldova'dan işçi göçmenleri: Moskova iç mekanında etnik-sosyal bir portre”*, Moldova'yı geliştirme kursu. V.3. Rus-Moldovya Sempozyumu Materyalleri *“Kültürün Adaptasyonu ve Adaptasyon Kültürü”*, Comrat, s. 20-21; (2016). *“Etnoloji ve Kültüroloji Dergisi”*, Cilt XVIII, Kişinev, s. 63-69.
- Şestaev N.T., (1992). *“Devletin işlevleri ve yapısı”*, Ders Metini.
- Şornikov P.M., (2005). *“Moldova Cumhuriyeti'nde Ulusal Politika (1991-1994) Genel Transdinyester'in düşüncesi 2005”*, No.1 (1). s.48-55.
- Şornikov P.M., (2006), *“Gagauz Özerkliğinin Oluşumu. Gagauz Tarihi ve Kültürü”*, Comrat – Kişinev, s.405.

- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). *"An integrative theory of intergroup conflict"*, The Social Psychology of Intergroup Relations. Monterey, s. 27-55.
- Taylor, C., Gutman, A., (1994). *"Multiculturalism"*, Princeton: University Press, s. 25-73.
- Tsaranov V. İ., (1984). *"Moldova SSR'sinin tarihi"*, Kişinev.
- "Ulojenie", (1998). Gagauz Yerin Temel Kanunu.
- Velev, R. (2007). *"Moldova'da Ulusal Azınlıklar ve Agit'n Rolü: Gagauz Örneği"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi.
- Vinogradov V.I., (2004), *"Türkiye tarihinin sorunları. İçinde: Balkanlar Tarihi XVIII"*, Moskova
- Zajaczkowski W., (1974). *"K. Etnogenezu Gagauzov"*, Krakow, s.2-5, 77-86.
- Zumakulov V.M., (1990). *"Yaşamımızdaki gelenek ve görenekler"*, Nalchik.
- Zyromski, M. ve J.Hatlas.(2011). *"Bucak'taki Gagauzların Hayatında Din"*, Kişinev.

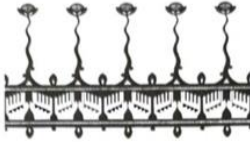
Elektronik Kaynaklar

Moldova İstatistik Kurumunun Web Sitesi,
(www.statbank.statistica.md).

EK 1. GAGAUZLARIN GELENEKSEL SEMBOLLERİ

Boğa- kuvvet sembolüdür

Yeni yaşamının başlangıcıdır

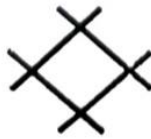
İbibik kuşu- yağmur sembolüdür

Ömür ağacı- sonsuz hayat sembolüdür

Üzüm- mahsüllük ve bolluk sembolüdür

Kadın yaşamasının sembolüdür

Güneş sembolüdür

Üç kuvvetin sembolüdür: gövde, akıl ve can

“Kadınca”- halk oyunu, hangisi güzelliği ve kadınlığı göstermektedir

Su sembolüdür

Toprak sembolüdür

Horoz- uyanıklık, gerginlik, cesaretlik, mukavetlik ve doğruluk sembolüdür

Adam sembolüdür

Leylak- zenginlik, bolluk, asalet sembolüdür

EK 2. ALAN ARAŞTIRMASINA İLİŞKİN FOTOĞRAFLAR

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-100
Konu : Marina ZOTOVİCİ Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden **Marina ZOTOVİCİ**'nin **Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ** danışmanlığında yürüttüğü "**Sovyetler Birliği Dönemi ve Sonrasında Uygulanan Politikaların Moldova'daki Gagauz Türklerin Sosyo-Kültürel Yapısına Etkileri**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **6 Kasım 2018** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup,etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 49307736-5074-4472-4564-414-076485922 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFRİ

